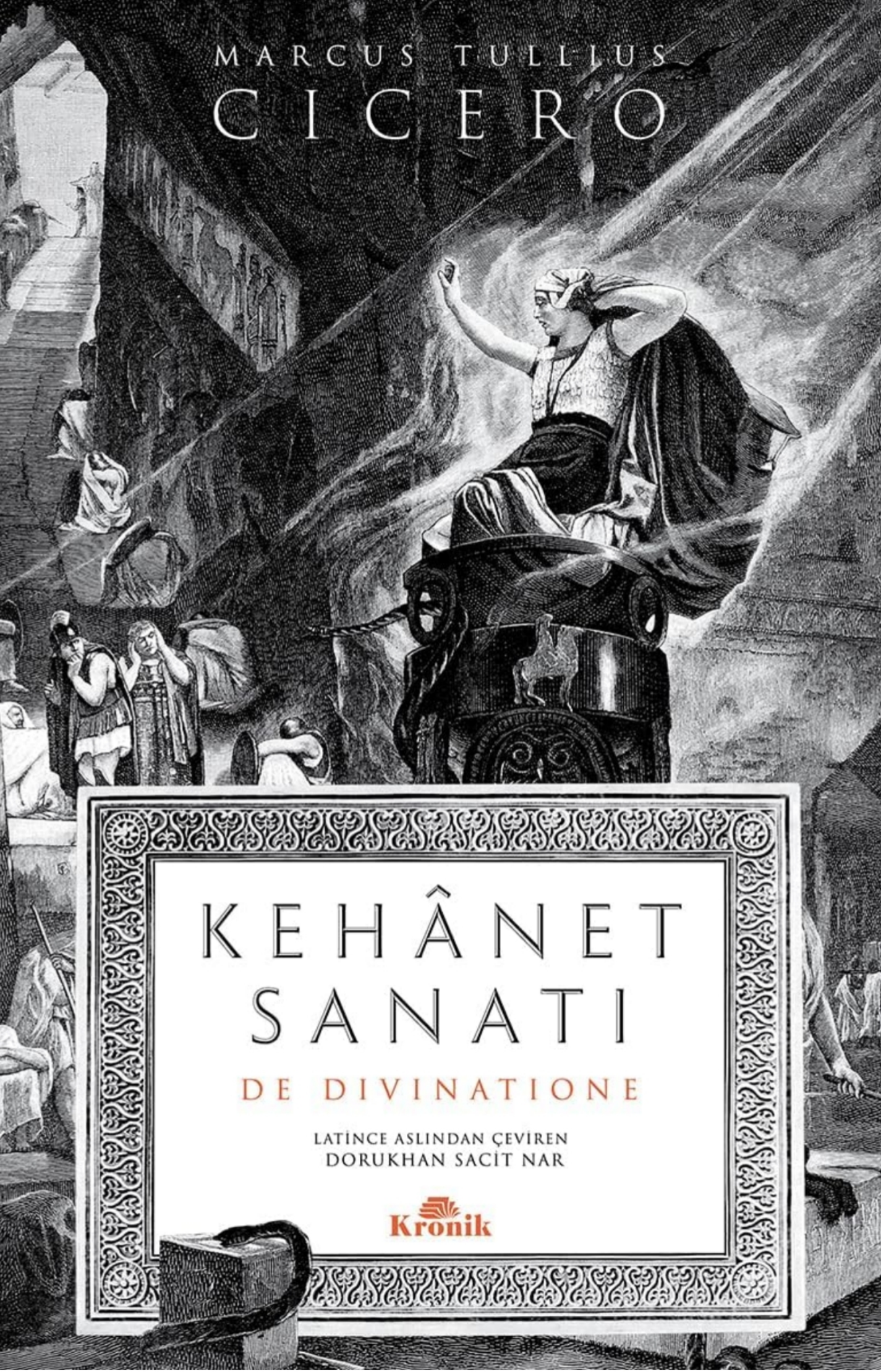

MARCUS TULLIUS

CICERO

KEHÂNET SANATI

DE DIVINATIONE

LATİNCE ASLINDAN ÇEVİREN
DORUKHAN SACİT NAR

Kronik

Kronik

KEHÂNET SANATI
De Divinatione

—

MARCUS TULLIUS CICERO

KRONİK KİTAP: 549
Klasikler Dizisi: 11

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

EDİTÖR
Oğuz Selim Başar

ÇEVİRİ
Dorukhan Sacit Nar

KAPAK TASARIMI
Kutan Ural

MİZANPAJ
Kronik Kitap

1. Baskı, Eylül 2024, İstanbul

ISBN
978-625-6228-01-6

ORİJİNAL ADI
De Divinatione

KRONİK KİTAP
Şakayıklı Sk. N°8, Levent
İstanbul - 34330 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 49639

www.kronikkitap.com
kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI
Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Yayıncılık A.Ş.'ye aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

MARCUS TULLIUS

CICERO

KEHÂNET SANATI

DE DIVINATIONE

LATİNCE ASLINDAN ÇEVİREN
DORUKHAN SACİT NAR

Kronik

Marcus Tullius Cicero

Marcus Tullius Cicero MÖ 106 yılında, atlı sınıfına mensup bir ailede dünyaya geldi. Çocukluğundan itibaren hitabet, hukuk ve felsefe alanında iyi eğitim almış olan Cicero, MÖ 75'te *quaestor*, 69'da *aedilis*, 66'da *praetor*, 63'te *consul*, 53'te *augur*, 51'deyse *proconsul* unvanıyla devletine hizmet etmiştir. Roma senatosunun üyelerinden biri olması onu, soyunun devlete yüksek memuriyetle hizmet eden ilk ferdi kılar. Siyasette muhalefet ederken sözünü sakınmayışıyla tanınan Cicero, Marcus Antonius aleyhine yazdığı söylev dizisiyle kendini hedef haline getirmiş, nitekim bu hadisenin üzerinden çok da zaman geçmeden MÖ 43 yılında Antonius'un emriyle katledilmiştir. *De Re Publica*, *De Legibus*, *De Officiis*, *De Oratore*, *De Divinatione*, *De Amicitia* onun, yaşamı boyunca siyasetten felsefeye çeşitli içeriklerde kaleme almış olduğu eserlerin başlıca örnekleridir.

Dorukhan Sacit Nar

İstanbul Üniversitesi Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında lisans ve yüksek lisansını tamamladı. Şimdilerde çeviri yapıyor.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

KEHÂNET SANATI (*De Divinatione*)

I. KİTAP 11

II. KİTAP 81

DİZİN 158

ÖNSÖZ

Marcus Tullius Cicero'nun, *De Divinatione* adlı eserini hayatının son yılına tekabül eden MÖ 44'te tamamladığı düşünülür. İki kitap olarak tasarlanan bu metinde ilk kitapta çoğunlukla Cicero'nun kardeşi Quintus konuşur ve metnin ana temasını teşkil eden kehânet ve kâhinlik üzerine temel açıklamalar yapar. Bilindiği üzere kehânet ve birçok türevi ile alt türleri Romalılar için son derece önemliydi; siyasi, dinî, askerî ve mali hayat büyük ölçüde kehânetler üzerine kuruluydu diyebiliriz. Quintus'un daha çok Stoacıların teamüllerine sempati gösterdiği birinci kitabın ardından ikinci kitapta Marcus Cicero, Academiacıların şüpheci düşünce tarzlarıyla çok uyuşmayan fikirler öne sürer. Kitap boyunca kuş biliciliği, kâhinlik, falcılık, iç organlara ve gök cisimlerine bakarak kehânette bulunmak gibi kehânet türleri ele alınır.

Cicero'nun daha önceki yıllarda yazdığı *De Natura Deorum* adlı kitabının ardılı olduğu düşünülen bu çalışma, hem Cicero'nun hayatının son döneminde ele aldığı metinlerden biri olması, hem Stoacılar ve Academiacılar gibi Antik Çağ'ın önemli gruplarının görüşlerinin değerlendirilmesi hem de klasik Roma dinine ışık tutacak bilgiler vermesi bakımından önemlidi

Samet Özgüler

KEHÂNET SANATI

De Divinatione

MARCUS TULLIUS CICERO

I. KİTAP

I. (1.) Kahramanlar çağından günümüze değin aktarılan ve hem Roma halkı hem de diğer kavimlerin ortak kanaatiyle geçerli görülen ve insanlar arasında kâhinlik olarak adlandırılan kadim bir inanış vardır. Yunanlar bu inanışa *mantike* (μαντική) derler. Yunanların tanımıyla *mantike*, gerçekleşecek olayların önsezisi ve bilgisidir. Eğer böyle bir şey varsa, değerli ve faydalıdır; onun bu özelliği sayesinde insan doğası, tanrıların gücüne olabildiğince yaklaşabilir. Diğer pek çok konuda Yunanlardan daha iyi olduğumuz gibi bu konuda da son derece yetkin davranıp, söz konusu kelimeye tanrı kelimesinden yola çıkarak isim vermişiz. Yunanlar ise, Platon'un açıklamalarına istinaden, çılgınlık kelimesinden yola çıkarak isim vermişler. (2.) İster terbiyeli ve eğitimli, ister korkutucu ve barbar olsun, olacakları işaret edemeyecek ve işaretler üzerine çıkarımda bulunamayacak hiçbir kavim olmadığını düşünüyorum. İlk olarak Süryaniler, içinde yaşadıkları bölge düz ve uçsuz bucaksız olması; gökyüzünün her taraftan açıkça görülmesi ve gözlenebilmesi sayesinde, eskiden kalma önemli kaynakları kullanarak kuyruklu yıldızların hareketlerini ve yönelimlerini dikkatlice incelediler. İncelemeler neticesinde oluşan verileri sebep sonuç ilişkisi içerisinde kaydederek geleceğe aktardılar. Aynı bölgede Keldanilerin

-yetenekleri değil soyları sebebiyle bu isimle adlandırılırlar- yıldızları uzun süre gözlemleyerek kişinin başına ne geleceğini ve doğduğu anda nasıl bir talihi olacağını önceden söyleyebildikleri bir bilim oluşturdukları söylenebilir. Ayrıca aynı sanatı Mısırlıların da uzak bir geçmişten başlayarak neredeyse sayısız yüzyıllar boyunca uyguladıkları düşünülmektedir. Öte yandan bizzat yöneticilik görevi üstlendiğim Kilikya'da, Pisidya'da ve onların komşuları Pamfilya'da yaşayanlar, kuşların uçuşlarından ve ötüşlerinden geleceğe dair bilgiler veren apaçık işaretlerin çıkarılabileceğini düşünürler. (3.) Yunanlar Pytho'daki ve Dodona'daki tapınaklarına ya da Hammon Iuppiter[1] kâhinine danışmadan Aeolia'ya, Ionia'ya, Asia'ya,[2] Sicilya'ya ve İtalya'ya hiç koloni gönderdi mi? Hangi savaşa tanrıların görüşünü almadan giriştiler?

II. Kâhinliğin özel ve genel olarak sık sık uygulanan tek bir türü yoktur. Diğer toplulukları bir kenara bırakacak olursak, Romalılar da kâhinliğin birçok türünü benimsemişlerdir. İlk olarak, şehrin atası Romulus'un kuşlara bakarak Roma'yı kurduğu ve aynı zamanda son derece yetkin bir kâhin (*augur*) olduğu aktarılır. Roma'nın diğer kralları da kâhinlerden faydalandılar. Kralların devri kapandıktan sonra evde, orduda ve halk arasında görülen hiçbir mevzu

1 Pytho: Delphi ve çevresinin eski ismi. Dodona: Yunanistan'ın kuzeybatısındaki Epirus bölgesinde yer alan şehir. Hammon Mısır tanrısıdır, tanrıların kralıdır. Yunanlar ve Romalılar onu Zeus ya da Iuppiter ile bir görür. Koç formunda tasvir edilir. Iuppiter, kelime olarak "Kutsal Baba" anlamına gelmektedir. Tanrı olarak gökyüzü ve gökyüzünde olan olaylarla (örn. şimşek, gök gürültüsü vb.) ilişkilendirilir. Dünya'da olan ve olacak şeyleri bilir, sebebidir ve olacakları da işaret eder.

2 Asia eyaleti, günümüz Ege ve Batı Anadolu bölgesindedir.

kuş hareketlerine dayanan kehânetler olmadan ele alınmadı. Hem bazı şeylerde kehânet aranmasında ve kehânetlere başvurulmasında hem de alametlerin yorumlanmasında ve kötü alametlerin kurban ile defedilmesinde, yani genel olarak iç organlara bakarak kehânette bulunanların (*haruspex*)[3] sanatında büyük bir güç var diye düşünülmüştür. Bu yüzden Romalılar, göz ardı edilmiş hiçbir kâhinlik yöntemi kalmasın diye bütün bilgileri Etrüsklerden alarak kullandılar. (4.) İnsan zihni, sezgi ve şuurdan yoksun olduğunda kendi başına ve hiçbir etki altında kalmadan iki şekilde tetiklenebilir: Kendinden geçerek ya da rüya görerek. Kendinden geçme yoluyla gerçekleştirilen kâhinliğin Sibylla[4] kitaplarında bulunduğu düşünüldüğünden,

3 Romalıların Etrüsklerden aldıkları bir kâhinlik türüdür. İlk görüldükleri zaman Tarquinius Superbus dönemine kadar götürülebilir. İlk başlarda bizzat Etrüsklü kâhinler de getirmişlerdir. Latin kültürü içerisinden çıkmaya başladıktan sonra zamanla etkileri artmıştır. İkinci Kartaca Savaşı'ndan sonra ciddi derecede etkili olmuşlardır. Hatta Sibylla kitaplarına başvurulan meselelerde daha ziyade bu tür kâhinlere danışıldığı da görülür. Cicero döneminde, üst düzey devlet yetkilileri için görev yapan devlet memurları arasında bulunmaktadırlar.

4 Sibyllalar, kâhinelerdir. Farklı yerlerde yerelleşmiş olarak görülebilirler. Sayıları arttıkça *Sibylla* kelimesi genel olarak kâhinelere verilen bir isim haline gelmiştir. Romalılar için en ünlüsü Cumae şehrindekidir. Hikâyeye göre kâhine bir gün Roma'ya, elinde dokuz kitapla gelir. Tarquinius'a bu kitapları bir ücret karşılığı teklif eder. Kral reddeder; kâhine üçünü yakar. Sonra aynı fiyattan tekrar teklif sunar. Kral reddeder; kâhine üçünü daha yakar. Kâhine geri kalan üç kitabı aynı fiyattan son kez teklif eder ve bu sefer Tarquinius kitapları satın alır. Bu kitapların MÖ 83'te Capitolinus Tepesi'nin yanmasıyla birlikte harap olduğu ve sonrasında hem asıl hem de kopya kitapların toplanabilmesi için Erythrea'ya ve çeşitli Sibylla merkezlerine bakıldığı bilinmektedir. O zamana değin Sibyllaların kitaplarına sahte dizeler eklenmişti ve Roma'da bu dizeleri tespit edip çıkarmak da on beş kişilik heyetin göreviydi.

mevzubahis kitapların yorumlanması için on kişi seçilmiştir. Romalılar, tıpkı Cornelius Culleolus'un Octavius Savaşı'nda yaptığı gibi, kâhinlerin (*hariolus*) ve geleceği görenlerin (*vates*)[5] esinli öngörülerine kulak verilmesi gerektiğini düşündüler. Önemli rüyalar, eğer devleti ilgilendiriyorsa, senato tarafından göz ardı edilmezdi. Hatırladığım kadarıyla Publius Rutilius ile birlikte konsüllük yapan Lucius Iulius, Balearicus'un kızı Caecilia'nın rüyası doğrultusunda senato kararıyla Sospita Iuno Tapınağı'na eski ihtişamını kazandırdı.

III. (5.) Kanımca eskiler kâhinliği, bilge kişinin mantığıyla değil de kehânetlerin başarılarıyla geçerli görürlerdi. Kâhinliğin neden geçerli olabileceğine dair filozofların öne sürdükleri gayet net ifadeler vardır. Bu filozoflardan biri, oldukça eski bir zamanda yaşadığını söyleyebileceğim Kolophonlu Ksenophanes'tir. Sadece o, tanrıların var olduklarını söylerken kâhinliği tamamen konu dışına iter. Tanrıların doğası hakkında zırvalayan Epikuros hariç geri kalan diğer tüm filozoflar da kâhinliği doğru bulur fakat yöntem bakımından ayrışırlar. Sokrates, Sokrates'in bütün takipçileri, Zeno ve Zeno'nun takipçileri, eski

5 *Hariolus* kelimesi aslında *haruspex* kelimesiyle kökteştir fakat Cicero tarafından aşağılayıcı bir anlamda kullanılmaktadır (1. 132). Öte yandan iç organlara bakarak kehânette bulunanların oluşturdukları heyete dahil olmadıkları için kâhin olarak aktarmayı ve karışıklığa sebebiyet vermemesi için parantez içinde Latince kelimeyi de vermeyi uygun gördük. *Vates* kelimesini de aktarılmak istenen anlama yakın olduğu için -ki olacakları aktaranlar anlamına gelir- geleceği görenler olarak aktarmayı uygun gördük. Bundan sonra *vates* kelimesi kâhin ya da şair olarak aktarıldığı yerlerde parantez içinde belirtilmiştir.

Academiacılar ve Peripatetikler eski filozofların görüşünde buluşurlar. Kendisi de bir kâhin olmak isteyen Pythagoras, önceden beri bu meseleye büyük bir önem atfetmiş ve değerli yazar Demokritos pek çok yerde, gerçekleşecek olayların önsezisini kabul etmiştir. Bütün bunlara rağmen Peripatetik Dikaiarkhos sadece rüya ve kendinden geçme yoluyla gerçekleşen kâhinliği ele almış ve diğer kehânet türlerini bir kenara bırakmıştır. Kayda değer Peripatetikler arasında kabul ettiğim arkadaşım Kratippos da rüya ve kendinden geçme yoluyla kehânete güvenirken, geri kalan kehânet türlerini bir kenara bırakmıştır. (6.) Hem Zeno'nun notlarında konuyu küçük küçük parçalar halinde yaydığı hem de Kleanthes'in bundan biraz daha fazlasını yaptığı gibi Stoacılar konuyu bütünlüklü halde savunurken, onlardan sonra gelen keskin zekalı Khrysippos, kâhinlik hakkındaki bütün fikirlerini; bir kitap kutsal sözleri, bir kitap da rüyaları kapsayacak şekilde, iki kitapta açıklamıştır. Khrysippos'un ardından, onun dinleyicisi Babilli Diogenes bir kitap, Antipater iki kitap, arkadaşım Posidonius ise beş kitap ortaya koymuştur. Öte yandan Posidonius'un öğretmeni, Antipater'in öğrencisi olan Panaetius, Stoacı yaklaşımın önde gelen ismi olmasına rağmen bu konuda Stoacılardan ayrılır. Kâhinliğin bir değeri olduğunu açıkça reddetmediyse de bundan şüphe duyduğunu belirtir. Özellikle Panaetius net ifade edememiş olsa bile onun diğer Stoacılardan çok daha açık olduğu düşünülür; öte yandan bu konuda son derece isteksiz olan Stoacılar Panaetius'a izin verdiği halde bizim diğer konulardaki yaklaşımlarımıza ses mi çıkaracaklar? (7.) Ayrıca

Academia'nın gerçekten de övgüye değer bu yaklaşımı, seçkin bir filozof olan Panaetius'un kanıt niteliğindeki görüşüyle doğrulanmıştır.

IV. Aslında Karneades tarafından sürdürülen, Stoacılara karşı net ve belagatlı söylemler sebebiyle, kâhinlik hakkında yargıya varmak gerektiği üzerine düşünüyordum ve yanlış bir şeyi ya da yeterince düşünülmemiş bir şeyi kazara doğrulamaktan korkuyordum. Bu yüzden, *Tanrıların Doğası*[6] adlı eserimde üç kitap boyunca yaptığım gibi özenli bir biçimde argümanların tekrar tekrar başka argümanlarla karşılaştırılması gerektiğini düşünüyorum. Her konuda, bir karara varırken gösterilen düşüncesizlik ne kadar dehşet verici bir hataysa, kuş hareketlerine dayanan kehânete, kutsal şeylere ve dini inanca ne kadar değer vereceğimiz hakkında yargıya varılması gerektiğinde de durum böyledir. Ayrıca hem bu konuları ihmal ettiğim için küfürle, hem de bu konuları ele aldığım için kocakarıların inandığı batıl inançlarla karşılaşmaktan endişe duyuyorum. (8.) Bu konuları hem başka zamanlarda hem de son zamanlarda kardeşim Quintus'un yanında Tusculum'dayken biraz daha

6 Tanrıların Doğası (*de Natura Deorum*) eseri Cicero'nun Kâhinlik Üzerine'den (*de Divinatione*) hemen önce MÖ 45 yılında tamamlamıştır. Üç kişi arasındaki tartışma şeklinde ilerler ve Academia, Stoa ve Epicurus okullarının Tanrılar ve Tanrılara dair çeşitli hususlar hakkındaki görüşleri sunulurken, okulların sahip olduğu düşünce yapıları da yansıtılır. Eserin işleyişi, aslında bu kitabın işleyişine benzerdir. Tanrıların Doğası'nda Velleius'un (Epikurosçu) ve Balbus'un (Stoacı) görüşleri Cotta (Academiacı) tarafından sorgulanır; Kâhinlik Üzerine'de ise Cicero (Academiacı) kardeşi Quintus'u (Stoacı) sorgulamaktadır. Her iki kitapta da konuda varılması beklenen nihai karar okuyucuya bırakılmıştır.

üzerine düşerek inceledim. Yürüyüş olsun diye Lyceum'a[7] gittiğimiz sırada -burası, Tusculum'daki evimin üstünde yer alan çalışma alanıdır- Quintus şunları söyledi: "Kısa bir süre önce *Tanrıların Doğası* adlı eserinin üçüncü kitabını okudum. O kitapta anlatılan Cotta'nın gözlemi görüşümü sarsmış olsa da tamamen değiştirmedi." Ben ise şunları söyledim: "Çok güzel. Çünkü Cotta bizzat insanların inancını yıkmaktan ziyade Stoacıların argümanlarına karşı çıkıyor." Quintus o zaman şunları söyledi: "Cotta da bunu söylüyor ve bunu sürekli yapıyor. Bana kalırsa ortak görüşleri zedelemediği anlaşılsın istiyor. Öte yandan Stoacılara karşı tartışma niyetiyle tanrıları hiç hesaba katmadığı da görülüyor. (9.) Onun bu yaklaşımına cevap vermekten geri duracak değilim. İkinci kitapta Lucilius dini yeteri kadar savundu. Üçüncü kitabın sonunda yazdığın gibi, senin için Lucilius'un yaklaşımı daha usturuplu görünüyor. Fakat kitaplarda yer vermediğin bir konu var ki eğer istersen, bunun nasıl bir şey olduğuna ve ne denli bir kuvvete sahip olduğuna bakalım. İnanıyorum ki şans eseri olduğu düşünülen, olayların öngörüsü ya da önsezisi anlamına gelen kâhinliği, ayrı olarak araştırmayı ve tartışmayı daha uygun gördüğün için kitaplarda bu konuya değinmedin. Eğer istersen, kâhinliğin nasıl bir güce sahip olduğuna ve nasıl kehânette bulunulduğuna geçebiliriz. Bana kalırsa, kabul ettiğimiz ve her birine değer verdiğimiz bu tür kâhinlikler varsa, tanrılar da vardır; aynı şekilde tanrılar varsa, kâhinlik yapanlar da vardır."

7 Cicero'nun Tusculum'daki evinde iki bahçesi vardır. Üstteki bahçenin adı Lyceum, alttaki bahçenin adı da Academia'dır

VI. (10.) Ben de şunları söyledim: "Eğer kâhinlik varsa tanrılar vardır ve eğer tanrılar varsa kehânet vardır söylemleri birbirlerine bu şekilde bağlılarsa Quintus, sen gerçekten de Stoacıların görüşünü savunuyorsun. Bu argümanların ikisi de senin düşündüğün kadar kolay bir şekilde kabul edilemez. Çünkü hem tanrı olmadan da doğa, geleceğe dair alametler sunabilir hem de insan ırkına onlardan hiçbir kâhinlik aktarılmamış olsa bile tanrılar olabilirler." Karşılık olarak o şunları söyledi: "Bana göre hem tanrıların olması hem de insanların yapıp ettiklerinde söz sahibi olmaları, açık ve net kehânet türleri olduğunu düşünmem için yeterli argümanlardır. Bu tartışmanın dışında ilgi duyduğun başka bir şey yoksa, istersen sana bu konular hakkında bizzat ne düşündüğümü açıklayayım." (11.) Ben ise şunları söyledim: "Ben felsefe için daima müsaitim. Ayrıca an itibariyle yapmak istediğim başka bir şey de olmadığından senin bu konular hakkında ne düşündüğünü seve seve dinlemek isterim." Quintus şunları söyledi: "Aslında yeni ya da alışılmışın dışında herhangi bir fikrim yok. Zira gayet eski olmakla birlikte bütün halkların ve kavimlerin de ortaklaşa uydukları bir fikri benimsiyorum. İki çeşit kâhinlik türü vardır: Bunlardan birisi sanata, diğeri ise doğaya dayalıdır. (12.) Hangi kavim ya da hangi toplum iç organlara bakarak kehânette bulunanların, işaretleri ve şimşekleri yorumlayanların, kuş hareketlerine bakarak kehânette bulunanların, yıldızlara bakarak kehânette bulunanların ve kutsal yazı sunanların (*sortes*) öngörüsünden -buraya kadar olanlar sanata dayalıdırlar- ya da rüyayla edinilen önseziden ve

geleceği görmekten -bu son ikisi de doğaya dayalıdırlar- etkilenmez? Bana kalırsa, bütün bu yöntemlerin sebeplerini değil sonuçlarını araştırmak gerekir. Hem uzun süre boyunca işaretleri gözlemlemede hem de dışarıdan gelen kutsal bir esinle öngörüde bulunmada belirli bir doğal güç bulunmaktadır.

VII. Panaetius'un da yaptığı gibi Karneades bu sebepten ötürü, "Acaba Iuppiter mi kargaya soldan, kuzguna sağdan uçmasını emretti?" sorusu üzerinde durmayı bırakır. Bu alametler uzun bir süre boyunca gözlemlenmiş, sonuçlarıyla birlikte üzerinde durulmuş ve yazıyla aktarılmışlardır. Ayrıca her şeyi saran bir zekâ ve nesilden nesile aktarılan kayıtlar sayesinde, bitmek bilmez zamanın hafızasında tutamayacağı ya da tamamlayamayacağı hiçbir şey yoktur. (13.) Tabipler tarafından dikkatle incelenen bitkiler vardır; bazı bitkilerin kökleri de hayvan ısırıklarına, göz hastalıklarına ya da yaralara iyi gelir. Bunlar hayranlık uyandırır. Kaldı ki bunların doğal gücü mantıken açıklanmasa bile hem tıp sanatı hem de bunları keşfedenler tarafından kabul görürler. Gel, her ne kadar kâhinliğin dışında bir alanda kalsa da ona benzeyen şeylere bakalım:

Çalkalanan deniz sık sık gösterir yaklaşan
fırtınaları, aniden ve derinden kabardığında
ve denizin tuzlu suyuyla köpüren taşlar
hüzünlü seslerini Neptunus'a duyurmaya çabaladıklarında
ya da dağın en yüksek tepesinden kopan
ve kayalara çarptıkça gürleşen bir uğultu yükseldiğinde

VIII. *Prognostica* adlı şiir kitabın bu tarz önsezilerle dolu. Kim bunların sebeplerini meydana çıkarabilir ki? Yine de Stoacı Boethus denediğini düşünüyorum. Çünkü o, denizde ve gökte beliren şeylerin mantığını açıklamada bir sonuca ulaşmıştır. (14.) Peki bunların neden meydana geldiği hakkında kim olası fikirler sunabilir?

Denizin girdabından kaçan gri su tavuğu da
anlatıyor korkunç fırtınaların yaklaştığını
şakıyarak titrek ümüğünden tutarsızca;
sabahları şebnem bürüdüğünde yeryüzünü
kumru kabartır acı dolu göğsünü
bir anda başlar sabah terennümü
bir anda hüzünlü şarkılar saçar ağzından.
Zaman zaman sahil boyunca durmadan gezinen kara
karga da
daldırır kafasını ve boynuyla karşılar dalgaları.

IX. (15.) Bu alametlerin neredeyse hiç de uydurma olmadıklarını biliyoruz fakat nedenini anlamıyoruz.

Siz de alametleri görüyorsunuz, tatlı suda yaşayanlar,
çığırmaya hazırlandığınızda boş sözlerinizi
ve göletleri, pınarları titrettiğinizde çatlak sesinizle.

Küçük kurbağaların alametleri gördüğünü tahmin edebilen kim vardır? Yine de küçük kurbağaların kendiliğinden bildikleri, insanların algısı için muğlak olayları işaret eden bir doğası ve hayranlık uyandırıcı güçleri vardır.

Ağır ilerleyen öküzler bakarken gökyüzündeki yıldızlara,
soludular havanın nemini burunlarıyla.

Bunun nedenini sormuyorum ama ne olacağını biliyorum.

Daima yeşil, daima dolu dolu
sakız ağacı, alışmış artık.
Üç kere büyüttü budakları,
üç kere saçtı yemişleri
ve gösterir üç dönemlik hasadı.

(16.) Neden bu ağacın üç kere çiçek açtığını ya da neden verimli bir hasadın çiçek açmayla ilişkilendirildiğini de araştırmıyorum. Her ne kadar neden böyle olduğunu bilmesem de ne olduğunu bilmek benim için yeterli. Bu yüzden, bahsettiğim olaylara verdiğim karşılığın aynısını kâhinlik için de vereceğim.

X. Mahmude otunun kökü tıkanıklığa, loğusa otu da yılan ısırıklarına iyi geliyor olabilir. Loğusa otunun adı (*aristolochia*; ἀριστολοχία) otu rüyasında görerek keşfeden kişinin isminden gelmektedir. Bu otların neye iyi gelebileceklerini biliyorum, neden iyi geldiklerini ise bilmiyorum. Bahsettiğim rüzgârların ve yağmurların öncül işaretlerine neyin sebep olduğunu tam anlamıyla bilmiyorum ama onların gücünü ve kesinliğini biliyorum, anlıyorum ve kabul ediyorum. Benzer şekilde, iç organlardaki yarıkların ve kıvrımların bir güce sahip olduğunu kabul ediyorum fakat bunun sebebini bilmiyorum. Hayat bu tür şeylerle doludur ve hepimiz iç organlardan faydalanırız. O halde nasıl şimşeklerin gücünden şüphe duyabiliyoruz? Hayret verici diğer şeylerde olduğu gibi anlatacağım hikâyede de özellikle şaşırtıcı bir durum yok mu? Iuppiter Tapınağı'nın

tepesinde duran Summanus'a -heykeli o zaman kilden yapılmaydı- şimşek düştüğünde, heykelin kafasını kimse bulamamıştı. Kâhinler (*haruspex*), kafanın Tiber Nehri'ne düştüğünü söylediler ve onların gösterdiği yerde heykelin kafası bulunmuştu.

XI. (17.) Öte yandan sen varken başka bir şahide ya da yazara neden konuşmamda yer vereyim? *Konsüllüğü Hakkında* (*de Consulatu Suo*) adlı eserinin ikinci kitabında esin perisi Urania tarafından aktarılan dizeleri kendimi vererek aklıma kazıdım:

Başlangıçta göklerin kutsal ateşiyle yanan Iuppiter
döner ve tüm evren parıltısıyla aydınlanır.
Tanrısal ruhunu gökyüzüne, yeryüzüne dayatır.
Sonsuzluğa uzanan kutsal gök ve yerin dibindeki mağaralar
kısıtlasa da onu
nasıl bir ruhtur ki insanların hislerini ve yaşamını
derinden etkiler.
Yunanların yanlış isimlendirmesine göre oraya buraya kayan
ama aslında düzgün bir yörüngede ilerleyişini sürdüren
ve alametlerin belirdikleri yerde bulunan yıldızların
hareketini ve boşluktaki yörüngelerini bilmek istersen,
her şeyin tanrısal ruhla belirlendiğini anlarsın.
(18.) Sen de ilk olarak konsüllüğün sırasında fark ettin
yıldızların ivedi hareketlerini ve birleşmelerini yoğun bir
ışıkla parlarken;
Alba Dağı'nın[8] *karlı tepelerini gezdiğinde*

8 Roma'nın güneydoğusunda bulunan sıradağların ikinci yüksek tepesidir. Romalılar için kutsaldır. Tepesinde Iuppiter Tapınağı bulunmaktadır.

ve Latinlerin kutsal günlerinde yağlı bir süt sunduğunda,[9]
göz alıcı ışığıyla titreyerek parlayan Kutup Yıldızı'nı gördün
ve Latinlerin kutsal günlerine denk geldiği için
uğursuz işaretlerin gecenin katliamına karıştığını düşündün.
Çünkü dolunay parlayan yüzünü gizledi
ve bir anda yıldızlar gökyüzünden çekildi;
tam da o bedbaht zamana denk geldi Latinlerin kutsal günleri.
Phoebus'un meşalesi, acı savaşın habercisi,
gökyüzünün tepesinde kıvılcımlı ateşiyle oraya buraya
savrulan meşale,
kaybolmayı arzulayarak, batıya doğru uçmadı mı?
Yemişe gebe yeryüzü sarsıldığında
ya da açık havada akıl almaz şimşekle çarpıldığında
yurttaş hayat ışığını yitirmedi mi?
Gece vakti beliren çeşitli ve dehşet verici görüntüler
yaklaşmakta olan savaş ve iç çatışma hakkında uyarırlar.
Tüm medeniyetlerde, geleceği görenler, kabarmış
göğüslerinden
acıklı yitimler ya da nihayet sonu gelen şeyler hakkında
(19.) uyarıda bulunan kutsal sözler haykırdılar.
Ebedi işaretler ve kesintisiz parlamalara
bizzat başvuran tanrıların yaratıcısı,
gökyüzüne ve toprağa anlattı olacak olanları.

Yeni seçilen konsüller adak adayarak kutlama günlerini belirlemek için oraya giderler.

9 Latinlerin kutsal günleri (Lat. Feriae Latinae) İtalya'da yaşayan Latin kavimleri Alba Dağı'ndaki Iuppiter Tapınağı'nda toplanarak kutladığı günlere verilen isimdir. Önceleri Nisan'da kutlanırken sonradan yeni seçilen konsülün belirlediği günde kutlanmaya başlandı. Konsüllerin katılımı beklenirdi ve ilk olarak onlar süt sunarlardı. Ondan sonra da boyunduruk takılmamış düve kesilir ve eti yenirdi.

XII.

Bir zamanlar Cotta ve Torquatus konsülken
Tyhrrena kavminden gelen bir Lidyalı kâhinin[10]
anlattıkları
şimdi senin zamanında bir bir gerçekleşiyor.
Yükseklerde kükreyen Iuppiter, yıldızlı Olympos'a uzanarak,
bizzat kendi tepelerini, tapınaklarını hedef aldı bir keresinde
ve Capitolium'dakileri[11] *ateşe verdi.*
O sırada Natta'nın bakırdan yapılmış eski heykeli
yıkıldı ve eriyerek döküldü kadim güce sahip yasa levhaları.
Şimşeğin ateşi, tanrıların heykellerini de aynı kadere
sürükledi.
(20.) Burada Roma halkını besleyen
Mars'a ait ormanda yaşayan süt ana vardı[12]
ve şişkin memelerinden akan hayat dolu suyla
yeni doğmuş küçük bebeklere Mars'ın gücünü akıtıyordu.
Tam da o anda şimşeğin yakıcı vuruşuyla çocuklarından
ayrı düştü ve ardında iz bırakarak gitti.
O vakit kim bu sanatın yazıtlarına ve kalıntılarına dönüp de
Etrüsklerin eserlerindeki kahredici sözleri ortaya çıkarmadı?
Tek bir ağızdan herkes, aynı kavme mensup halkın
yaratacağı
akıl almaz bir katliam ve hastalıktan kaçınılması
hakkında uyardılar;

---

10 Tyrrhena kavmi Etrüsk'lerin bilindik kavimlerindedir. Lydius kelimesi burada Etrüsklü anlamına gelmektedir.

11 Capitolium Tepesi, Roma'daki tepeler arasında en yüksek tepedir. Üstünde Iuppiter Tapınağı bulunurdu.

12 Romulus ve Remus'u besleyen kurttan bahsediliyor. Ayrıca bu bağlamda söz konusu olan heykeldir.

sürekli yasaların hiçe sayılacağından bahsettiler;
tanrıların tapınaklarının ve şehirlerin ateşe verilmekten alıkonulmasını
ve korkunç bela ve katliamdan korkulmasını istediler.
Eğer uyarılardan sonra, sütun üstünde yükselen
ve yüceliğine yaraşır şekilde süslenmiş kutsal Iuppiter heykeli,
yüzü ışıldayarak doğuya bakacak halde dikilmezse,
bütün bu uyarılar kaderin boyunduruğu altında belirmiş
ve kesinleşmiş olarak görüleceklerdi.
Eğer heykel yüzünü Güneş'in doğuşuna doğru çevirip
ataların ve halkın topraklarını seyre dalmış olursa,
halk ve kutsal senato saklı olayları açığa çıkarmayı
deneyebilecekti.
(21.) Heykelin yapımı aksadı ve uzun süre gecikti
fakat senin konsüllüğünde nihayet yüksek tepedeki yerini
buldu.
O anda sütun üstünde yükselen Iuppiter'in asası parladı
ve ateşle, kılıçla vatana karşı hazırlanan katliamı
Allobroxlar halka ve senatoya açık etti.

XIII.

Eserlerine eriştiğin atalarımız haklılar ki
halkları ve şehirleri adaletli ve cesurca yönettiler.
İnancı ve sadakati her şeyden öne koyan ve
herkesi zekalarıyla açık ara alt eden atalarımız yine
haklılar ki
tanrılara boyun eğerek onları yücelttiler.
Hoşnutluk veren işlere vakit ayıran kimseler
bunları son derece önemli ve incelikli bir iş olarak gördüler;

(22.) gölgeli Academia'da ve göz alıcı Lyceum'da
verimli ruhlarından sanatlara dair aydınlatıcı sözler saçtılar.
Gençliğinin baharında bu uğraşlardan ayrılan seni
devlet, erdemler yığınının tam ortasına yerleştirdi.
Sen yine de devlete ayırdığın vaktin dışında
sıkıntı veren dertlerini dinlenerek çözmek için
kendini bize ve çalışmalarına adadın.

O halde kâhinlik hakkında incelemelerim aleyhinde karar verebilecek misin? Hem bunca şeyi yapmış hem de aktardığım şeyleri kelimesi kelimesine yazmış olan sen, nasıl aksini söyleyebileceksin? (23.) Şöyle soruyorsun: "Peki Karneades, neden bunlar böyle meydana geldiler ve nasıl bir sanatla anlaşılabilirler?" Bilmediğimi itiraf ediyorum fakat bizzat senin de gördüğün, olacakları söylüyorum. Sen "kazara" diyorsun. Gerçekten de böyle mi? Şans eseri meydana gelebilen herhangi bir şey, kendi içinde hakikatin bütün parçalarına sahip olur mu? Dört zar atışıyla şans eseri de olsa Venus tutturulur. Dört yüz zar atıldığında, yüz Venus tutturulmasının da mı şans eseri olacağını düşünüyorsun? Boş tabloya rastgele sıçratılan boyalar yüzün hatlarını çizebilirler ama Koslu Venus'un güzelliğini resmedebilmelerini tesadüf olarak mı düşüneceksin? Eğer domuz burnuyla toprağa "A" harfini çizmiş olsa, sonrasında o harften Ennius'un *Andromacha* eserininin belirtildiği çıkarımını yapmak mümkün müdür? Karneades, Sakız Adası'ndaki taş ocaklarında, bölünen bir taştan Paniscus kafası çıktığını uydurmuştu. Bana kalırsa Paniscus'a az biraz benziyor fakat Scopas tarafından yapıldığı söylenecek kadar da benzemiyor. Şansın gerçeği asla mükemmel bir şekilde taklit edemeyeceği görüşü gerçekten de tutarlılığa sahiptir.

XIV. (24.) "Ama öngörülen olayların zaman zaman meydana gelmediği de oluyor" diye belirtiyorsun. Hangi sanat böyle değil? Burada sanattan kastım çıkarım içeren ve görüşe dayalı sanattır. Her ne kadar pek çok yanlış barındırsa da tıp sanat olarak düşünülemez mi? Serdümen hiç hataya düşmez mi? Akaların ordusu ve gemilerindeki bütün serdümenler, Pacuvius'un dediğine göre, Truva'dan şu şekilde yola çıkmadılar mı?

Ayrılırken balıkların neşesini mutlu mesut seyredip de,
bakmaya doyamıyor değiller miydi?
Bu sırada artık Güneş batarken, deniz kabarmaya başladı,
karanlık bastırdı, gece ve kara bulutlar daha da kararttı etrafı.

Öyleyse, son derece ünlü önderler ve krallar gemileri parçalansa bile serdümenlik sanatına bel bağlamışlar mıdır ya da en ünlü imparator ordusunu yitirerek son anda kaçtığı için imparatorluk bilimi diye bir şey yok mudur? Pompeius pek çok kez, Cato zaman zaman ve bizzat sen birkaç kez hataya düştüğünüz için devlet yönetimi irade ve öngörüden yoksun mudur? İç organlara bakarak yapılan kâhinliğin ve görüşe dayalı kâhinliklerin cevabı da benzerdir. Kâhinlik çıkarıma dayalıdır ve tahmin ötesine geçemez. (25.) Bazen yanlışa sürüklediği oluyor fakat ezelden beri edinilen kâhinlik sanatı hakikate daha sık götürüyor. Kehânetlerin edinildiği şeyler neredeyse sonsuz sayıda aynı şekilde meydana geldikleri ve aynı şekilde sonuçlandıkları için, bu olayların sık sık incelenmesi ve kaleme alınmasıyla kâhinlik sanatı güç kazanmıştır.

XV. Gerçekten de kuş hareketlerine dayalı kehânetleriniz ne kadar da kesinler! Romalı kâhinler Kilikyalıların, Pamfilyalıların, Pisidyalıların ve Likyalıların hala sürdürdüğü kuş hareketlerine dayalı kâhinliği şimdilerde ihmal ediyorlar (senin iyi niyetine sığınarak söyledim). (26.) Peki bize ev sahipliği yapan, en iyi, en akıllı ve kuş hareketlerine dayalı kehânete başvurmadan hiçbir şey yapmayan Kral Deiotarus'tan neden bahsetmeyeyim? Kral Deiotarus, bir kartalın uçuşundan yaptığı çıkarım sebebiyle, önceden kararlaştırdığı ve planladığı bir yolculuktan vazgeçmişti. Eğer yola çıksaydı, yolculuk esnasında kalacağı oda ilk geceden üzerine çökecekti. (27.) Ondan duyduğum kadarıyla, uzun yolculuklara çıkmış olsa bile bu sebepten ötürü sık sık yolculuktan geri döndüğü olur. Caesar onu dörtlü yönetimden, saltanatından ve servetinden etmesine rağmen Pompeius'un yanında ilerlemesinin kendisi için uygun olduğunu belirten kuş hareketlerine dayalı kehânetlerden pişmanlık duyduğunu reddetmesi, gayet takdire şayandır. Senatonun kudretini, Roma halkının özgürlüğünü ve hükmün yüceliğini kendi ordularıyla müdafaa etti ve yol gösterici karakteri sebebiyle görev ve bağlılıktan sapmamasını sağlayan kuşlara çok kez danıştı. Kadim övgüyü, maldan mülkten daha önemli gördü. Bana kalırsa Deiotarus, hakikaten kâhinlik yapıyordu. Çünkü bizim memurlarımız zorlama kehânetlere başvuruyorlar. Halbuki civcivin önüne yem koyulduğunda, onu yerken gagasından da bir parça düşmesi beklenir. (28.) Öte yandan elinizdeki yazıda, civcivin gagasından toprağa bir şeyin düşmesi durumu, *tripudium* olarak geçmektedir. Benim zorlama kehânet

dediğime siz *tripudium solistimum* diyorsunuz. Bilge Cato da bu konudan yakınmıştı ki pek çok kuş hareketlerine dayalı kehânet kâhinler topluluğunun ihmalkârlığı yüzünden yitip gitti ve terk edildi.

XVI. Eskiden önem verilen neredeyse hiçbir iş, hatta şahsi işler bile, kuş hareketlerine dayalı kehânetler olmadan yürütülmezdi. Şimdilerde, artık işlevini yitirmiş olsa da geçmişte kalan düğün kehânetleri görülmektedir. Bir zamanlar kullanıldığı kadar sık olmasa da iç organlar da kullanılmaktadır. Yine de eskiden en sık kullanılan kâhinliğin, kuşlardan çıkarım yapma olduğu söylenebilir. Haliyle, kötücül kehânetleri gözetmediğimiz için güç ve sıkıntılı durumlarla karşılaştık. (29.) Tıpkı Appius Caecus'un oğlu P. Claudius ve onun meslektaşı L. Iuntus'un sıkıntılı bir deniz yolculuğunda pek çok gemiyi telef etmesi gibi. Aynı şey Agamemnon'un da başına geldi; Akalar,

> *Aralarında homurdanıp ve açıkça kâhinlik sanatını hiçe saydıklarında,*
> *kehânete değil, isteklere dayanıp demir almayı emretti.*

Peki neden eski bir hikâye anlatıyorum? Uğursuz ve aksi kehânetleri görmezden geldiği için Marcus Crassus'un başına geleni biliyoruz. Senden duyduğum kadarıyla iyi bir kâhin olan meslektaşın Appius, *censor*luk yaptığı dönemde Gaius Ateius'un, -onun iyi bir insan ve saygı duyulası bir yurttaş olduğu pek bilinmez- sahte kehânetler yazdığını belirtmişti. *Censor* olarak Appius, Ateius'u yalancılıkla suçluyorsa, öyledir. Öte yandan Appius'un Ateius'tan kötü

bir kâhin olduğunu ve bu sebeple Roma halkının başına büyük bir felaket getirdiğini de eklemek gerekir. O halde eğer felaket, yalancı addedilen kehânetle meydana geldiyse, kabahat kehâneti açıklayan Ateius'un değil ona uymayan Crassus'undur. Zira *censor* ve kâhinin de belirttiği kehâneti, bu olayın sonucu doğru çıkardı. Eğer kehânet yanlış olsaydı zaten hiçbir felaketin sebebi olamazdı. O halde sıkıntı verici kehânetler, işaretler ve alametler olacakların sebebi olmazlar fakat önlenmediği takdirde, yaklaşmakta olanı haber verirler. (30.) Öyleyse Ateius'un kehâneti felaketin sebebi olmaz; Ateius işareti göstererek Crassus'u, eğer önlem almazsa, yaklaşmakta olan felaket hakkında uyarmıştır. Sonuç olarak ya Ateius'un kehânetinin hiçbir önemi yoktur ya da vardır ve suç uyaran kişide değil uyarıyı dikkate almayan kişidedir.

XVII. Peki kâhinliğin en değerli belirtisi olan sizin şu asanız, size nasıl aktarıldı? Şüphesiz Romulus Roma'yı kurduktan sonra kenti bölgelere ayırmıştı. Romulus'un kâhinlik asası, üst tarafı ince kıvrımlı bir değnektir ve *lituus* adını, aynı adı taşıyan müzik aletine benzerliğinden alır. Salii rahiplerinin Palatium'da bulunan toplantı alanında asa bulunduğu sırada alan yansa bile kâhinlik asası sağlam kalmıştır. (31.) Romulus'tan uzunca bir süre sonra, Tarquinius Priscus'un hükümdarlığı sırasında Attius Navius'un kâhinlik asasını kullanarak kentin bölgelerini belirlediği hikâyeyi, eski yazarlardan hangisi anlatmaz? Çocukluğunda, Attius fakirlik sebebiyle domuz yetiştiriciliği yaptığı sırada, domuzlarından bir tanesinin kaybolduğu ve eğer domuzuna tekrar

kavuşursa, tanrıya bağdaki en iyi üzüm salkımını adayacağına dair söz verdiği söylenir. Sonuçta, domuz bulunduğunda, güneye bakar halde bağın ortasında durduğu aktarılır. Kuşlar bağın üç parçaya bölünmesini engellediğinde Attius bağı dört parçaya böler ve dördüncü bölümde, aktarılan hikâyede de gördüğümüz gibi, şaşılası büyüklükte üzüm salkımı bulur. Bu olayın duyulmasıyla yakındaki herkes, hep birlikte ona kendi işleri hakkında danışırlar. Böylelikle Attius ün ve şöhret kazanır. (32.) Bu olaydan sonra Tarquinius Priscus onu yanına çağırır. Onun kâhinlik bilgisini sınayan Tarquinius, aklına takılan bir meselenin çözülüp çözülemeyeceğini danışır. Attius kâhinlik yeteneğine dayanarak bunun çözülebileceğini söyler. Tarquinius bu sefer, aklına takılan meselenin, bileytaşını keskin bir jiletin kesip kesemeyeceği olduğunu söyler ve derhal Attius'a bunu denemesini emreder. Attius, toplantı alanına getirilen bileytaşını, kralın ve halkın gözü önünde jiletle ortadan ikiye ayırır. Bu olayın sonunda hem Tarquinius onu kâhin olarak atar hem de halk kendi işleri hakkında ona danışır. (33.) Son olarak da bileytaşının ve jiletin toplantı alanına gömüldüğü ve gömüldüğü yerin üzerine daire şeklinde taş yığını yerleştirildiği aktarılır. Hadi bunları görmezden gelelim, yıllıkları yakalım, uydurulmuş hikâyeler diyelim; hatta istersen tanrıların insana dair meselelerle uğraşmadığını kabul edelim. Peki senin Tiberius Gracchus hakkındaki yazdıkların, kuş hareketlerine dayalı kâhinlik ve iç organlara dayalı kâhinlik sanatının varlığını doğrulamıyor mu? O, kâhinlik yapılan çadırı hatalı bir şekilde kurduktan sonra kehânetleri okumadan şehir sınırlarının dışına çıkartmıştı.

Sonrasında da konsüllük seçimlerini başlatmıştı. Bu olayı biliyoruz, zira bizzat sen kaynaklara ekledin. Yine de hatasını itiraf ederek, bizzat kâhin Tiberius Gracchus hem kâhinlerin gücünü doğruladı hem de iç organlara dayalı kâhinlik sanatına yüce bir güç atfetti. Çünkü kâhinler yeni kurulan toplantı alanından senatoya geldiklerinde, toplantı yöneticisinin usule uygun davranmadığını söylemişlerdi.

XVIII. (34.) Böylece kâhinliğin iki türü olduğunu söyleyenlere katılıyorum. Bunlardan biri sanata bağlıdır; öteki sanattan yoksundur. Kâhinler sanata dayalı olan kehânetleri eskilerin gözlemlerinden öğrenir ve çıkarıma dayalı oluştururlar; sanata dayalı olmayanlarıysa çıkarım ve sebep ya da gözlem ve yazılarla değil ruhun coşması ya da özgür ve rahat hareketine dayanarak hissederler. İkincisi tıpkı Boeotialı Bacis, Giritli Epimenides ve Erythralı Sibylla gibi genellikle rüya yoluyla ve kendinden geçerek kehânette bulunanları kapsar. Bu türden kâhinler olmalıdır ama bunlar talihe dayalı kehânet seçimi yaparak işlerini yürütmemeli, kutsal bir dürtü ve ilhamla kehânet saçmalıdırlar. Öte yandan talihe dayalı kâhinliğin, özellikle topraktan edindiğimiz ve atalarımızın da uyguladıklarına benziyorlarsa aşağılanmaması gerekir. Zira düzgün bir şekilde meydana gelen olayların kutsal bir güçle vuku bulduklarına inanıyorum. Şairleri yorumlayan gramerciler gibi bütün bunları yorumlayanlar, yorumladıkları şeylerin kutsallığına oldukça yakın görülmektedirler. (35.) O halde, eski olduğu için kök salmış şeyleri haksız yere yok etmeyi istemek, akıllıca mıdır? Kâhinliğin nasıl ortaya çıktığını bilmiyorum. Belki

de doğanın gizeminde saklıdır. Tanrı bunları bilmemi değil sadece kullanmamı istedi. Bu yüzden kullanacağım. Öte yandan sık sık toprağın homurtusu, gurultusu ve hareketi devletimizin ya da diğer halkların başına gelecek pek çok gerçek ve vahim olayları önceden belirttiği için ne tüm Etrüsklerin iç organlardan kehânet çıkarmadaki çılgınlıklarına ne şimşekler hakkındaki yanlışlarına ne de mucizeleri yanlış yorumlamalarına sürükleneceğim. (36.) Peki şuna ne dersin: Doğuştan kısır olan katır doğum yaptıktan sonra iç organlara bakarak kehânette bulunanların bu olayın inanılmaz derecede kötülükler doğuracağını söylemesi kime gülünç geliyor? İki kere konsüllük yapan ve bir kere *censor*luk görevi üstlenen ve hem son derece yetenekli bir kâhin hem de bilge ve saygıdeğer bir vatandaş olan, Publius oğlu Tiberius Gracchus, kardeşi Gaius Gracchus'un aktarımına göre, evinde iki yılan yakaladığında iç organlara bakarak kâhinlik yapanları çağırmadı mı? Kâhinler ona, eğer eril yılanı salarsa karısının kısa süre içinde öleceğini; dişi yılanı salarsa kendisinin öleceğini söylediler. Tiberius, Publius Africanus'un kızı olan karısının genç yaşta ölmesindense, kendisinin ölmesini daha akla yatkın buldu ve dişi yılanı saldı. Birkaç gün sonra da öldü.

XIX. İç organlara dayalı kâhinlik yapanları, boş ve gereksiz kişiler görerek alaya alalım. Onların işini hem en bilge kişiler hem de vuku bulan olaylar doğrulasa da hor görelim. Hatta Babillileri ve Kafkas dağlarında gökteki işaretleri takip ederek geometri yardımıyla yıldızların hareketi üzerinden yörüngeleri hesaplayanları da aşağılayalım. Onların

aktardıkları kadarıyla, eserleri 470.000 yıllık bir zaman dilimi içerisindeki kişileri, bence de aptallıkla, başıboşlukla ve utanmazlıkla suçlayalım ve sonraki çağlarda, kendileri hakkında verilecek karardan korkmadan yalan söyledikleri kanısına varalım. (37.) Tamam, barbarlar güvenilmez ve düzenbaz insanlar ama peki Yunanlar da mı yalan söylüyor? Doğal kehânetler bağlamında konuşacak olursam, Pythius[13] Apollo Tapınağı'nın Kroisos'a, Atinalılara, Spartalılara, Tegealılara, Argoslulara ve Korinthoslulara sunduğu kutsal sözleri kim bilmez? Khrysippos, şahitliğe ve pek çok kaynağa dayanarak, epey fazla sayıda kutsal söz toplamıştı. Onları sen de bildiğin için bir kenarda bırakarak sadece bir şeyi vurgulayacağım. Eğer zaman Delphi kâhinlerini haklı çıkarmasaydı, şimdiki gibi meşhur ve tanınmış olmazlardı hatta halktan ya da krallardan hiçbiri onlara hediye göndermezdi. Henüz böyle bir şey görülmüş değil. (38.) O halde eskiden hakikati gözler önüne serdikleri için akıl almaz şöhrete ulaştıkları gibi, şimdilerde hakikati tam anlamıyla ortaya çıkarmadıkları için, daha az bir şöhrete sahipler. Öte yandan kutsal bir ilhamla Pythia kâhinesinin ruhunu coşturan, toprağa ait güç, tıpkı nehirlerin kuruması ya da başka yönlere dönmesi ve kıvrılması gibi uzun süre sonra yitmiş olabilir. Bu güç nasıl açıklanırsa açıklansın, önemlidir. Eğer tarihi topyekûn yok etmezsek, Pythia kâhinesinin hakikati çağlar boyunca aktarmış oluşu reddedilmez ve değişmez.

XX. (39.) Şimdi kutsal sözleri bir tarafa bırakalım ve rüyalara geçelim. Antipater'in de Antiphon'un üzerine açıklamalar yaparak belirttiği rüyaları araştırma yoluyla açıklamasına

13 Delphi ve çevresinin başka bir ismi.

benzer şekilde konuyu ele alan Khrysippos pek çok sayıda önemsiz rüyayı bir arada toplamıştır. Her iki eser de yazarlarının zekasını yansıtmalarına rağmen daha kayda değer örnekler kullanmalıydı. Hem eğitimli hem düzenli hem de zamanının adamı Philistus'un yazdığına göre, annesi Syracusaelıların tiranı olan Dionysius'a hamileyken, rüyasında satir doğurduğunu görür. Philistus'un aktardığına göre eskiden Sicilya'da Galeotae adıyla anılan ve mucizeleri yorumlayan kişiler de doğacak olan Dionysius'un uzun süreli talihi sayesinde Yunanistan'ın en ünlü kişisi olacağını belirtirler. (40.) Bizim ya da Yunan şairlerin hikâyelerini sana hatırlatayım mı? Ennius'un eserinde Vesta rahibesi şöyle aktarılır:

Titrek uzuvlarıyla ayağa dikilen yaşlı kadın, avuçlarına aldığında ışığı
ürkek, yaşlı gözlerle hatırlamaya başladı rüyasında gördüklerini:
Eurydica'nın kızı, Babamızın değer verdiği!
Tüm bedenim güçten düştü, yaşam enerjim kayboldu.
Çünkü güzeller güzeli bir erkek gördüm,
beni hoş söğütler ve kıyılardan alıp yeni yerlere götüren.
Sonrasında, benim canım kız kardeşim,
yalnız başıma, başıboş dolaşırken buluyorum kendimi
ve yavaş yavaş izini sürüp, ararken;
fakat bulamıyorum seni, hiçbir patikada iz kalmamış.
(41.) Babamın bana şöyle seslendiğini duydum:
Ah kızım! Sıkıntılara katlanmalısın önce,
sonra emin ol nehirden kader fışkıracak.
Bunları söyledikten hemen sonra gözden kayboldu babam,

görmek istesem de yeniden, göstermedi kendini.
Yine de ağlayarak kaldırdım ellerimi gökyüzüne doğru
ve sessizce seslendim.
Uyku beni bitap gönlümle geride bıraktı.

XXI. (42.) Bu hikâye şairin hayal ürünü olsa bile rüyalar hakkındaki bilgimize aykırı değildir. Şimdi anlatacağım, Priamus'u huzursuz eden rüya da hayal ürünü olmalıdır:

Hecuba ana hamileyken, kıvılcımlı meşale
doğurduğunu gördü rüyasında.
Hecuba'nın kocası, kral Priamus aldığında haberi
soluk soluğa kalıp korkuya kapılarak
kurban etti meleyen kuzuları.
Sebebini bilmek ve huzur bulmak isteyen Priamus,
yalvardı Apollo'ya söylesin diye,
rüyaların nè türden kehânetler taşıdığını.
O an Apollo kâhini, kutsal bir sesle açıkladı olacakları:
Priamus'tan doğacak ilk oğlan çocuk
doğduktan sonra yok sayılmalı.
Çünkü o Truva'nın yıkımı ve Pergamon'un da sonu olacak.

(43.) Dediğim gibi bu rüyalar uydurulmuşlardır. Quintus Fabius Pictor'un Yunanca yıllıklarında anlatılan Aeneas'ın rüyası da bunlar arasında sayılabilir. Aeneas tarafından yapılan ve Aeneas'ın başına gelen her şey ona rahat uykusunda görünmüştü.

XXII. Gel şimdi tutarlı örneklere göz atalım. Lucius Accius'un *Brutus* adlı eserinde bizzat kendisinin açıkladığı, Tarquinius Superbus'un rüyası ne türden bir rüyadır?

(44.) *Bitkin uzuvlarımı uyuyarak rahatlatmak istediğimden*
bedenimi gecenin baskınlığında, sükunete bıraktığımda,
bir çobanın, olağanüstü güzelliğe sahip yünlü sürüyü
bana doğru sürdüğünü gördüm.
Sürüden iki koç seçtim, birbirleriyle kandaş
ve daha göz alıcı olanı kurban ettim.
Sonra diğer koç, öne eğdiği boynuzlarını savurdu
ve yere serdi beni.
Yara bere içinde, sırtüstü uzanırken toprakta,
gökyüzünde inanılmaz ve devasa bir olay gördüm:
Sağa doğru yönelen Güneş,
yepyeni bir istikamete sapmıştı.

(45.) *Şimdi de rüyanın yorumlayıcılar tarafından nasıl açıklandığını görelim:*
Ey Kral! İnsanların hayatta edindikleri, düşündükleri,
dert ettikleri ve gördükleri;
uyanıkken yaptıkları iyi veya kötü herhangi bir şeyle
rüyada karşılaşmaları şaşılacak iş değildir.
Böylesi bir rüyada ise görünenler şans eseri değildir.
O halde bakalım ki her kim sana göre kıt zekalı ise
üstün gelinmez bilgeliğini senden üstün görüp herkese tanıtmasın
ve seni tahtından etmesin.
Çünkü Güneş'in sana böyle görünmesi
halkın yararına olabilecek şeylerdeki hızlı bir değişimin habercisidir.
Güneş'in soldan başlayıp sağa doğru ilerlediğini gösteren
bu muktedir işaret, Roma'nın
en üstün olacağını gösteren en güzel kehânettir.

XXIII. (46.) Şimdi gel yabancılara dönelim. Bilge insan, Platon'un takipçisi ve öğrencisi Ponticus Heraclides, Phalaris'in annesinin bizzat evinde kutsadığı tanrıları, rüyalarında gördüğünü yazar. Phalaris'in annesi, rüyalarında Mercurius'un sağ elinde tuttuğu kâseden kan akıttığını görmüştü. Kan yere damladıkça köpürüyor ve bütün ev kanla doluyordu. Çocuğunun akıl almaz vahşeti, annesinin bu rüyasını haklı çıkardı. Mesela Dinon'un *Persica* isimli eserinden alınan, ünlü büyücülerin yorumladığı lider Cyrus'un rüyalarını da örnek gösterebilirim. Cyrus uyurken Güneş'i ayaklarının bitişiğinde görmesi ve üç kez yakalamak istediği halde bir türlü tutamaması metinde geçmektedir. Her seferinde Güneş dönerek kaçar ve sonunda uzaklaşır. Perslerde bilge ve eğitimli bir sınıf olarak görülen büyücüler Cyrus'a, Güneş'i üç kez yakalamaya çalışmasının 30 yıl boyunca hüküm süreceğine dair bir işaret olduğunu söylemişler. Böyle de oldu. 40 yaşında hükümdar oldu ve 70 yaşına kadar yaşadı. (47.) Gerçekten de barbar kavimlerde belirli bir şey olmalı çünkü önsezide ya da kehânette bulunuyorlar. Ölüme doğru ilerleyen Calanus, alevler içindeki odun yığınına çıkarken şu sözleri söyledi: "Fani bedenim yanarken, tıpkı Hercules'in yaptığı gibi, ruhumu ışığa bırakıyorum. Ne kadar güzel bir son!" Büyük İskender, bir şey isteyip istemediğini sorduğunda şu sözleri söyledi: "Hiçbir şey. Yakında seni göreceğim." Böyle de oldu. Çünkü İskender birkaç gün sonra, Babil'de öldü. Kısa süreliğine rüyalardan ayrılıyorum, biraz sonra devam ederim. Efes'teki Diana Tapınağı'nın yandığı gece Olympias Büyük İskender'i doğurduğunda, gün ağarmaya başlarken

büyücülerin "Dün gece Asia'nın yıkımı ve felaketi doğdu." diyerek bağırdıkları bilinir. Bunlar Hindistanlılar ve büyücüler hakkındadır.

XXIV. (48.) Rüyalara dönelim. Coelius, Hannibal'in Laciniumdaki Iuno Tapınağı'nda bulunan altından sütunu kaldırıp götürmek istediği ve tamamen mi yoksa kaplama altın mı olduğundan şüphe duyduğu için sütunu deldirdiğini yazar. Tamamen altın olduğunu öğrendiğinde ve götürmeye karar verdiğinde, rahat uykusunda ona Iuno gözükür ve götürmemesini öğütler. Eğer götürürse kendisine dikkat etmesini, çünkü iyi gören gözünü kaybedeceğini söyler. Akıllı kişi bu rüyayı göz ardı etmez. Bu yüzden, delik açarken çıkarılan altından düve yapılmasını ve sütunun en üstüne yerleştirilmesini ister. (49.) Buna benzer Yunanca hikâye, Coelius'un da takip ettiği ve Hannibal'in işlerini özenle gören Silenus'un yazılarında da bulunur. Hannibal Saguntum'u ele geçirdikten sonra, rüyalarında Iuppiter'in kendisini tanrıların buluşmasına çağırdığını görür. Buluşmaya gittiğinde, Iuppiter ona savaşı İtalya'ya taşımasını emreder ve buluşmadan birisini, ordusu ilerlerken yardımcı olsun diye kendisine önder olarak verir. Önder geri bakmaması konusunda Hannibal'i tembihler fakat Hannibal bir süre sonra merakına yenik düşer ve arkasına bakar. O anda, geçtiği yerlerdeki bütün ağaçları, çalıları ve evleri yerle bir eden; etrafı yılanlarla çevrili, devasa boyutta vahşi bir yaratık görür. Hayretler içinde sorar tanrıya, böylesi bir yaratığın kim olduğunu. Tanrı, bunun İtalya'nın yıkımı olduğunu söyler ve arkasında olup bitenleri umursamadan daha da ileri gitmesini tembihler.

(50.) Agathocles'in eserindeyse Kartacalı Hamilcar'ın rüyası aktarılmaktadır. Hamilcar Syracusae kuşatması sırasında, rüyasında yarın Syracusae'da akşam yemeği yiyeceğini söyleyen bir ses duyar. Sonraki gün, henüz hava aydınlanırken, ordugahında Kartacalılar ve Sicilyalılar arasında kargaşa çıkar. Syracusaelılar bu durumu gördüklerinde bir anda ordugahı basarlar ve Hamilcar'ı oradan sağ olarak esir alırlar. Böylelikle rüya gerçekleşmiş olur. Böyle hikâyeler oldukça fazladır hatta günlük hayatta da sık sık rastlanmaktadır. (51.) Mesela Quintus'un oğlu ve Decius ailesinden çıkan ilk konsül, meşhur Publius Decius; Marcus Valerius ve Aulus Cornelius'un konsüllükleri sırasında *tribunus militum* görevini yürütüyordu. Ordumuz Samnitler tarafından baskı altına alınırken, Publius Decius cesurca savaşın tehlikelerine doğru atıldığında ve bu sebeple dikkatli olması konusunda uyarıldığında, yıllıklarda da aktarılan şu sözleri söyledi: "Rüyamda düşmanların arasında dolaşırken asla hafızalardan silinmeyecek şekilde öldüğümü gördüm." Buna rağmen yaralanmadı ve orduyu baskıdan kurtardı. Öte yandan üç yıl sonra, konsüllüğü sırasında, kendisini kurban olarak sundu ve zırhını kuşanıp Latinlerin savaş hattına saldırdı. Böylelikle Latinler yenildiler ve katledildiler. Oğlunun da arzuladığı gibi, onun bu tarz ölümü, dillere destandı. (52.) Eğer istersen şimdi filozofların rüyalarına geçelim.

XXV. Platon'un bir eserinde Sokrates, hapisteyken yakın arkadaşı Crito'ya kendisinin üç gün sonra öleceğini, rüyasında güzeller güzeli bir kadın gördüğünü ve kadının kendisine ismiyle hitap ederek, Homeros'tan şu dizeleri mırıldandığını söylemiştir:

"Üçüncü gün, tatlı bir rüzgâr seni Phthia'ya bırakacak."

Söylediği gibi de olmuştur. Sokrates'in takipçisi, takdire şayan Ksenophon, Cyrus Minor ile yürüttüğü askerlik görevi sırasında, şaşırası sonuçlar ortaya çıkaran rüyalarını yazar. (53.) Ksenophon'un yalan attığını ya da delirdiğini mi söyleyelim? Üstün ve neredeyse kutsal bir zihne sahip Aristoteles de bizzat yanılıyor ve başkalarını yanılgıya mı sürüklemek istiyor? Aristoteles şöyle yazar: Arkadaşım Eudemus Cyprius Macedonia'ya giderken, o zamanlar Thessalia'da ünlü bir şehir olan fakat Alexander'in tiran gibi acımasızca yönettiği Pherae'a varır. Orada doktorların hiçbir şey yapamadığı ağır bir hastalığa yakalanır. Uykusunda sıradışı güzelliğe sahip bir genç görünür ve ona kısa süre içinde iyileşeceğini, birkaç gün sonra tiran Alexander'in öleceğini ve kendisinin de beş yıl sonra evine döneceğini söyler. Gerçekten de ilk iki durum hemen meydana gelir. Hem Eudemus iyileşir hem de Alexander karısının erkek kardeşleri tarafından öldürülür. Öte yandan beş sene geçtiğinde, rüyasında söylendiği gibi Sicilya'dan Kıbrıs'a döneceğini ümit etse de Syracusaelılara karşı savaşırken ölür. Bu sebepten ötürü rüya, Eudemus'un ruhunun bedenini terk ederek asıl evine döndüğü şeklinde yorumlanır. (54.) Filozoflar hakkında konuşurken en eğitimli insan ve kutsal şair Sophokles'e de değinmeliyiz. Hercules Tapınağı'ndan altın çanak çalındığında, rüyasında bizzat tanrı Sophokles'e onun çaldığını söyler. İki kere bu rüyayı görür, iki kere de umursamaz. Sık sık görmeye başlayınca, Areopagus'a çıkar ve durumu açıklar. Areopagus yargıçları, Sophokles adındaki kişinin yakalanmasını emrederler. Yakalanan kişi

sorgulandıktan sonra suçunu itiraf eder ve çanağı geri verir. Bu sebeple tapınağa *Index Hercules* ismi verilir.

XXVI. (55.) Neden Yunanların hikâyelerini anlatıp duruyorum? Aslında bilmiyorum ama şunu söyleyebilirim ki bizimkiler bana daha hoş geliyor. Bütün tarihçiler, mesela Fabius, Gellius ve yakın zamanda Coelius, şu hikâyeyi aktarır: Latin Savaşı sırasında ilk kez dini festival (*ludi votivi*) düzenlenirken, halk bir anda silah kuşanmaya çağrılır. Festivale ara verildiği için de baştan başlamaya karar verirler. Festivalin başlangıcında her şeyden önce, insanlar yerlerini alırken, çatal şeklinde boyunduruk taşıyan ve izleyiciler önünde dolaştırılan köleyi sopalarla dövmeye başlarlar. Sonra uyuyan köylü Romalı rüyasında kendisine birisinin geldiğini görür ve o kişi tartaklanan köleyi beğenmediğini, bu sebepten ötürü onun bunu senatoya anlatması gerektiğini emreder ama adam cüret edemez. Tekrar bunu yapmasını emreder ve yapmadığı takdirde öfkesine maruz kalacağını belirtir ama adam hiçbir şekilde cesaret edemez. Sonrasında çocuğu ölür ve rüyasındaki adam üçüncü kez uyarır fakat yine cesaret edemez. O zaman da ayakları tutmaz olunca durumu arkadaşlarına anlatır. Onların kararıyla, sandalye üzerinde senatoya götürülür. Senatoya rüyasını anlattıktan sonra sağlıklı şekilde yürüyerek evine döner. Senatonun rüyayı kabul etmesiyle birlikte oyunların yeniden başladığı aktarılır. (56.) Coelius'ta şöyle bir hikâye geçer: Gaius Gracchus *quaestor* olmaya çabalarken, rüyasında kardeşi Tiberius Gracchus'u gördüğünü ve kardeşinin ona, her ne kadar bunu geciktirmeyi istese de kendisi gibi

öleceğini söyler. Bu olayın Gracchus *tribunus plebis* olmadan önce yaşandığını ve Gaius'un pek çoklarına anlattığı bu hadiseyi, Coelius bizzat duyduğunu yazar. Bu rüyadan daha inanılır başka rüya olabilir mi?

XXVII. Stoacılar tarafından sıklıkla bahsedilen şu iki rüyayı kim küçümseyebilir? İlk rüya Simonides hakkındadır. Simonides bilmediği, yere yığılmış ve ölmüş birini görür ve onu hemen oraya gömer. Gemiye binmeyi aklına koyduğu sırada gömmüş olduğu adam tarafından bunu yapmaması konusunda uyarılır. Ölmüş adam, eğer gemi yolculuğuna çıkarsa, Simonides'in öleceğini söyler. Bu sebeple Simonides geri döner ve gemi yolculuğuna çıkan diğerleri ölür. (57.) Diğer meşhur rüya şöyle aktarılır: İki Arcadialı tanıdık yola çıkarlar. Megara'ya vardıklarında, birisi hana diğeri de misafirliğe gider. Akşam yemeğini yiyip yataklarına çekildiklerinde, tam da yeni uykuya dalmışken, misafirliğe giden rüyasında, hancının kendisini öldürmeye hazırlandığı için kendisine yardım etmesini isteyen diğer arkadaşını görür. Dehşete kapılmış biçimde yatağından fırlar ama kendisini toparladıktan sonra, rüyayı umursamaz ve uyumaya devam eder. Arkadaşı tekrar rüyasında görünür ve yaşarken yardıma gelmese bile ölümünü karşılıksız bırakmaması için çabalamasını ister. Hancı tarafından öldürülüp yük arabasına atıldığını, üzerine de dışkı atıldığını söyler ve yük arabası şehirden çıkmadan önce erkenden geçitte olmasını ister. Rüya sebebiyle harekete geçen adam, yük arabasının sürücüsünü beklemek için erkenden geçitte olur. Yük arabası geldiğinde sürücüye ne taşıdığını sorar. Sürücü telaşla kaçtıktan sonra

Arcadialı, arkadaşının cesedini arabadan indirir. Olayın aydınlanmasıyla hancıya ceza verilir.

XXVIII. (58.) Bu rüyadan daha kutsal ne söylenebilir? Neden fazlasını ve eskisini arıyoruz? Sık sık benim sana anlattığım ve sık sık senden dinlediğim rüyalar yeter. Ben Asia'da *proconsul* görevindeyken, senin geniş bir nehrin kıyısına at üstünde geldiğini, bir anda atılarak nehre düşüp sonra tamamen gözden kaybolduğunu rüyamda görmüştüm. Bu durum beni dehşete düşürmüştü. Sonrasında aniden sudan mutlu mesut bir şekilde fırladın ve birbirimize sarıldığımız karşı kıyıya at üzerinde çıktın. Bu rüyadan çıkarım basittir. Sonradan meydana gelecek olaylar, bu rüyanın yorumu olarak Asia'daki bilgeler tarafından bana önceden söylenmişti. (59.) Şimdi senin rüyanı anlatayım. Bizzat senden duyduğum bu hikâyeyi bizim Sallustius da sık sık anlatırdı. Bizim için muazzam fakat devlet için berbat olan sürgün yolculuğunda, Atina'nın yakınlarındaki ovada bulunan bir evde kalmıştın. Gecenin büyük bir kısmında uyumamış olsan da gün ağarmaya başlarken derin bir uykuya dalmaya başlamıştın. Bu sebeple her ne kadar yolculuk vakti yaklaşsa da Sallustius sessiz olunmasını ve Cicero'nun uyandırılmamasını emretmişti. Yaklaşık iki saat sonra uyandığında, Sallustius'a gördüğün rüyayı anlatmıştın. Rüya şöyleydi: Issız yerlerde yapayalnız ve üzgün dolaşırken, Gaius Marius elinde defne demetiyle gelerek, sana neden kederli olduğunu sorar. Memleketinden güç zoruyla atıldığını söylediğinde, sağ elinden kavrar ve içini ferah tutmanı öğütler. Yakındaki *lictor*a seni kendi

tapınağına götürmesini bildirir ve orada güvende olacağını söyler. O anda bağırmıştı Sallustius, dönüşünün yakında ve muazzam olacağını söylemişti ve görünüşe bakılırsa sen de rüyadan memnun olmuştun. Zira senin dönüşün için Marius'un yaptırdığı Iuppiter Tapınağı'nda, son derece meşhur ve iyi niyetli adam tarafından verilen bu şahane senato kararı, sana ulaştığı gibi bana da ivedilikle ulaşmıştı. Karar tiyatroda yer alan pek çok kişi tarafından akıl almaz çığlıklar ve alkışlarla karşılanmıştı. Atina'daki bu rüyadan daha kutsal hiçbir şey olamayacağını söylemiştin.

XXIX. (60.) Pek çoğu yanlış hatta belki insanın anlayabileceği türden şeyler de değiller. Bazıları yanlış olsalar bile doğruların aleyhine ne söyleyebiliriz? Doğru şekilde uykuya dalındığında, rüyaların gerçekleştiğini görürüz. Yemek ve şarapla tıka basa uykuya dalarsak rahatsızlık verici, huzur bozucu rüyalar görürüz. Sokrates, Platon'un *Devlet* eserinde şunları söyler: "Uyuyan insanın ruhundaki akıl ve mantık ile ilgili kısım uyuşarak gevşer. Öte yandan dengesiz içecek ve yiyecekle iyice uyuştuğunda ruhun diğer kısmında bulunan yabanilik ve vahşilik uykudayken dengesizce coşmaya meyillidir. Böyle bir durumda kişiye görünenler, akıl ve mantıktan yoksundur. Kendisini annesiyle, başka bir insanla ve tanrıyla ya da genellikle hayvanla sarmaş dolaş biçimde görebilir. Birisini katledip haksız yere elini kana bularken ve düşüncesizce, arsızca iğrenç ve rezil pek çok şeyi yaparken görebilir. (61.) Sağlıklı ve dengeli beslenerek yaşam süren birisi, ruhun akıl ve mantıkla ilgili kısmı aktif, ön planda ve hoş düşüncelerle dolmuş şekilde

uykuya dalar. Böylesi bir insan uykuya dalarken, ruhundaki zevk ile alakalı diğer kısım ise ne yoklukla sınanır ne de bollukla kendinden geçer. Kaldı ki ruhun uç durumları köreltilmelidir, ne doğasından yoksun bırakılmalı ne de aşırıya kaçılmalıdır. Öte yandan ruhun ateşli bir öfke barındıran üçüncü kısmı da vardır ve o kısım, uykudayken söner ve dinginleşir. Ruhun vurdumduymaz iki parçası bastırıldığında, akıl ve mantığı yöneten üçüncü kısım parlar ve rüya yaratımında canlı ve keskin olarak ön plana çıkar. Böylelikle kişinin rüyasında sakin ve gerçek görüntüler belirir." Platon'un sözlerini birebir aktardım.

XXX. (62.) Epikuros'u da dinleyelim mi? Karneades tartışma maksadıyla bir öyle bir böyle konuşur ve şöyle der: "Ama Epikuros düşündüğünü söyler." Düşünmesine düşünür de münasebetsiz ve nezaketsizdir. Sen bu adamı, akla danışmadıkları zamanda bile bıraktıkları etkiyle diğer değersiz filozofları alt eden Platon ve Sokrates'in önüne mi koyacaksın? Platon kişinin, ruhu karmaşaya ve yanlışa düşmeyecek bir bedenle uykuya gitmesi gerektiğini öğütler. Bu anlayıştan hareketle Pythagorasçılar için bakla yemenin yasak olduğu düşünülür. Çünkü bakla, hakikati arayan ruha dinginlik kazandırmaz, aksine büyük bir şişkinliğe sebep olur. (63.) O halde ruh uyku sırasında bedenle arasındaki bağı koparıdığında geçmişi hatırlar, anı anlar ve geleceği görür; beden ölü gibi uzanır yatar ve ruh canlanır, güçlenir. Öldükten sonra, bedenden büsbütün ayrıldığında, çok daha fazlasını gerçekleştirecektir. Bu yüzden ölüm yaklaşırken, ruh daha da kutsallaşır. Zira ağır ve ölümcül hastalığa yakalananlar da ölümün beklediğini fark ederler. Onlara pek çok ölünün

suretleri görünür ve tam o sırada büyük bir övgü arzularlar; sağlıklıyken yapılmaması gereken işleri yapanlar, günahları için af dilerler. (64.) Ayrıca Posidonius da ölenlerin kehânet yeteneğinden bir örnek vererek bahseder. Şöyle aktarır: Ölmek üzere olan Rodoslu bir adam, aynı yaşta altı kişinin adını verir ve bu kişilerin hangi sırayla öleceklerini söyler. Bunun yanı sıra Posidonius üç yolla tanrıların uyuyan insana etki ettiklerini düşünmektedir: Birincisi, ruh kendi kendine geleceği görebilir zira ruh bizzat tanrının doğasından geliyor olabilir. İkincisi, hava pek çok ölümsüz ruhla doludur ki bu ruhlarda hakikatin neredeyse açık seçik belirtileri ortaya çıkabilir. Üçüncüsü, tanrılar uyuyanlarla bizzat iletişime geçiyor olabilirler. Söylediğim gibi, ruhların gelecek hakkında kehânette bulunması ölüm yaklaştıkça daha da kolaylaşır. (65.) Hem önceden bahsettiğim Calanus'un hikâyesi hem de ölmek üzereyken, Akhilleus'un kısa süre içinde öleceğini açıklayan, Homeros'taki Hektor'un hikâyesi böylelikle anlam kazanmaktadır.

XXXI. Az sonra belirtilecek olan kelime, tamamen bir hiç olsaydı, süregelen alışkanlık bu kelimeyi şans eseri de olsa kabul etmezdi:

Evden çıkarken ruhum, boş yere gideceğimin farkındaydı.

Sagire fiili, keskin şekilde sezmek, anlamına gelir. Pek çok şey bilmek istedikleri için ihtiyar kadınlara *saga*[14] ve köpeklere de *sagax*[15] denmiştir. Bu yüzden henüz olay olmadan

14 Bilge kadın, falcı, cadı.

15 Keskin akıllı, sivri zekalı vb. Köpekler için kullanıldığı zaman koku alma duyusuyla ilişkilendirilir.

önce sezenlere, *praesagire* yapıyor denilir ve bu fiil, olacak olanları önceden sezmek anlamına gelir. (66.) Öyleyse ruhlarda dışarıdan gelen ya da kutsal olarak içkin *praesagitio* bulunmaktadır. Bedenden ayrılan ruh kutsal itkiyle titreyip ruh coşkuyla köpürürse, cinnet geçirme meydana gelir.

H. Ama neden ateşli gözlerinde aniden çıldırma belirdi?[16]
Nerede biraz önceki akıllı kız, saf ve vakur?

C. Kadınlar arasında en iyi kadın, anam,
doğaüstü kehânetlere sürükleniyorum.
Kehânetler sayıklayayım diye, Apollo,
beni hiç istemediğim deliliğe sürüklüyor.
Akranlarım, kız kardeşlerim!
Ah benim canım babam, yaptığım ona utanç veriyor.
Ah benim canım anam, senin için üzülüyorum,
nefret ediyorum kendimden.
Priamus'a kıymetli bir soy doğurdun ana ama beni sayma.
Onlar hizmet ederken benim aksi duruşum,
onlar fayda sağlarken benim zarar verişim,
acı çektiriyor bana.

Ne kadar da ince ve zarif bir şiir; ne kadar da net aktarılmış karakter! Yine de konuyla pek alakası yok. (67.) Aslında delirmenin gerçek kehânetleri genellikle ortaya çıkardığını göstermek istiyorum.

Kan ve kıvılcımla sarmalanmış meşale burada, işte geliyor!
Uzun süredir saklanmıştı. Yardıma koşun vatandaşlar,
söndürün ateşi.

16 Hecuba ve Kassandra arasında geçen konuşmadır.

Şimdi konuşacak olan ise Kassandra değil, insan suretinde tanrıdır:
Koca denizde şimdiden çekmiş yelkenleri hızlı gemi,
katmış önüne dalgaları; yıkımları taşıyor.
Geldi, geliyor şişkin yelkenleriyle gemi,
vahşi insanlar dolacak sahile.

XXXII. (68.) Trajik ve kurmaca hikâyeleri konuştuğumuzu biliyorum. Öte yandan bizzat senden duyduğum benzer bir hikâye kurgu değil, gerçektir: Deneyimli ve akıllı insanların başında gelen Gaius Coponius, Rodos donanmasında komutanlık görevindeyken, seni Dyrrachium'da ziyaret etmişti. Geldiğinde, Rodos donanmasında yer alan beş kürekli gemideki kürekçinin, Yunanistan'a giderken 30 gün içerisinde kana bulanacağına dair kehânette bulunduğunu sana söylemişti. Dyrrachium'un talan edileceğini, kaçanların gemilere doluşacağını ve kaçarlarken alevler arasında acınası bir durum görüleceğini fakat yakında bekleyen Rodosluların gemilerine dönüp, eve gideceklerini anlatmıştı. Coponius'un bunları anlattığı sırada sen biraz etkilensen de orada olan, bilgi dolu insanlar, Marcus Varro ve Marcus Cato korkudan çarpılmışa dönmüşlerdi. Birkaç gün sonra Pharsalus'tan kaçan Labienus gelmişti ve ordunun yok olduğunu anlatmıştı. Bir süre sonra da kehânetin (*vaticinatio*) geri kalanı gerçekleşmişti. (69.) Ambarlardaki tahıl yağmalanmış, dağıtılmış ve caddelere, sokaklara saçılmıştı. Ürkerek bir anda gemilere binmiştiniz. Geceleyin şehre baktığınızda askerlerin, takip etmek istemedikleri için yaktıkları yük gemilerini görmüştünüz. Nihayet gemiyle Rodos'tan

ayrılırken, geleceği gören kişinin haklı olduğunu fark etmiştiniz. (70.) Sanattan yoksun olarak belirtilen rüya yoluyla ve çıldırma yoluyla kâhinliği oldukça kısa şekilde açıklamaya çalıştım. Her iki yöntemin de temelinde, Kratippos'un da kullanma alışkanlığında olduğu aynı yaklaşım bulunmaktadır. İnsan ruhunun belirli bir bölümü dışarıdan pay alır, taşınır. Buradan anlaşılır ki insan ruhu kutsal bir ruhtan gelmektedir. İnsan ruhunun his, hareket ve arzu içeren parçası bedenin etkisinden ayrılmaz. Öte yandan ruhun akıl ve düşünceye sahip parçası, bedenden ne kadar uzaklaşırsa o kadar etkin halde olur. (71.) Böylelikle, geleceği görerek ve rüya yoluyla edinilen kehânetlere gerçek örnekler verdikten sonra Kratippos, yaklaşımını şöyle sonuçlandırmayı tercih eder: "Gözler olmadan gözlerin görevi ve vazifesinin yerine getirilmesi mümkün değildir; gözler zaman zaman görevini yerine getiremese bile bir kere dahi olsa gözlerini gerçek şeylerin farkına varmak için kullanmış olan kişi, gerçek şeyleri algılayan görme duyusuna sahiptir. Aynı durum kâhinlik için de geçerlidir. Kâhinliğe sahip olmadan kâhinliğin görevi ve vazifesinin yerine getirilmesi mümkün değildir; kâhinliğe sahip birisi gerçek şeyleri zaman zaman fark edemeyip yanılabilse bile bir kere dahi olsa şans eseri olmayan bir kehânette bulunması, kâhinliğin doğrulanması için yeterlidir. Öte yandan bu türden kehânetler sayısızdır. Böylelikle kâhinliğin varlığına güvenilmelidir."

XXXIII. (72.) Ya çıkarımla açıklanan ya da olayların incelenerek kaydedilmesiyle aktarılan kâhinlik türü, önceden de söylediğim gibi, doğal değil sanata dayalı kâhinliktir. Bu tür içerisinde iç organlara bakarak kehânette bulunanlar,

kuş hareketlerine bakarak kehânette bulunanlar ve anlık çıkarımda bulunanlar yer almaktadır. Bunları Peripatetikler doğru bulmazken Stoacılar savunurlar. Bir kısmı yazılı ve sözlü olarak bulunmaktadır ki bunlar Etrüsklerin iç organlar, şimşekler ve dini ritüellerle ilgili kitaplarında bulunmaktayken, sizin kâhinlik heyeti kitaplarınızda da bulunur. Diğer bir kısmıysa anlık çıkarıma dayanmaktadırlar. Bunlara birkaç örnek verilebilir. Homeros'ta geçen hikâyeye göre Calchas,[17] serçeleri sayarak Truva Savaşı'nın ne kadar süreceğini aktarmıştır. Senin gözetiminde kaydedilen Sulla Tarihi kitabında da Sulla *praetor* olmadan önce Nola bölgesinde kurban keserken, sunağın altından bir anda yılan çıkmıştır. İç organlara bakarak kehânette bulunan Gaius Postumius o anda Sulla'ya sefere çıkarması için yalvarmıştır. Sulla bunu yapmış ve Nola'nın önündeki Samnit ordugâhını ele geçirmiştir. (73.) Aynı çıkarım, kral olmadan kısa bir süre önce Dionysius hakkında da yapılmıştır. Philitus'un anlattığına göre Dionysius, Leontini bölgesinde ilerlerken atını nehre bırakmış ve dalgalara kapılan at sular altında kalmıştır. Ne kadar çabalasa da atı çıkaramamış ve bitap şekilde ayrılmıştır. Bir süre ilerledikten sonra birdenbire kişneme sesi duymuştur. Kafasını çevirip bakmış ve yelesinde arı sürüsü bulunan, neşe ve heyecan içerisindeki atını görmüştür. Bu olay Dionysius'un kısa süre sonra kral olacağına dair bir mucizeydi.

XXXIV. (74.) Hercules Tapınağı'ndan kılıç sesleri yükselirken ve Hercules'in heykeli ter içindeyken, Spartalılara Leuktra felaketi öncesi nasıl da işaret gönderilmişti! O

17 Son derece yetkin bir kâhindir. Mitik bir karakterdir.

vakit, Thebai'daki Hercules Tapınağı'nın katlanır kapıları, sürgülerinden bir anda kurtulup açılmışlar ve duvarlara sabitlenen silahlar yere düşmüş halde bulunmuşlardı. Aynı anda Lebadia'da, Trophonius'a kutsal hediyeler verilirken, horozlar ve tavuklar hiç durmadan ötmeye başlamışlardı. O vakit Boeotialı kâhinler, Thebailıların galip geleceğini söylemişlerdi. Çünkü mağlup olunacaksa kuşlar ötmez ama galip gelinecekse öterler. (75.) Spartalılara o zamanlarda Leuktra Savaşı'yla alakalı pek çok işaret gönderilmiştir. Spartalılar arasında en ünlü olan Lysander'in, Delphi'de bulunan heykelinin başında birdenbire dikenli ve yabani otlardan taç bitivermişti. Spartalıların Atinalıları öldürdükleri ve Lysander'in kazandığı gemi muharebesinden sonra, savaş sırasında gemilerinin üzerinde beliren Castor ve Pollux yıldızlarını altından yaptırarak, Delphi'de asmışlardı. Tanrıların simgeleri olan bu altından yıldızlar, Leuktra Savaşı'ndan önce, Delphi'deki asıldıkları yerden düşmüşler ve bulunamamışlardı. (76.) Spartalılara gönderilen en kayda değer mucize ise şudur: Dodona'daki Iuppiter tapınağına galibiyet hakkında sorular sorması için elçiler göndermişler ve elçiler sonradan içinde kehânetler yazılı olan kutuyu almışlardı. Molossialıların kralının eğlencelerde kullandığı maymun, kutsal yazı tabletlerini ve kutsal yazılar için hazırlanan şeyleri zedelemiş ve öteye beriye dağıtmıştı. Bunun üzerine kehânetler için atanmış rahibenin Spartalılara, galibiyet hakkında değil sağlık hakkında düşünmeleri gerektiğini söylediği aktarılır.

XXXV. (77.) İkinci konsüllüğünde, Gaius Flaminius, İkinci Kartaca Savaşı sırasında gerçekleşen alametleri göz

ardı ederek devleti büyük bir yıkıma sürüklemedi mi? Teftişini yaptıktan sonra, Hannibal ile karşılaşmak üzere orduyu Arretium'a doğru ilerletmişti. Bir anda, hiçbir sebep yokken hem kendisi hem de atı Iuppiter Stator heykelinin önünde düşmüştü. Uzmanlara göre savaşa gitmemeliydi fakat o, bu olayı kötüye yorup kutsal bir alamet olarak görmemişti. *Tripudium* yöntemiyle kehânet arandığında, kutsal tavuk besleyicisi savaş gününün değiştirilmesi gerektiğini öngörmüştü. Bunun üzerine Flaminius: "Tavuk sonradan bile beslenmezse, ne yapılması gerekir?" diye sormuştu. Besleyici, sakin kalınması gerektiğini söylediğinde Flaminius: "Şahane bir kehânet! Tavuklar tıka basa yerken iş görülebilir, tokken ise hiçbir şey yapılmamalıdır." Böylelikle askerlere orduġâhı kaldırmalarını ve kendisini takip etmelerini emretmişti. O an, ilk bölüğün sancaktarı, sancağı yerinden oynatamadığında, birkaç kişi yardıma koşmasına rağmen başaramamışlardı. Flaminius bu olayın haberini aldığında, karakteri gereği, umursamamıştı. Üç saatte hem bizzat kendisi ölmüş hem de ordusu dağılmıştı. (78.) Coelius, bu anlatının yanında dehşet verici başka şeyleri de anlatır. O yıkıcı savaş sürdüğü sırada Liguria'da, Galya'da, pek çok adada ve İtalya'da deprem meydana gelmişti ve bunun sonucunda da pek çok şehir yerle bir olmuş, pek çok yerde toprak kayması ve çökmesi yaşanmış, nehirler ters yöne akmaya başlamış ve deniz nehirleri taşırmıştı.

XXXVI. Yoruma dayalı doğru kâhinlik uzmanlar tarafından yapılır. Frigya'nın ünlü kralı Midas çocukken, uyuduğu sırada karıncalar onun ağzına buğday taneleri doldururlarmış. Son derece zengin olacağı öngörülmüş ve olmuş.

Platon da bebekken, beşiğinde uyuduğu sırada arılar dudaklarına konarlarmış. Bu olay da onun belagat sahibi birisi olacağına yorulmuş. Anlaşılıyor ki gelecekteki belagat yeteneği bebekliğinde öngörülmüş. (79.) Peki ya senin çok sevdiğin Roscius, bizzat kendisi mi yoksa tüm Lanuvium mu onun hakkında yalan söylüyor? O henüz çocukken ve Lanuvium'da bir ova olan Solonium'da yetiştirilirken, geceleyin kandille beraber ayağa kalkan bakıcısı onu yılana sarılı halde görmüştü. Görür görmez korkuya kapılarak çığlık atmıştı. Sonrasında Roscius'un babası iç organlara bakarak kehânette bulunanlara danışmış ve kâhinler de Roscius'dan daha ünlü, daha şöhretli kimsenin olmayacağını söylemişlerdi. Gerçekten de Pasiteles bu görüntüyü gümüşe nakşetti, Archias da şiirlerinde betimledi. O halde neyi bekliyoruz, ölümsüz tanrılar ile forumda, yollarda ve evde karşılaşmayı mı? Onlar bizzat kendilerini bize göstermeseler de etkileri uçsuz bucaksız yerlere dağılır. Bazen bu etkiyi yeryüzünün derinliklerindeki mağaralara hapsederler bazen de insan doğasına nüfuz ettirirler. Delphi'deki Pythia rahibesi yeryüzünün gücünden etkilenir, Sibylla rahibesi ise doğanın gücünden etkilenir. Peki neden yeryüzündeki bölgelerin çeşitliliğini görmüyoruz? Bir çeşidi var ki ölümcüldür ve böyle yerler arasında gördüklerim Hirpini'deki Ampsancti Gölü ile Asia'da Pluto tapınağıdır. Diğer bölgelerin bazılarında hastalık, bazılarında sağlık bulunur; bazıları keskin zekalı insanlar doğurur, bazıları aptallaştırır. Bütün çeşitlilik hem hava değişiminden hem de topraktaki farklı salınımlardan kaynaklanır. (80.) Ruh sürekli bir şeylerin görünüşüyle, baskın seslerle ve şarkılarla; endişe ve korkuyla sarsılır. Şu örnek verilebilir:

Mezarlıkta anarken derin bir sevgi beslediği Teucer'in adını
başkalaştı yüreği, hareketlendi, coştu Bacchus ayinlerindeki gibi.

XXXVII. Ayrıca bu hareketlenme, ruhta kutsal bir gücün olduğunu ortaya koyar. Demokritos, delirmeden büyük bir şair olunamayacağını söyler ve aynı görüşü Platon da öne sürer. Platon, senin de bildiğin gibi buna delilik hali der ve delirme öyle övülesidir ki onu *Phaedrus* diyalogunda göklere çıkarır. Peki davalardaki konuşmalarında, eğer ruh olduğundan daha çok hareketli olmasa, aktarımın etkili, yerli yerinde ve verimli olabilir mi? Bu durumu sende sıklıkla ve daha basit örnek verecek olursak, arkadaşın Aesopos'ta da gördüm. Öyle ki ikinizin de yüzünde ve hareketlerinde bir alevlenme olur; sanki bir güç sizi aklınızı kullanmaktan alıkoyuyor gibi görünürsünüz. (81.) Aslında olmayan şeyler sık sık varlarmış gibi belirirler. Delphi'deki Apollo Tapınağı'na haksız yere savaşa çıktığı için, böylesi bir durumu Brennus ve Galyalı askerlerin yaşadığı söylenir. Pyhtia tapınaktan şöyle kehânette bulunmuştur:

Nasıl sonuçlanacağını göreceğim, ben ve beyaz bakireler.[18]

Sonuç olarak bakireler Galyalılara karşı silah kuşanmış ve ordu kar sebebiyle beyaza bürünmüştü.

XXXVIII. Öte yandan Aristoteles melankolik olarak adlandırılan ve akıl sağlığı yerinde olmayan kişilerin de ruhlarında

18 Minerva ve Diana kastedilmektedir.

öngörü yeteneğini taşıyıp, kutsal parça bulundurduğunu düşünürdü. Yine de bana kalırsa, bu gücün kalp ve mide rahatsızlığı olanlara ya da akıl hastalarına bahşedilmemesini düşünüyorum. Kusurlu bedende değil sağlam akılda kâhinlik bulunur. (82.) Meselenin gerçeği Stoacılar tarafından şu yaklaşımla sonuca bağlanmıştır: "Eğer tanrılar varsa ve insanlara önceden olacakları açık kılmıyorlarsa, ya insanları sevmiyorlardır ya da olacakları onlar da bilmiyorlardır ya da insanların geleceği bilmesinin önemli olmadığı düşünüyorlardır ya da insanlara olacakları aktarmanın kendilerine yaraşır olmadığını düşünüyorlardır ya da bizzat onlar bile aktaramıyorlardır. Ancak bizi severler zira insanların dostu ve yardımcısı olma eğilimdedirler; kendileri tarafından belirlenen ve karar kılınan şeylerin farkındalar; olacakları bilmek bizim için önemlidir zira bilirsek daha dikkatli oluruz; ihtişamlarını yabana atmazlar zira iyilik yapmaktan daha yüce bir şey yoktur; geleceği göremedikleri doğru değildir. (83.) O halde tanrıların olmaları fakat olacakları işaret etmemeleri söz konusu değildir. Tanrılar vardır, o halde işaret ederler. Eğer ediyorlarsa, bize işareti açıklayacak yol yordamı göstermiyor değiller, zira öteki türlü boşuna aktarıyor olurlardı. Eğer yol yordam gösteriyorlarsa, kâhinlik yok değildir. O halde kâhinlik vardır."

XXXIX. (84.) Bu yaklaşımı hem Khrysippos hem Diogenes hem de Antipater kullanırlar. O halde eğer mantık, yaşanmış olaylar, Yunanlar, barbarlar, atalarımız, değerli filozoflar, şairler, devleti inşa eden ve şehri kuran en bilge kişiler bunu savunuyorsa ve son olarak sürekli bu doğrultuda düşünülmüşse, bahsini ettiğim son derece doğru şeylerden

niçin şüphe duyulsun? Yoksa hayvanların konuşmalarını mı bekliyoruz? İnsanların ortak kararı yetmiyor mu? (85.) Gerçekten de neyin sebep olduğunu ve kâhinliğin nasıl bir işleyişe sahip olduğu dışında, kaldı ki bunlardan bahsetmek zor görünüyor, bahsettiğim kâhinlik türlerinin niçin olmadıkları sorusu artık hiçbir şekilde sorulmaz. "Neden iç organlara bakarak kâhinlik yapanlar akciğeri kestikten sonra diğer sağlam organlar arasında ayrı yere koyuyorlar ve sonraki güne bırakıyorlar? Neden kuş hareketlerinden kehânet çıkaranlar kuzgunun sağdan sola, karganın soldan sağa uçmasını olumlu kehânet olarak anlıyor? Neden yıldızlara bakarak kâhinlik yapanlar Iuppiter ya da Venus gezegeninin Ay ile birleşimini, doğumun sağlıklı olacağına yorarken, Saturnus ya da Mars için tam tersi durum söz konusudur? Neden tanrılar bize uyurken uyarıda bulunurlar da uyanıkken bulunmazlar? Peki Kassandra'nın delirerek geleceği görmesinin fakat bilge Priamus'un aynı şeyi yapamamasının sebebi nedir?" (86.) Neden bunlar böyle oluyor diye soruyorsun. Sormakta kesinlikle haklısın fakat şimdi tartışılacak mesele değil. Şimdi "Oluyor mu yoksa olmuyor mu?" sorusu tartışılacak. Demiri kendisine çeken ve yapıştıran mıknatıs taşı olduğunu söyleyip bunun neden olduğunu açıklayamazsam, elbette böylesi bir şeyin olduğunu reddedersin. Bizzat gördüğümüz, duyduğumuz ve okuduğumuz ya da atalarımızdan aldığımız kâhinlik için de aynısı şekilde davranıyorsun. Kısa süre önce bulunan felsefenin aydınlatılmasından evvel bu konu hakkında kamuda şüphe duyulmazdı. Sonrasında felsefe kâhinliğin önüne geçince, felsefe içerisinde tanınan hiç kimse de başka türlü düşünmedi. (87.) Pythagoras, Demokritos, Sokrates gibi isimlerden

bahsettim ve Ksenophanes dışında eskilerden hiç kimseyi es geçmedim. Eski Academia, Peripatetikler ve Stoacıları da konuya dahil ettim fakat sadece Epikuros muhaliflik etti. Gerçekten de karşılıksız erdem diye bir şeyin olmadığı düşüncesinden daha iğrenç başka bir şey var mıdır?

XL. Öte yandan bilinen ve kayda geçirilen tarihin kıymetli eserlerle etkilemediği kim var? Homeros, Calchas'ın kâhinlerin en iyisi olduğunu ve Truva'ya giderken donanmaya önderlik ettiğini yazar. Bence önderliği coğrafya bilgisiyle değil, kâhinlik bilgisiyle yapmıştı. (88) Amphilochus ve Mopsus, Argosların kralları ve kâhinleriydiler ve Kilikya'nın sahil kesimine Yunan şehirleri kurdular. Onlardan önce Amphiaraus ve Tiresia vardı ve güçlü, tanınmış kimselerdi. Ennius'un aktardığı gibi de değillerdi:

Onlar kendi kazanımları için hikâyeler uydururlar

Hiç de böyle değildi, önde gelen kişilerdi. Kuşlar ve işaretler aracılığıyla geleceği aktarırlardı. Tiresias'ın ölüler arasında bile tek bilge olduğunu ve diğerlerinin gölgeler altında gezindiğini söyler Homeros. Amphiaraus ise Yunanistan'da öyle bir üne kavuşmuştu ki tanrı sayılırdı ve sadece onun yakıldığı yerde kâhinlik yapılırdı. (89.) Asia'nın kralı Priamus'un oğlu Helenus ve kızı Kassandra kâhinlik gücüne sahip değiller miydi? Helenus işaretlere bakarak kâhinlik yapardı, Kassandra ise çıldırarak ve delirerek. Soylu Marcius kardeşler de atalarımızın yazdığına göre aynı şekilde kâhinlik yapmışlardı. Korinthoslu Polyidos'un hem başkalarına hem de Truva'ya giden oğluna öleceğini söylerken kâhinlik ettiğini Homeros anlatmaz mı? Eskiden

yönetimde olan insanlar aynı zamanda kâhinlik de yapardı. Çünkü fikir üretmek kadar kehânette bulunmak da onlar için kral olabilmek adına önemliydi. Bunun kanıtı bizim devletimizdir zira eskiden krallar aynı zamanda kâhindi ve krallardan sonra da kutsal görev bahşedilen kişiler devleti dini yetkiyle yönettiler.

XLI. (90.) Kâhinliğin bu yöntemi barbarlar arasında bile ihmal edilmedi. Galya'daki Druidler örnek olarak verilebilir. Onlardan birini bizzat tanıma fırsatı buldum. Aeduili Divitiacus, sana misafirliğe gelmişti ve seni övüyordu. Divitiacus, Yunanların *physiologia* dediği, doğa bilimini bildiğini belirtiyor ve bazen işaretlere bakarak bazen de anlık yorumlayarak olacakları aktardığını söylüyordu. Persler arasında da kehânette bulunan ve işaretlere bakan büyücüler bulunurdu. Onlar düşünmek için tapınakta bir araya gelirler ve aralarında konuşurlardı. Bir zamanlar siz de Nonae günlerinde[19] aynısını yapardınız. (91.) Büyücülük eğitimi almadan, bilgi edinmeden hiç kimse Perslerin kralı olamaz. Belirli ailelerin ve toplulukların bu yola adandıklarını görmen mümkündür. Karya'daki Telmessos şehri, iç organlara bakarak kâhinlik yapma disiplininin en ünlü olduğu şehirdir. Peloponnesos'taki Elis şehri, iç organlara bakarak kâhinlik yapmada önde gelen Iamidae ve Clytidae adında iki aileye sahiptir. Suriye'de de Keldaniler yıldız gözlemleriyle ve zekalarıyla bilinirler. (92.) Etrüskler de gökten gelen işaretler ve alametlerle yakından ilgilenirler, onların gösterdiklerini yorumlarlar. Bu sebeple, atalarımız zamanındaki senato gücünün doruğundayken, önderlerin

19 Mart, Mayıs, Temmuz ve Ekim'in 7. günü, diğer ayların 5. günü.

ailelerinden seçilen altı çocuğun Etrüsk halkına verilmesine karar vermişti ki böylesi bir sanat insanların beceriksizliği sebebiyle dini gücünden kopup ticarete dönüşmesin. Öte yandan Frigyalılar, Pisidyalılar, Kilikyalılar ve Araplar genellikle kuşların hareketlerindeki işaretlere yönelmişlerdir ve Umbria'da da aynı yaklaşımın bulunduğunu biliyoruz.

XLII. (93.) Bana öyle geliyor ki insanlar yaşadıkları yerdeki kehânet fırsatlarını değerlendiriyorlar. Gerçekten de yükseltinin olmadığı, ferah ve dümdüz ovalarda yaşayan Mısırlılar ve Babilliler bu sebepten ötürü gökyüzü üzerine çalışabilirler ve yıldızlara ilgi duyabilirler. Dinleri ile içli dışlı hayat süren Etrüskler bitmek tükenmek bilmez bir istekle kurban keserlerdi ve kendilerini iç organların bilgisine adamışlardı. Ayrıca hava yoğun olduğu için pek çok işaret görülürdü ve bu sebepten ötürü hem gökyüzünden hem de yeryüzünden gelen, sık rastlanmayan işaretler, insanların ve hayvanların hamileliğinde ve doğumunda belirirdi. Böylelikle Etrüskler bu alanda önde gelen kimseler oldular. İşaretlerin gücünü, senin de söylediğin gibi, kadim insanlar tarafından dikkatlice seçilmiş kelimeler aktarırlar. Onlar gösterirler, aktarırlar, işaret ederler ve önceden bildirirler, bu sebeple onlar için *ostenta*, *portenta*, *monstra* ve *prodigia* isimleri kullanılır. (94.) Öte yandan Araplar, Frigyalılar ve Kilikyalılar hayvanların beslenmesi için yaz ve kış, dağları ve bayırları gezerlerken rahatça kuşların seslerini ve uçuşlarını kaydettiler. Aynı durum hem Pisidyalılar hem de bizim Umbrialılar için de geçerlidir. Önceden sözünü ettiğim Karyalılar ve özellikle Telmessoslular bereketli, verimli ve bu yüzden değişik şekillerde doğan ve yetişen şeylerin

bulunduğu topraklarda yaşadıkları için ilgi ve alakalarını mucizelere çevirdiler.

XLIII. (95.) İyi bir devlette türlü türlü kehânetlere önem verildiğini kim görmez? Hangi kral, hangi halk kullanmaz kâhinliği? Barıştan ziyade güvenlik maksatlı ayrışma ve çatışmanın sıklıkla görüldüğü savaşta daha çok kullanılır. İç organları incelemeden savaşa gitmeyen ve barışta da kuşlara bakan bizleri bir kenara bırakıyorum. Başkalarına bakarsak, Atinalılar halk toplantılarında, *mantis* olarak adlandırdıkları, belli başlı rahipleri yanlarında bulundurdular. Spartalılar krallarına yardımda bulunacak bir kâhin verdiler. Onların senatosu olan Yaşlılar Meclisi'nde de kâhin bulunmasını istediler ve önemli meselelerde ise daima ya Delphi'ye ya Iuppiter Hammon'a ya da Dodona'ya başvurdular. (96.) Spartalıların devletine çekidüzen veren Lykurgos, Delphi'deki Apollon kâhininin etkisiyle yasalarını hayata geçirmişti. Lysandros aynı yasaları değiştirmek istediğindeyse, inanç sebebiyle engellenmişti. Öte yandan günlük sıkıntılarından dert yanan Spartalı yöneticiler, uykuyla gelen gerçek kehânetlere ulaşmak için şehrin yanındaki arazide bulunan Pasiphae[20] Tapınağı'nda yatarlardı. (97.) Şimdi bizimkilere dönelim. Kaç kere senato 10 Adamlar Meclisi'ne Sibylla kitaplarına danışmasını emretti? Kaç kere iç organlara bakarak kehânette bulunanların önemli meselelerdeki cevaplarına boyun eğdi? Mesela iki Güneş görüldüğünde; üç Ay görüldüğünde; gece Güneş görüldüğünde ve meteorlar görüldüğünde; gökyüzünden mırıldanma

20 Beyaz bir boğayla ilişkiye giren mitik Girit kraliçesi.

sesleri geldiğinde; gök yarıldığında ve gökyüzünde küreler göründüğünde; senatoya da iletilen Privernum'daki tarlalar kaydığında; Apulia'da akıl almayacak deprem yaşandığında ve toprak inanılamayacak derinliğe çöktüğünde. Mucizeler aracılığıyla Roma halkına büyük savaşlar ve tehlikeli kalkışmalar açıklandılar. Bütün bu olaylara iç organlara bakarak kehânette bulunanların cevaplarıysa, Sibylla dizeleriyle uyumluydu. (98.) Peki Cumae'daki Apollo ve Capua'daki Victoria heykeli terlemedi mi? Erdişinin doğumu ölümcül mucize değil miydi? Atratus Nehri'nden kan akmadı mı? Gökten sık sık taş, bazen kan, toprak ve süt yağmadı mı? Capitolium'daki Centaurus heykeli üzerine, Aventinum'daki geçitlerin ve insanların üzerine, Tusculunum'daki Castor ve Pollux Tapınakları üzerine ve Roma'daki Pietas Tapınağı üzerine şimşek düşmedi mi? Verdiğim her bir örnekte, iç organlara bakarak kehânette bulunanlar olacakların cevabını vermediler mi? Onların söyledikleri de Sibylla kitaplarında bulunmuyorlar mıydı?

XLIV. (99.) Marsilere karşı savaş sırasında Quintus'un kızı Caecilia'nın rüyası doğrultusunda senato Sospita Iuno Tapınağı'nı yeniden düzenledi. Sisenna bu rüyayı olduğu gibi alıp doğruluğunu inceledikten sonra alışılmadık şekilde rüyalara güvenilmemesi gerektiğini belirtir. Bana kalırsa Epikurosçu birisi tarafından yanıltılmıştır. Öte yandan Sisenna, mucizeler aleyhine de hiçbir açıklama yapmaz. Marsilere karşı savaşın başlangıcında tanrıların heykelleri terlemiş, nehirlerde kan akmış, gök yarılmış, savaşın tehlikelerini açıklayan gaipten sesler duyulmuş ve Lanuvium'daki kalkanlar fareler tarafından kemirilmişlerdi ki bu durum iç

organlara bakarak kehânette bulunanlar tarafından en kötü işaret sayılırdı. (100.) Yıllıklarda geçen bir hikâyeye göre Veii Savaşı sırasında Alba Gölü taştığında, Veii şehrinde bir soylu bize sığınmıştı ve yazıtlarında geçen kehânete göre göl taştığı zaman Veii'nin işgal edilemeyeceğini söylemişti ve eğer göl engellenmezse ve denize akarsa Roma halkının başına felaket geleceğini belirtmişti. Eğer böyle olmazsa yani denize varamazsa, o zaman bizim için sağlıklı olacaktı. Bu sebepten ötürü Alba Gölü'nün suyu atalarımız tarafından eşi benzeri olmayacak şekilde boşaltıldı. Savaşta yorgun düşen Veii halkı senatoya elçiler göndermişti ve elçilerden biri önceden kaçan kişinin bütün gerçeği anlatmaya cüret edemediğini söylemişti. Aslında Veii halkının kehânet kitaplarında Roma'nın kısa süre sonra Galyalılar tarafından ele geçirileceği de yazmaktaydı ve gerçekten de Veii'nin alınmasından altı yıl sonra bu olayın yaşandığını biliyoruz.

XLV. (101.) Savaşlarda sık sık Faunusların işitildiği ve karışık zamanlarda da gaipten gerçeği aktaran seslerin geldiği söylenir. Pek çok örnekten iki tanesi verilebilir: Roma ele geçirilmeden kısa bir süre önce, Palatium'un altından yeni yola uzanan Vesta'nın kutsal korusundan, duvarların ve kapıların yenilenmesi gerektiğini, eğer yapılmazsa, Roma'nın ele geçirileceğini söyleyen ses duyulmuştu. Uyarı dikkate alınabilecekken göz ardı edilmiş ve felaketle karşılaşılmıştı. Korunun karşısına Aius Loquens[21] için şimdi etrafı çevrili olarak gördüğümüz sunak adandı. Öte yandan deprem olduğunda tepedeki Iuno Tapınağı'ndan[22] gelen, hamile

21 Roma'nın haberci tanrısı.

22 Uyaran, tavsiye veren, öğüt veren Iuno.

domuz adanması gerektiğini söyleyen bir ses pek çokları tarafından yazılmıştır. Bu sebepten ötürü Iuno Moneta adını almıştır. O halde hem tanrıların işaret ettikleri hem de atalarımızın hükmettiği şeyleri değersiz mi görmeliyiz? (102.) Pythagorasçılar sadece tanrıların sözlerini değil insanların sözlerini de incelemişlerdir. Bu seslere uyarı derler. Büyüklerimiz de değer verdikleri ve yapılması gereken bütün işlerden önce "Hayırlı, faydalı, münasip ve bereketli olsun." derlerdi. Halk arasında görülen kutsal meselelerde "İyi söz söyleyin, kötüden sakının." diye emrederlerdi. Festivallerde "Çatışma ve münakaşadan kaçınınız." derlerdi. Aynı şekilde koloniyi kuran kişi tarafından koloni kutsanırken ve komutan orduyu, *censor* da halkı incelerken kurban işlerini yürütecek kişileri iyi şöhrete sahip insanlar arasından seçerlerdi. Konsüller de askere alımlarda alınacak ilk kişinin iyi şöhrete sahip olmasını gözetirlerdi. (103.) Senin de bildiğin bu şeylere konsüllüğün ve komutanlığın sırasında derinden inanarak uymuştun. Atalarımız da adil meclislerdeki uyarının, ilk oy hakkını kazanana ait olmasını istediler.

XLVI. Meşhur uyarılardan örnek vermek istiyorum. Lucius Paullus[23] ikinci konsüllüğü sırasında kral Perseus ile savaşa girmesi gerektiğinde, vazifeyi aldığı günün akşamı evine döndüğü vakit o zamanlar küçük çocuk olan kızı Tertia'yı öperken üzgün olduğunu görür. "Neden üzgünsün canım kızım?" diye sorar. Tertia, "Babacığım, Persa öldü!" der. O vakit Paullus kızına daha sıkı sarılır ve "Söylediğini uyarı

23 **Praerogativa** [centuria / tribus]= İlk oy hakkının kurayla belirlenmesi; **omen praerogativa** = İlk oy kullanan kişi ya da topluluğun seçimi ve bu seçimin önemli görülmesi.

olarak alıyorum kızım." der. Ölen Persa ismindeki küçük köpektir. (104.) Mars rahibi Lucius Flaccus'tan şu hikâyeyi duymuştum: Metellus'un kızı Caecilia kız kardeşinin kızı için evlilik hazırlıkları yaparken, atalarımızın geleneği olduğu için uyarı almak maksadıyla küçük bir tapınağa gider. Caecilia taburede kardeşinin kızıysa ayakta hiçbir söz etmeden bekledikleri sırada ayakta durmaktan yorulan kız kısa bir süreliğine tabureye oturmak ister. Caecilia ise "Tabii ki kızım, tabureme oturabilirsin." der. Bu olay gerçekleşen hikâyenin uyarısıdır. Kısa süre sonra Caecilia ölür ve kardeşinin kızı da Caecilia'nın kocasıyla evlenir. Bunların hafife alınmasını, hatta alaya alınmasını açıkçası anlıyorum fakat tanrıların aktardıklarını hafife almak bizzat tanrıların varlığını yok saymaktır.

XLVII. (105.) İşaretlere bakan kâhinler hakkında ne söyleyebilirim? Bana kalırsa onların koruyuculuğunu yapmak sana düşer. Senin konsüllüğün sırasında Appius Cladius, Salus[24] kâhininin aktardığına göre şüphesiz şiddetli ve üzüntü verici iç savaş çıkacağını aktarmıştı. Birkaç ay sonra kargaşa başladığında sen iç savaşı birkaç gün içerisinde bastırmıştın. Appius daima arkasında durabileceğim kâhindir ve yılların tanıklığında, sadece o aynı kehânetleri tekrarlayıp durmayarak kâhinlik eğitimini sonuna kadar tamamlamıştı. Senin meslektaşların ona gülmüş ve bir keresinde Pisidyalı bir keresinde de Soralı demişlerdi. Onların kâhinlikle ya da gerçeği ortaya çıkarmayla alakalı bir iş yapmadıkları bilinir ve bu inanışların, cahillerin etkilenmesi için

24 Roma'da bir Tanrıçadır. Kişinin ve devletin sağlığı hakkında kehânetler sunar.

dahice tasarlandığını söylemişlerdir. Halbuki hiç de böyle değildir. Romulus'un başını çektiği çobanlarda ya da bizzat Romulus'ta, inançlı topluluğu hataya sürüklemek için suretler yaratabilecek kıvrak zeka yoktu. Öğrenme güçlüğü ihmalkarlık doğurdu ve onlar, kâhinliğin ne olduğunu öğrenmek yerine boş laflar söylemeyi tercih ettiler. (106.) Senin Marius hakkında yazdığın eserdeki kehânetten daha kutsal ne olabilir? Senin görüşlerinden mümkün mertebe faydalanmak isterim:

Yüce sesli Iuppiter'in tüylü kartalı,
gördü tepelerden ağacın altında duran yılanı
ve geçirerek bedenine tırnaklarını
bir anda yakaladı.
Uçtu kartal, canı ağzına geldi boynu benekli yılanın,
yara bere içinde bedeni kıvranırken, kan damlıyordu
ağzından kartalın.
Açtı pençelerini, attı son nefesini veren yılanı,
o an huzur buldu ruhu, kartal o an aştı bütün acılarını,
yılanın parçalanmış bedeni ise dalgalara karıştı.
Güneş'e, ışığa, parıltıya doğru süzüldü kartal
ve onu gözleyen kutsal kâhin Marius,
Roma'ya şanına yaraşır şekilde döndüğünü gördü.
Solda şimşek çaktı ve Iuppiter kartalın kehânetini onayladı.

XLVIII. (107.) Ayrıca Romulus'un kehânet yeteneği şehirli değil kırsaldı. Cahillerin etkilenmesi için tasarlanmış da değildi, doğruları gören kişiler tarafından kabul edildi ve nesiller boyu aktarıldı. Kardeşi de kâhin olan Romulus'un hikâyesi, Ennius'un şiirinde şöyle geçmektedir:

İkisi de özenle özen gösterdi, gönülden istedi iktidarı
bu yüzden hem Remus hem de Romulus kâhinliğe başvurdu.
Remus Aventinum'da durdu ve sabırla beklemeye başladı
şans getiren kuşu.
Romulus da Palatium'da durdu ve kuş sürüsü bekledi.
Şehrin ismi Roma mı yoksa Rema mı olacak?
Tıpkı bir an önce at arabalarının bağını çözsün diye
heyecanlı bir şekilde arabaların çıkış noktalarına bakıp
kararı vermek isteyen konsülü beklediklerindeki gibi
(108.) herkes kralın kim olacağını merak ederek seyre daldı.
Kimin galip geleceğini merak içinde bekledi halk, biraz da ürkek.
Bu sırada Güneş gecenin derinliklerine gömüldü
ve tekrar gün ışığı saçıldı etrafa
o anda belirdi yükseklerde, soldan gelen göz alıcı bir kuş.
Güneş iyiden iyiye yükselirken,
üç kere dört kutsal kuş salındılar gökten ve umulan yerlere uçtular.
Böylece anladı Romulus sağlam bir tahtın ve iktidarın
su götürmez kehânet aracılığıyla kendisine verildiğini.

XLIX. (109.) Şimdi konuşmaya kaldığımız yerden devam edelim. Bu olayların neden olduğunu incelemesem ve sadece hafızamdaki örnekleri sunsam bile Epikuros'un ve Karneades'in görüşlerine gerektiği ölçüde cevap vermemiş mi olurum? Sanat kaynaklı kâhinlik kolay ve doğa kaynaklı kâhinlik daha mı zor? Sanat kaynaklı olanlar iç organlardan, şimşeklerden, mucizelerden, yıldızlardan alınırlar ve uzun süren gözlemler sonucunda kaydedilirler. Öte yandan

bütün konularda uzun süreli gözlemler yapıldığında inanılması güç sayıda bilgi ortaya çıkar. Ara vermeden ve tamamen kendini vererek incelendiğinde, bir olayın ardından ne geldiği ve neye işaret ettiği soruları tanrıların etkisi olmasa da bilinebilir. (110.) Önceden de söylediğim gibi kâhinliğin diğer türü doğal kâhinliktir. Bu türden kâhinlikleri oturaklı bir felsefeyle incelememiz için eğitimli ve bilge insanların da kabul ettiği gibi ruhumuzu aldığımız ve verdiğimiz tanrıların doğasıyla ilişkilendirmek gerekiyor. Her şeyin içinde ebedi ruh ve kutsal akıl olduğu için insan ruhu tanrıların ruhunun yarattığı etkiyle harekete geçmesi gerekir. Öte yandan uyanık insanın ruhu, hayatın gerekliliklerıyle meşgul olur ve beden içerisinde hapsolan ruh kutsal birliktelikten kopar. (111.) Az sayıda kişiden oluşan bir topluluk vardır ki onlar kendilerini bedenlerinden ayrı tutar ve kutsal şeylerin bilgisini büyük bir çaba ve istekle kovalarlar. Bunlardan bazıları kehânette bulunurlar fakat kutsal aracılığıyla değil akıllarını kullanarak yaparlar. Doğayı okuyarak hem suların taşması gibi bazı olayları hem de gelecekte gökyüzünün ve yeryüzünün yanacağını önceden söylerler. Öte yandan diğerleri sosyal hayatla ilgilenirler ve Atinalı Solon'dan bildiğimiz üzere, tiranın başa geçeceğini çok önceden söyleyebilirler. Böylesi kişilere, önceden gördükleri için öngörü sahibi deriz ama kutsal diyemeyiz. Miletli Thales bu kişilere göre daha kutsaldır diyebiliriz. Thales'in, eleştirilere yanıt vermek ve eğer uygun bulursa bir filozofun da para kazanabileceği göstermek için Milet'teki bütün zeytinlikleri henüz ürün vermemişken satın aldığı söylenir. (112.) Belki kendine has bilgisiyle zeytinliğin olağandan çok ürün vereceğini düşünmüştü.

Ayrıca Thales'in, Astyages hüküm sürdüğü sırada, Güneş tutulmasını önceden haber veren ilk kişi olduğu aktarılır.

L. Doktorlar, serdümenler ve çiftçiler de çoğu şeyi önceden bilirler ama bana kalırsa onların öngörüleri kâhinlikle alakalı değildir. Doğa filozofu Anaksimandros'un, deprem olacağı için şehri ve evlerini terk ederek silahlı şekilde açık alanda uyumaları için Spartalıları uyardığı hikâyeyi aslında saymıyorum ama buna değinmeye değer. Deprem olduğunda tüm şehir yerle bir olmuş ve Taygetus Dağı'nın tepesi, geminin kıç tarafı gibi savrulup kopmuştu. Pherecydes'in hikâyesi de kâhinlikle alakalı değildir ama değinmeye değerdir. Pythagoras'ın hocası Pherecydes doğa filozofu olarak değil kutsal biri olarak bilinir zira sürekli su gelen kuyudan suyun çekildiğini gördüğünde deprem olacağını söylemiştir. (113.) Geleceği görenlerde ve uyuyanlarda olduğu gibi insan ruhu, vücudun isteklerinden azade ve rahat olmadığı müddetçe doğal yoldan hiçbir zaman kehânet edinmez. Önceden de söylediğim gibi iki tür kâhinlik hem Dikaearkhos tarafından hem de bizim Kratippos tarafından kabul edilir. Sadece biri değil her iki yöntem de doğayla bağları olduğu için oldukça önemlidirler. Buna rağmen Dikaearkhos ve Kratippos gözlem yoluyla kehânet edinilemeyeceğini savunurlar ve hayatın akışında olan pek çok şeyi bir kenara koyarlar. Yine de ikisinin, rüyalarla birlikte çıldırmaları da kabul etmesi küçümsenmemelidir ve özellikle kâhinlik olmadığını savunan filozoflar varken, Dikaearkhos ve Kratippos ile cansiperane kavgaya girişmeyi düşünmüyorum. (114.) O halde ruhları bedenlerinden sıyrılıp öteye giden ve hevesle tutuşan, kavrulan kişiler

gerçekten de aktardıkları şeyleri görürler. Belirli bir sesle yahut Frigya şarkısıyla yananlar gibi ancak bedenden sıyrılan ruhlar pek çok şeyle tutuşurlar. Bazıları ormanlarla ve korularla, bazıları da nehirlerle ve denizlerle harekete geçerler. Bütün bu durumlarda çılgına dönmüş ruh olacakları önceden görür. Kassandra örnek gösterilebilir:

İşte bakın! Birisi o ünlü kararı verecek
üç tanrıdan birini seçecek.
Spartalı kadın, öfkesiyle birlikte gelecek.[25]

Aynı yöntemle geleceği görenler tarafından sıklıkla pek çok kehânet sunulmuştur. Sadece düz yazıda değil aynı zamanda,

Bir zamanlar onları Faunuslar ve şairler (*vates*) şiirlerle şakıdılar.

(115.) Her ikisi de şair olan Marcius ve Publicius'un da şiir olarak kehânette bulundukları söylenmektedir. Apollo'nun gizemli sözleri de aynı şekilde yaratılmaktadır.

LI. Geleceği görmenin arkasında yatan nedenler uykuyla edinilen kehânetlerden farklı değildir. Geleceği görenlere uyanıkken beliren şeyler bize uykudayken görünürler. Duyulardan arınmış ve sıkıntısız uzanmış yatarken ya da beden neredeyse ölü gibi uykudayken ruh canlanır. Çünkü ruh ezelden beri yaşadığı ve diğer sayısız ruhla etkileşime geçtiği için, eğer dingin vücuttan sıyrılıp serpilebilecek derecede yer ve içerse, doğada olan her şeyi görür. Uyuyarak kehânette bulunma konusu böyledir. (116.) Bu noktada uykuları doğal yol ile değil sanat yoluyla yorumlayan

25 Paris'in kararı ve Helen'in kaçırılışından bahsedilmektedir. Dizelerin yazarı bilinmemektedir.

Antiphon'a değinmek gerekir. Aynı şekilde kutsal sözler ve geleceği görme hakkında da yorumlarda bulunur. Tıpkı şiirler üzerine gramercilerin yaklaşımı gibi bütün bunları açıklayanlar vardır. Eğer kutsal doğa damarlarına nasıl ulaşılacağını öğretmeseydi altın, gümüş, bakır ve demir sunması boş olurdu. Eğer ekimini ve bakımını aktarmasaydı doğanın ürünleri ve ağaçların meyveleri insanlık için işe yaramaz hale gelirdi. Eğer marangoz olmasaydı o zaman kereste de olmazdı. Tanrıların bize sağladığı bütün faydalarla birlikte onları faydalı kılacak sanat da anlaşılabilir. O halde rüya, çıldırma, kutsal söz yoluyla kehânet için de aynı şekilde düşünülebilir. Aracıların yorumlarına başvurulur zira bu tür mevzuların pek çoğu gizemli ve şüphelidirler. (117.) Önceden uyuyanların ve geleceği görenlerin henüz olmayan şeyleri nasıl gördüğü sorusu, önemli bir sorudur. Önceden araştırılması gereken sorular incelenmişse, şimdi araştırdıklarımız daha kolay olurlar. İkinci kitabında açıkladığın tanrıların doğası hakkındaki yaklaşımın bu soru için de geçerlidir. O yaklaşımı kavrarsak o zaman meseleyi kapsayan konu netleşir. Şöyle söyleyebilir: "Tanrılar vardır ve onların öngörüsü evreni yönetir. Onlar bireyleri yönlendirir ve sadece geneli değil özeli de etkilerler." Bana göre, yıpratılması güç bu yaklaşımı benimsersek gerçekten de tanrıların insanlara olacakları işaret ettiğini kabul etmek gerekir.

LII. (118.) Yine de sebebi ayrıştırılıp ortaya konulmalıdır. Stoacılar, her bir karaciğer yarığına ve kuşların şakıyışına tanrının dahil olduğu görüşünü doğru bulmaz. Tanrılar için böylesi bir şey ne uygundur ne de yerindedir, söz konusu dahi olamaz. Halbuki başlangıçta evren öyle bir durumdaydı

ki kesin işaretler kesin olaylardan önce gelirlerdi. Bu işaretlerin bazıları iç organlarda, bazıları kuşlarda, bazıları şimşeklerde, bazıları mucizelerde, bazıları yıldızlarda, bazıları uyuyanların gördüklerinde, bazıları çıldıranların seslerinde bulunur. Bunlara dikkat edilerek anlaşılanlar, genellikle yanlış çıkmazlar. Hatalı çıkarımlar ve yorumlarda kusur, işaretlerde değildir; yorumlayan kişi beceriksizdir. Böylelikle insanların hayatında kutsal bir güç olduğu varsayımı kanıtlandıktan ve doğrulandıktan sonra olduklarını gördüğümüz olayların neden meydana geldiği sorusunu cevaplamak zor değildir. Hem kurban seçilmesi için önderlik eden tüm evrenle iç içe, düşünen belirli bir güç olabilmeli hem de kurban kesmek istediğin anda eklenerek ya da çıkarılarak iç organlar değişime uğramalı. Doğa, kısa zamanda pek çok şeyi arttırır, değiştirir ve azaltır. (119.) Caesar'ın ölümünden kısa süre önce olan olay öyle mühim bir kanıt içerir ki şüphemizi dindirebilir. Caesar altın tahta oturduğu ve mor kıyafetle göründüğü ilk gün kurban keserken adaklık boğanın iç organları arasından kalp çıkmamıştı. Vücudunda kan dolaşan herhangi bir hayvanı, kalbi olmadan düşünebilir misin? Spurrina, hem aklını hem de hayatını yitirmesin diye, zira bu her iki durum da kalp ile akalalıdır, çekinceli yaklaşması konusunda onu uyardığında böylesi tuhaflık karşısında Caesar korkuya kapılmıştı. Ertesi gün karaciğerin üst kısmı kaybolmuştu. Bu işaretler ölümsüz tanrılar tarafından Caesar'a, ölümden kaçınması için değil ölümün yaklaştığını anlaması için gönderilmişlerdi. Onlar olmadan, kurbanın hayatta kalmasının mümkün olmadığı iç organlardaki bu kısımlar ortaya çıkmadığına göre tam kesim anında bu organların yok olduğu anlaşılmalıdır.

LIII. (120.) Kutsal akıl kuşlarda da bir etki yaratır. Bazı kuşlar oraya buraya uçarlar ve saklanırlar,[26] bazı kuşlar da sağda solda öterler.[27] Herhangi bir hayvan vücudunu öteye, beriye, yana götürür ya da uzuvlarını istediği gibi gerer, kıvırır, büker. Her şeyin itaat ettiği tanrı için düşünerek etki edeceği bu hareketler ne kadar da basittir. (121.) Tarihin kayıt altına aldığı aynı türden işaretler bize de gönderilir. Şunları aktarabilirim: Güneş batmadan hemen önce Ay, Leo takımyıldızıyla aynı hizaya geldiğinde Darius'un ordusu ve Persler, İskender ve Makedonyalılar tarafından hezimete uğratılacaklar ve Darius ölecekti. Eğer iki başlı kız doğduysa halk arasında isyan çıkacak ve evde huzursuzluk ve zina olacak demekti. Eğer kadın rüyasında aslan doğurduğunu görürse kadının bağlı olduğu devlet yabancı kavimler tarafından işgal edilecekti. Aynı türden başka bir hikâyeyi de Herodotos aktarır: Kroisos'un oğlu bebekken mucizevi şekilde konuşur ve babasının krallığı ve evinin çökeceğini söyler. Peki tarih kitaplarında geçmeyen, Servius Tullius'un uyurken kafasının yanmasına ne demeli? O halde iyi düşüncelerle dolu bir ruhla ve dinginlik için gereken şartları sağlayarak uykuya dalan insan kesin ve doğru şeyler görür. Haliyle uyanan kişinin kaygısız ve arınmış ruhu hem yıldızlarda hem kuşlarda hem iç organlarda hem de geri kalan tüm işaretlerde gerçeği görmeye daha hazırdır.

LIV. (122.) Sokratiklerin kitaplarında sık sık yer verdiği Sokrates de şüphesiz böyledir. Şöyle geçer bir kitapta:

---

26 Uçuşundan kehânet çıkarılan kuşlara **alites** denir. Kartal, doğan, şahin, balıkkartalı ve akbaba bu gruptadır.

27 Ötüşünden kehânet çıkarılan kuşlara **oscines** denir. Kuzgun, karga ve baykuş bu gruptadır.

Kutsal ruh adını verdiği kutsal bir şey vardır. Onu zorlamayan ve sık sık geri tutan şeye Sokrates daima itaat eder. Sokrates'ten daha yetkin başka kimseyi bulamayacağım için yine ondan örnek vereceğim. Cyrus'u takip edip etmemesi yönünde kendisine danışan Ksenophon'a, ona makul görünenleri açıkladıktan sonra şöyle der: "Benim fikrim bir insana ait. Meselelerdeki gizem ve bilinmez için Apollo'ya danışılması gerektiğini düşünüyorum." Atinalılar önemli meselelerde daima Apollo'nun kâhinine giderlerdi. (123.) Şöyle bir hikâye de vardır: Sokrates arkadaşı Krito'nun gözünün bağlı olduğunu gördüğünde ona ne olduğunu sorar. Krito "Tarlada yürürken gerilmiş bir dal parçası sallandı ve gözüme girdi." der. Sokrates ise "Her zaman yaptığım gibi kutsal öngörümü kullanarak seni geri çağırdığımda oralı olmamıştın." Başka bir hikâyeye göre Delium civarında Laches önderliğinde acı verici muharebeden sonra Sokrates komutan Laches ile birlikte kaçıp üç yol ağzına gelir ama yollardan birisini kullanmak istemez. Neden o yoldan gitmek istemediği sorulduğunda şöyle der: "Tanrı tarafından engelleniyorum." Sonrasında o yoldan kaçmaya devam edenler düşman atlıları tarafından öldürülürler. Senin de bildiğin gibi kehânette bulunan Sokrates'in pek çok hikâyesi Antipater tarafından derlenmiştir ama değinmeyi gerekli bulmuyorum. (124.) Öte yandan Sokrates'in ahlaksızca ölüme mahkum edildikten sonra anlatılan hikâyesi muhteşemdir hatta kutsaldır. Sokrates "Ölümü soğukkanlılıkla karşılıyorum. Ne evden çıkarken ne de davada kürsüye çıkarken tanrı tarafından bir işaret geldi. Halbuki herhangi bir kötülük karşısında daima gelirdi.

LV. Bana kalırsa her ne kadar ya sanatla ya da yorumla kehânette bulunanları sıklıkla yanıltsa da kâhinlik vardır. Elbette insanlar diğer alanlarda olduğu gibi kâhinlikte de hata yapabilirler. Şüpheli anlamı olan işaret açık gibi kabul edilebilir. İşaret irdelenmemiş olabilir ya da irdelense bile göz ardı edilmiş olabilir. Yine de incelediğim bu konuyu öngörü ve önseziyle alakalı birkaç örnek kullanarak da sağlam zemine oturtmak bana kalırsa mümkündür. (125.) Kuşkusuz diyebilirim ki eğer öngörülen herhangi bir olay öngörüldüğü gibi meydana gelirse ve kazasız belasız öngörü tamamlanırsa o zaman kâhinlik kesinlikle vardır ve herkes tarafından kabul edilmelidir. Bana göre Posidonius'un yaptığı gibi yapmalıyız. Şöyle ki hakkında yeteri kadar bahsettiğimiz tanrıda, sonra kaderde, sonra doğada kâhinliğin gücünü ve sebebini tekrar aramalıyız. Akıl her şeyin kaderle olduğuna inandırır. Kader derken Yunanca *heimarmene* (*εἱμαρμένη*) kelimesini kastediyorum. O, sebepler silsilesidir ve sebebe bağlanan sebebin kendisinden sonuç doğurmasıdır. Ezeli ve ebedi hakikati aktarır ve sonsuzluktan gelir. O halde olmayacak olan olmadı ve doğanın etki alanı dışında sebebe sahip olan hiçbir şey olmayacak. (126.) Anlaşılıyor ki kader uydurma değildir, doğaya bağlıdır. Doğa her şeyin sebebidir. Hem olmuş olanların hem oluyor olanların hem de olacak olanların nedenidir. Öyleyse hangi olayın sıklıkla hangi sebebi takip ettiğini gözlem yoluyla bilmek mümkündür. Yine de bu konuda daima doğru karar vermenin güç olduğunu belirtmek gerekir. Olacak olanların sebepleri yine ya çıldırarak kehânette bulununlar ya da uyuyarak kehânette bulunanlara görünürler.

LVI. (127.) Bunun yanı sıra (başka bir yerde de anlatıldığı üzere) olaylar kadere bağlı olarak meydana gelirler. Eğer bütün sebeplerin birleşimini kavrayan bir insan olsaydı, asla yanılmazdı. Zira olacakların sebeplerini bilen kişinin olacakları da bilmesi gerekir. Bu sadece tanrıya özgü olduğu için insana verilen işaretlerin doğurduğu sonuçlarla geleceği öngörmek düşer. Zira gerçekleşecek şeyler bir anda olmazlar. Zamanla olurlar ve zaman burgu ip gibidir, vakti geldikçe açılır ve yeni hiçbir şey olmaz. Kâhinlik bahşedilenler ve olayların gelişimini gözlemleyerek bilenler bunu görürler. Bizzat sebepleri fark etmeseler bile sebeplerden çıkan işaretleri ve gözlemlediklerini fark ederler. İç organlara, şimşeklere, mucizelere ve göksel işaretlere bakarak oluşan sanat yoluyla kâhinlik hafıza, özen ve eşsiz eserler sayesinde olayları anlamada faydalı olur. (128.) O halde kâhinler tarafından etrafta olmayan şeylerin algılanması da şaşılacak iş değildir. Her şey var olsa da zaman bakımından yokturlar. Çekirdeklerin içinde, filizlenmeyi sağlayan şeylerin gücü bulunur. Sebeplerde de geleceği gösteren ve çıldırmayla veya rahat uykuyla görülen, yöntem veya çıkarımla öngörülen şeyler bulunur. Güneş'in, Ay'ın ve diğer yıldızların doğuşu, batışı ve hareketini bilenler bunların zaman içinde ne durumda olacaklarını önceden söylerler. Hayatın akışını ve olayların sonucunu uzun süre dikkatlice kaydedenler ne olacağını ya daima ya da pek çok kez ya da zaman zaman bilirler. Bunun gibi ve kâhinliğin neden olduğuna dair verilecek benzer türden cevapların ortak kaynağı kaderdir.

LVII. (129.) Doğada farklı türden kâhinlik yöntemi bulunur. Bu yöntem uyurken ya da çıldırma durumunda,

bedenden kopuşun en üst seviyesindeyken ruhun ne kadar güçlü olduğunu öğretir. Tanrıların ruhları gözler, kulaklar ve dil olmadan birbirlerini anlarlar ve düşünceyi okuyabilirler. Bu yüzden insanlar sessizce dua ederken ve ant içerken tanrıların onları duymadığı görüşü sebebiyle korkuya kapılmasınlar. İnsan ruhu da ya rahat uyku sırasında bedenden koptuğu sırada ya da çıldırma sırasında kendi kendilerine hareket alanı buldukları sırada bedenle birleşik ruhun göremediği şeyleri görürler. (130.) Sanat yoluyla edinilen doğaya dayalı kâhinlik yöntemini kullanmak zor olsa da Posidonius meseleyi deşebildiği kadar deşmiştir. O, doğada olacaklara dair işaretler olduğu kanısındadır. Cea halkının yılda bir kere Canicula yıldızının doğuşunu dikkatlice gözlemlediklerini ve yılın huzurlu mu sıkıntılı mı geçeceğine dair yorum yaptıklarını, Ponticus Heraclides yazar. Eğer yıldız karanlık ve bulanık görünürse, bu durum havanın ağır katı cisimlerle dolu olduğunu gösterir ve dolayısıyla nefes almak zor ve yaralayıcı olacaktır. Eğer yıldız büsbütün parlıyorsa, havanın temiz ve ince olduğunu gösterir ve sağlıklıdır. (131.) Öte yandan Demokritos, eski insanların kurbanların iç organlarını inceleyerek akıllıca davrandıklarını düşünür. Çünkü organların durumundan ve renginden bazen sağlığı ve hastalığı anlamak; toprakların ürün verip vermeyeceğini bilmek mümkündür. Onların doğadan geldiklerini gözlem ve tecrübe ortaya çıkarıyorsa doğayı kapsamlı biçimde izleyerek geçen zaman çok fazla bilgi kazandırır. Meşhur Pacuvius'un *Chryses* adlı oyunundaki doğa filozofu doğa hakkında bilgiye sahip değilmiş gibi görünür:

Kuş şakımasından ve daha fazlasından anlayanlar,
kendisini bir yere koyar da başkasının karaciğerinden öğrenirler.
Bırak anlam aramayı, dinle.

Birkaç dize sonra açıkça anlatıyorken neden burada böyle bilmiyorum.

Ne olursa olsun her şeyi canlandırır, şekil verir;
besler
her şeyden her şeyi alır ve saklar, baba;
büyütür
aynı şeyler doğar ve aynı şeyler döner;
aynı yerde yaratır.

Her şeyin tek ve ortak yuvası varsa ve insan ruhu daima olduysa ve olacaksa, neden bir şeyin meydana geldiğini ve neyi işaret ettiğini anlamak mümkün değil? Kâhinlik hakkında söyleyeceklerim bu kadar.

LVIII. (132.) Şunu da belirtmek isterim ki falcıları, kazanç için kâhinlik yapanları ve hatta ruh çağırmayla uğraşanları bile konuşma boyunca saydıklarım arasına koymuyorum. Senin dostun Appius Claudius ise bunlara danışıyor.

Mars kâhini, köylü organ kâhini,
fırıl fırıl dolaşan yıldız gözlemcileri,
İsis kâhinleri ve rüya tabircileri,
Bana göre hepsi beş para etmez kimseler.
Çünkü onlar kutsal hiçbir bilgi ve sanat bilmezler.
Boş beleş konuşan kâhin güruh, arsız falcılar,
işbilmez, fittirmiş, iki lokma peşinde koşanlar;

yolsuzlar ama yol göstermeye kalkarlar;
kirli çıkıdırlar zira üçkağıtçıdırlar,
üç kuruşum var derken beş kuruşunu alırlar.

Birkaç dize önce tanrıların var olduklarını yazmasına rağmen onların insanları umursamadıklarını söyleyen Ennius'un dizeleri bunlar. Öte yandan bence tanrılar insanları umursuyorlar, uyarıyorlar, pek çok şeyde öngörü sağlıyorlar ama yanlış, noksan ve kötü niyetli kâhinliği hariç tutuyorum." Quintus bunları dedikten sonra ben de şunları dedim: "Canım Quintus, gayet hazırlıklı gelmişsin..."

II. KİTAP

I. (1.) Hem olabildiğince çok kişiye nasıl fayda sağlarım hem de bunu yaparken devlet işlerini nasıl aksatmam diye uzun süre boyunca enine boyuna düşündükten sonra -halihazırda pek çok kitabımda takip ettiğim yöntemi devam ettirmenin, yani sanatların en üstününün sunduğu yollara başvurarak vatandaşlara bu konuyu aktarmanın en iyi yöntem olduğu kanaatine vardım. *Hortensius* adlı kitapta mümkün mertebe felsefeye başvurma azmine sahiptim; dört kitaplık *Academica* eserimdeyse laubali bir tutum sergilemeyen, oldukça tutarlı ve intizamlı bir felsefi yöntemi ön planda tuttum. (2.) Felsefenin temeli iyinin ve kötünün sınırları konusunda bulunduğu için bu konuyu beş kitapta derinlemesine inceledim ki böylelikle felsefe hakkında ya da felsefeye karşı ne söylendiği anlaşılabilmektedir. Aynı sayıda kitapta derlenen *Tusculanae Disputationes* adlı bir sonraki eserimde de mutlu yaşamın en gerekli unsurlarını açığa çıkardım. İlk kitapta ölümün değersizleştirilmesine, ikinci kitapta acıya katlanmaya, üçüncü kitapta hastalığı yatıştırmaya, dördüncü kitapta ruhu huzursuz kılan diğer şeylere ve beşinci kitaptaysa felsefeyi tamamen anlaşılır kılmaya ayırdım; böylelikle kitap, mutlu yaşam için erdemin yeterli olduğunu öğretmektedir.

(3.) Bahsedilen eserleri bitirdikten sonra *de Rerum Natura* eserini üç kitapta tamamladım; bu eserde her türlü meseleye kapsamlı cevaplar sundum. Meseleyi dolu dolu ve bütünlüklü ele almak için *de Divinatione* eserini kaleme almaya başladım. Bütün bu eserlere de *de Fato* eserimi eklemeyi düşünüyorum ve böylelikle meseleye dair her şeye yeterince değinmiş olacağım. Bu eserlere, devlette yetkili olduğum sırada yazdığım altı kitaplık *de Re Publica* eserini de ekleyebilirim. Önemli bir konuyu ele almaktadır; felsefenin bu alanında Platon, Aristoteles, Theophrastus ve bütün Peripatetik okulu düşünceler sunmuştur. *de Consolatione* hakkında ne demeli? Bana gerçekten de oldukça fayda sağlamış bir eserdir ve başkalarına da aynı şekilde fayda sağlayacağını düşünüyorum. Son zamanlarda da Atticus'a gönderdiğim *de Senectute* eserine yoğunlaştım. Bir adamı iyi ve güçlü kılacak şey felsefe olduğu için *Cato* eserim de bu saydıklarım arasında yerini almalıdır. (4.) Aristoteles ve elbette Theophrastus işledikleri konuların bolluğu kadar konuları incelikle ele alarak da öne çıkmaktadır. Her ikisi de konuşmanın kurallarını felsefeyle bir araya getirdiklerine göre, benim hatiplik üzerine yazdığım eserlerim de bunların arasında sayılabilir: Üç kitaptan oluşan *de Oratore*, dört kitaptan oluşan *Brutus* ve beş kitaptan oluşan *Orator*.

II. Buraya kadar bunlar vardı. Geriye kalanları hazırlamak için içimde öyle bir şevk vardı ki eğer oldukça mühim bir sebeple engellenmeseydim, Latince üzerinden net bir şekilde açıklayamayacağım felsefeyle alakalı hiçbir mesele kalmazdı. Bütün girişikleri işlerde durdurulması ya da yönlendirilmesi gerekecek kadar özellikle zamanın getirdikleri

ve alışkanlıklarla yoldan çıkan gençleri eğitmekten ve onlara bir şeyler öğretmekten daha iyi veya yüce ne olabilir? Devlete hizmet başka nasıl olabilir? (5.) Yine de böyle bir şeyin tam anlamıyla yapılabileceğine inanmıyorum zira bütün gençlerin bu çalışmalara yönelmesi beklenemez. Ancak bir avuç gençten bu beklenebilir! Buna rağmen sadece onların çabası bile devletin her noktasında kendini gösterebilir. Aslına bakarsan onlar kitaplarımda huzur bulduğu müddetçe ben de yaşlılık çağımdaki çabamın meyvelerini alıyorum. Onların okuma isteği, benim yazma isteğimi günbegün arttırıyor. Sayılarının varsaydığımdan daha fazla olduğunu düşünüyorum. Felsefeyle uğraşırken Yunancaya ihtiyaç duymamak Romalılar için büyük bir kıvançtır; (6.) eğer hazırlandığım şeyleri gerçekleştirebilirsem, bunu başarabilirim. Halkın içinde bulunduğu perişan hâl, felsefi uğraşlara yönelmeme sebep oldu. İç Savaş sırasında, her ne kadar daima denesem de devleti korumakta yetersiz kalmam, hiçbir şey yapmadan duramıyor olmam ve yapacak daha değerli bir şey bulamamam da bu durumu güçlendirdi. Yurttaşlarım beni bağışlar, hatta teşekkür ederler; zira devlet bir kişinin elindeyken, birine ya da içinde bulunduğu zaman kızan kişinin yaptığı gibi ellerimi başımın arasına koyup köşeye çekilmem, bırakıp gitmem. Bir adım ileri giderek şunu da söyleyebilirim ki şansıma küsecek kadar başkasının talihine ne hayran kaldım ne de sığınmaya çalıştım. Platon'dan ve felsefeden öğrendiğim bir şey varsa, o da devletteki bazı değişimlerin doğal olduğudur. Bu yüzden devleti bazen bir lider yönetir, bazen halk yönetir, bazen de tek kişi yönetir. (7.) Devlette değişiklik yaşandığında eski uğraşlarımdan mahrum kalınca, bu çalışmaları

düzenlemeye başladım; böylelikle hem ruhum sıkıntılardan olabildiğince temizlenecek hem de elimden geldiğince yurttaşlara fayda sağlamış olacağım. Devletle alakalı meselelerin yerine felsefeyi koyduğumu düşünsem de aslında kitaplarda sunduğum görüş bir tür söylev niteliğindeydi. Şimdilerde devlet hakkında bana danışıldığı için işlerimi devlete yönelik yürütmeliyim yani bütün ilgi ve alakamı bu alana yöneltmeliyim. Bu yüzden devletle alakalı işlerimden arta kalan zamanda felsefeyle ilgilenmeliyim. Yine de bunları başka zaman, başka yerde konuşalım; şimdi tartışmayı planladığımız konuya geri dönelim.

III. (8.) İlk kitaptaki kâhinlik hakkındaki fikirleri kardeşim Quintus ortaya koyduktan ve yeterince dolaştıktan sonra Lyceum'daki kütüphaneye oturduk. O vakit şunları söyledim: "Canım Quintus, Stoacıların görüşlerini tıpkı bir Stoacı gibi savundun; Roma'dan bilinen ve anlaşılır pek çok örnekle de görüşlerini destekledin, bu beni oldukça memnun etti. Şimdi senin söylediklerine şüpheyle yaklaşarak, hiçbirini kabul etmeden cevap vermeliyim. Eğer dediklerimin herhangi birine kesin gözüyle bakarsam, kâhinliğin varlığını kabul etmediğim halde kehânette bulunmuş olurum. (9.) Karneades'in araştırmasına başladığı gibi başlamayı tercih ediyorum. Algılayabildiğimiz şeyler kâhinlik kapsamında ele alınabilir mi? Onları görürüz, duyarız, tadarız, dokunuruz, koklarız. Acaba bunlarda, duyuları kullanmanın ötesinde aklın öngörüsü ve hareketini kullanarak algılayabileceğimiz bir şey var mıdır? Acaba Tiresias gibi kör bir kâhin, beyazın ya da siyahın ne olduğunu söyleyebilir mi? Acaba sağır birisi, çeşitli sesleri ya da tonları bilebilir

mi? Duyularla algılanabilen hiçbir şey kâhinlikle ilişkilendirilmez. Öte yandan sanatla yürütülen işlerde de kâhinliğin hiçbir rolü yoktur. Zira hastalar için kâhinleri (*hariolus*) ya da geleceği görenleri çağırmayız, doktorları çağırırız. Telli ya da üflemeli çalgı çalmak isteyenler, eğitimlerini iç organlara bakarak kehânette bulunanlardan değil müzisyenlerden alırlar. (10.) Aynı durum edebiyat ve eğitimle edinilen diğer işler için de geçerlidir. Gerçekten de kehânette bulunduğu söylenenlerin, Güneş'in Dünya'dan büyük olup olmadığına ya da aynı büyüklükte olduğuna; Ay'ın kendi kendine mi yoksa Güneş'in ışığıyla mı parıldadığına cevap verebileceğini düşünüyor musun? Gökte dolaşan yıldızların, Güneş'in ve Ay'ın hareketlerini bildiklerine inanıyor musun? Kendilerine kâhin diyenler bu konulara hâkim olduklarını söylemezler. Geometri için de bu durum geçerli, neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmezler; zira bu mesele kâhinlerin (*hariolus*) değil matematikle uğraşanların işidir.

IV. Felsefeyle alakalı meselelere geldiğimizde, acaba neyin iyi, neyin kötü ya da neyin ne iyi ne de kötü olduğunu kâhinlere mi sorulur, onlara mı danışılır? Bu türden soruları da filozofların yanıtlaması gerekir. (11.) Yükümlülükler hakkında ne demeli? Ebeveynlerle, kardeşlerle ve dostlarla nasıl yaşanması gerektiği iç organlara bakarak kehânette bulunanlara mı sorulur? Paranın, makamın ya da gücün nasıl kullanılması gerektiği de mi onlara sorulur? Böyle konular genelde bilginlere sorulur, kâhinlere değil. Yoksa diyalektik ve doğa bilimleri konusunda da mı onlara danışılır? Dünya bir tane mi yoksa birden çok mu? Her şeyin kendisinden türediği özler nelerdir? Bu tarz sorular doğa bilimlerinin

alanına girer. Peki Yunanların *psevudomenos* (ψευδόμενος) dedikleri yalancı paradoksunu nasıl çözebilirsin? Yığın paradoksuna nasıl karşı koyabilirsin? (Eğer bu kelimenin Latince muadilini kullanacak olsaydım *acervalis* kelimesini kullanırdım, fakat gerek yok; zira aslen Yunanca olan felsefe ve diğer birçok kelimeyi kullandığımız gibi *sorites* kelimesini de Latincede kullanıyoruz.) Bu iki sorunun muhatabı kâhin değil mantıkla uğraşan kişidir. Devlet yönetimindeki en iyi yöntemin hangisi olduğuna; yasaların nasıl olacağına; hangi geleneklerin yararlı hangilerinin zararlı olduğuna karar vermek için iç organlara bakarak kehânette bulunan Etrüskler mi çağrılmalı yoksa bu tür meselelerde liderlerin ya da halk arasında bu konularda uzmanlığıyla öne çıkan kimselerin mi karar vermesi beklenir? (12.) Eğer duyularla algılanan şeylerde ya da sanatla yürütülen işlerde kâhinliğin bir rolü yoksa; eğer felsefe için, devlet için kullanılması anlamsızsa, niye ve niçin var anlamıyorum. Ya her şeyde kullanılabilmeli ya da varlığını sürdürebileceği bir alan olmalı. Fakat akıl yürütmemiz doğrultusunda şunu söyleyebilirim ki kâhinlik hiçbir şeyde kullanılmıyor ve anlam kazandığını söyleyebileceğimiz bir alan da yok. O halde kâhinlik diye bir şeyin olmayabileceğini göz ardı etme.

V. Yunanlarda, halk arasında oldukça bilinen bir söz vardır:

> *Sağlam çıkarımlarda bulunan, mükemmel bir bir kâhin (vates) olacağım.*

Acaba geleceği gören kişi, hava durumu hakkında serdümenden daha iyi, hastalık hakkında doktordan daha kesin, savaş idaresi hakkında da kumandandan daha sağduyulu

bir çıkarımda bulunabilir mi? (13.) Öte yandan Quintus, senin hem sanat hem de tecrübe barındıran varsayımlardan hem de duyularla ve yetenekle anlaşılabilen işlerden kâhinliği dikkatlice ayırdığını ve onu, şans eseri meydana gelen olayların, öngörüsü ya da önsezisi olarak tanımladığını fark ettim. İlk olarak aynı şeyi tekrar ediyorsun. Zira serdümen, doktor ve kumandan da şans eseri meydana gelen şeylerin öngörüsüne sahiptir. O halde iç organlara dayalı kâhinlik yapan, kuş hareketlerine dayalı kâhinlik yapan, rüyalara dayalı kâhinlik yapan ve geleceği görenler hastayı hastalıktan, gemiyi felaketten ve orduyu tehlikelerden kurtarmada doktordan, serdümenden ve kumandandan daha iyi mi çıkarım yaparlar? (14.) Ayrıca (benim *Aratus* eserimi ezberlemiş olduğun için bu konuda örnekler kullanarak) belirli işaretler aracılığıyla yaklaşmakta olan rüzgarları ya da yağmurları önceden kestirmenin kâhinlik olmadığını söylüyorsun. Halbuki bu türden varsayımlar da şans eseridir. Çoğu zaman meydana gelen her zaman olmaz. O halde şans eseri olan olayların önsezisi dediğin kâhinlik nedir ve nerede kullanılır? Olacakları sanatla, mantıkla, tecrübeyle ya da varsayımla önceden kestirebilenlerin de kâhinler olmadığını, deneyimli kişiler olması gerektiğini düşünüyorsun. O halde geriye ne akıl yürüterek ne de sanatla öngörülemeyen şans eseri olayların kâhinliği kalıyor. Demek ki senin düşüncene göre birisi çıkıp da üç kere konsüllük yapmış Marcus Marcellus'a daha olay yaşanmadan yıllar önce gemi kazasında öleceğini söylerse, bu kâhinlik oluyor; zira bu durum ne sanatla ne de akıl yürüterek önceden bilinebilir. Uzun lafın kısası, talihe atfedilmiş bu tarz olayların önceden bilinmesi kâhinliktir.

VI. (15.) Peki ya akıl yürüterek anlaşılmayan şeylerin önceden sezilmesi mümkün müdür? Önceden olduğu gibi olan olaylara değil, beklenmedik bir şekilde cereyan eden olaylar için şans eseri, tesadüfen, kazara ya da şanssızlık deniyor değil mi? O halde değişken talih ya da görünmez kaza sonucu beklenmedik bir şekilde meydana gelen bir olayın öngörüsü ya da önsezisi mümkün müdür? (16.) Doktor hastalığın ağırlaştığına, kumandan tehlikelere ve serdümen de havanın kötüleşeceğine dair akıl yürüterek tahminde bulunur. Akıl yürütürken hataya düşmemelerine rağmen genellikle yanlış sonuca ulaşırlar. Zeytin ağacının çiçek açtığını gören çiftçi, gayet yerinde bir akıl yürütmeyle, ağacın yemiş de vereceğini düşünür fakat her zaman bu durum gerçekleşmez. Gayet yerinde bir akıl yürütmeyle varsayımda bulunan kişiler bile yanılıyorsa, çıkarımlarını iç organlara, kuşlara, işaretlere, kâhinlere ve rüyalara dayandıran kişiler hakkında ne denilebilir? Henüz hiçbir işaret, karaciğerdeki yarık, karganın ötüşü, kartalın uçuşu, yıldızların hareketi, kendinden geçenlerin sayıkladıkları, kutsal yazılar ya da rüyalar hakkında bir şey söylemiyorum; yeri geldiğinde söyleyeceğin fakat şimdi evren hakkında konuşmaya başlayacağım. (17.) Hiçbir sebebi ya da belirtisi olmayan bir şeyin vuku bulacağı nasıl öngörülebilir? Güneş ve Ay tutulması, uzun süre boyunca yıldızların hareketleri ve matematik üzerine çalışan kimseler tarafından öngörülür; doğanın zorunluluğu bu öngörüleri geçerli kılar. Ay'ın sabit hareketi sayesinde ne zamanın Güneş'in uzağında olacağını ve Dünya'nın gölgesinin (koni şeklindedir) onun üzerine düşüp karartacağını gök bilimciler bilirler. Aynı sebepten ötürü, Ay'ın ne zaman Dünya

ve Güneş arasında girerek gözlerimizden ışığı alacağını da bilirler. Ne zaman yıldız takımlarının belirdiklerini ya da kaybolduklarını ve gezegenlerin konumlarını da işaretler aracılığıyla görürler. Gördüğün üzere bu söylediklerim akıl yürütmeyle anlaşılırlar.

VII. (18.) Peki hazine bulacağını söyleyen ya da kendisine miras kalacağını söyleyenler, bu varsayımlarını neye dayandırır, nasıl böyle bir sonuca varırlar? Bu tarz varsayımlar biraz önce verdiğim örneklerdeki gibi belirli bir zorunlulukla ortaya atılıyorsa, o halde kazara ya da şans eseri bir şey var mıdır? Aslına bakarsan bana göre, tanrının bile kazara mı yoksa şans eseri mi meydana geldiğini bilemeyeceği, akıl yürütme bakımından çeşitli ve talihi değişmeyen hiçbir şey yoktur. Eğer tanrı biliyorsa, o zaman olması gereken olur. Eğer olması gereken olacaksa, şans eseri diye bir şey yoktur. Halbuki şans eseri diye bir şey vardır o halde şans eseri meydana gelen olayların önceden bilinmesi mümkün değildir. (19.) Öte yandan eğer talihi reddedersen; olagelmiş ve olacak her şeyi bir zorunluluk olarak görürsen, şans eseri meydana gelen olayların önceden öngörüsü olarak tanımladığın kâhinliğe başka bir tanım bulman gerekir. Ne zaman olacağı önceden belirlenmiş ve olacağı kesinleşmiş olayların dışında hiçbir şey olamıyor, vuku bulamıyor, meydana gelemiyorsa o zaman talih diye bir şeyden söz edilebilir mi? Bu durumda, şans eseri meydana gelen olayların öngörüsü denilen kahinlik nereye koyulmalı? Buna rağmen olagelmiş ve olacak her şeyin kadere tabi olduğunu belirtmiştin. Yaşlı kadının diline pelesenk olan, hurafelere bulanmış kader.

Halbuki aynı kader hakkında Stoacılar da pek çok fikir ileri sürmektedirler. Bu meseleyi burada konumuz dahilinde ele alacağım, başka yerde derinlemesine tartışırız.

VIII. (20.) Eğer her şey kaderse, kâhinliğin bana ne faydası var? Kehânette bulunan kişi öngörüyorsa ve öngördüğü olacaksa, kartalın dostumuz Deiotarus'u yolculuğundan geri döndürmesine ne derim bilmiyorum. Eğer yolculuktan dönmeseydi ertesi gece yıkılan odada uyuyor olacaktı ve ezilecekti. Buna kader diyebilir miyiz? Tam tersi olsaydı yine kader olmayacak mıydı? O halde kâhinlik neye fayda sağlar? Kutsal yazıların, iç organların ya da bazı şeylerden kaçınmamı söyleyen bu tarz diğer şeylerin sunduğu öngörü nedir? Eğer Birinci Kartaca Savaşı'nda bir gemimizin kaza eseri batması diğerinin de Kartacalılar tarafından batırılması kaderse, Lucius Iunius ve Publius Claudius konsüllükleri sırasında tavuklar *tripudium solistimum* yapmış olsalar bile o gemiler batardı. Eğer kehânetlere uyulduğu için gemiler batmayacaksa, o zaman kaderden bahsedemeyiz. Öte yandan sen her şeyin kadere bağlı olduğunu dile getiriyorsun, eğer öyleyse, kehânet diye bir şey yoktur. (21.) Eğer İkinci Kartaca Savaşı sırasında Trasumenus Gölü'nde Roma ordusunun telef olması kaderse, acaba Flaminius savaşa girişmemesi için beliren kehânetleri ve işaretleri dikkate alsaydı, bu felaketten kaçınabilir miydi? Hiç zannetmiyorum. O halde ordunun telef olması ya kader değildir ya da (senin de net bir şekilde söylediğin gibi) kaderdir ve kehânetlere uyulmuş olsaydı bile olay gerçekleşecekti. O halde Stoacıların kehânet anlayışını nasıl anlamak gerekir?

Eğer her şey kadere bağlıysa, o zaman olacaklar için önlem almamızı sağlayacak hiçbir uyarı olamaz; zira ne yaparsak yapalım, olagelen şeyler olacaktır. Eğer sakınılabilir şeyler varsa, kader yoktur; kâhinlik de yoktur zira o olacaklarla ilgilidir. Öte yandan herhangi bir önlemle olması engellenebilecek hiçbir şey yoktur.

IX. (22.) Ayrıca geleceği bilmemizi sağlayan bir bilimin bize fayda sağlamayacağı kanaatindeyim. Eğer yaşlılığında başına gelecekleri gençliğinde bilseydi, Priamus için hayatın ne anlamı kalırdı? Mitlerden uzaklaşıp günümüze doğru gelelim. Halkımız arasında değer görmüş önde gelen kişilerin acı verici ölümlerini *Consolatio* adlı eserimde topladım. Nispeten günümüze yakın bir örnek olarak Marcus Crassus'a değinebiliriz. Fırat'ın ötesinde oğlu Publius'la birlikte öleceğini, ordusunun mahvolacağını, rezil ve utanç verici bir şekilde yitip gideceğini gücünün ve servetinin doruğundayken öğrenmesi, sence Crassus'a ne gibi bir fayda sağlar? Eğer Pompeius ordusunu yitirdikten sonra Mısır çölünde katledileceğini bilseydi üç konsüllüğünde, üç zaferinde ve son derece şan ve şöhret kazandıran olaylarda mutlu olur muydu? Hatta ölümünden sonra, gözlerim dolmadan anlatamadığım olaylar, vuku bulur muydu? (23.) Peki büyük çoğunluğunu kendisinin seçtiği senatoda, Pompeius'un salonunda ve Pompeius'un heykeli yanı başında, bazılarının servetlerini ona borçlu olduğu birtakım asil vatandaşlar tarafından bizzat kendi komutanlarının gözü önünde öldürüleceğine dair acaba Caesar'ın kehânette bulunduğunu düşünüyor musun? Öyle bir andı ki cesedine arkadaşları

yaklaşamamıştı hatta köleler bile uzak durmuştu; böylesi bir kehânette bulunmuş olsaydı, nasıl da içten içe onu kemiren bir yürekle yaşamış olacaktı! Yaşanacak fena olaylardan bihaber olmak daha iyidir. (24.) Lakin bunun, özellikle Stoacılar tarafından söylenmesi mümkün değildir. Onlara göre eğer olacakları önceden bilseydi Pompeius silah kuşanmazdı, Crassus Fırat'ın ötesine geçmezdi ve Caesar iç savaşa kalkışmazdı. Bu yaklaşıma göre onların ölümleri kader olmamalı fakat sen her şeyin kadere bağlı olduğunu söylüyorsun. Bu yaklaşım da kâhinliğin bu adamlara fayda sağlamamış olacağını ve hatta gençlik yıllarının bütün getirilerini kaybetmiş olacaklarını gösteriyor. Gerçekten de bu adamlar ölümlerini düşünürken nasıl mutlu olabilirlerdi? Stoacılar lafı döndürüp dolaştırıp ortaya atsalar da onların kıvrak zekasının bu noktada bir değeri yoktur. Eğer olacak olan öyle ya da böyle olabiliyorsa, talih öne çıkar; yine de şans eseri olan şeyler için kesin denilemez. Öte yandan eğer bir şeyin bir zamanda olacağı kesinse, oldukça bedbaht olayların meydana geleceğini söyleyen, iç organlara dayalı kehânette bulunan kişilerin bana ne yararı var?

X. (25.) Son konuya şu söylemi de katarlar: "Başımıza gelecek bütün elim olaylar kutsal kefaretlerle hafifletilir." Buna karşılık olarak da şunu söyleyebilirim ki eğer hiçbir şey kaderin boyunduruğundan azade değilse, hiçbir şey dini yöntemlerle hafifletilemez. Homeros bu anlayışa dayanarak bir hikâye anlatmıştı. Iuppiter, oğlu Sarpedon'u kaderin boyunduruğundan kurtaramamış, ölmesini engelleyememişti. Aynı anlayışı Yunan bir yazar da benimsemektedir:

Bir şey olacaksa olur, yüce Iuppiter bile kendisini sakınamaz.

Bütün bu kader meselesi Atella oyunlarına konu olacak derecede fakat giriştiğimiz bu ciddi tartışmada esprilere yer yok. O halde bu konuda akıl yürütmemizi yavaş yavaş sona erdirelim: Eğer kesin olmadığı için kazara olan şeyleri öngörmek mümkün değilse, kâhinlik yoktur. Öte yandan eğer kesin ve kaçınılmaz oldukları için öngörmek mümkünse bile kâhinlik yoktur; zira senin tanımına göre kâhinlik "şans eseri" olmalıdır. (26.) Konuşmamın bu ilk kısmı, ordudaki hafif birlikler gibiydi, şimdi yakın savaşa girelim ve diğer temellendirmelerini de çürütebilecek miyim görelim.

XI. İki türden kâhinlik olduğunu söylüyorsun: Birisi sanata bağlı, diğeriyse doğal. Sanata bağlı kâhinlik kısmen varsayımla, kısmen de uzun süreli gözlemle yapılır. Doğal kâhinlikse, kendisinden bütün ruhların çıktığı, alındığı ve pay edildiği kutsal bir dış kaynağın ruhu kuşatması ya da kavramasıyla ortaya çıkar. Sanata bağlı kâhinliği de şu alt başlıklarda ele alıyorsun: İç organların incelenmesi, şimşek ve alametlerin gözlenmesi, uyarıların ve işaretlerin kullanılması. Ayrıca bunlara ek olarak varsayıma dayalı bütün kâhinlikleri de sayıyorsun. (27.) Doğal kâhinliği de şu alt başlıklarda ele alıyorsun: Bir akış benzeri çıldırma yoluyla yükselen ruha dayalı olarak ya da uyku sayesinde hislerden ve dertlerden kopan ruha dayalı olarak. Nihayetinde kâhinliği üç kaynağa dayandırıyorsun: Tanrı, kader ve doğa. Açıklama yapamamana rağmen şaşılası sayıda örnekle karşıma çıkıyorsun. Kazara gerçekleşebilen ya da hatalı ve kurmaca kurnazlık

olarak görülebilecek şahitlikler öne sürmenin filozofun işi olmadığını düşünüyorum. Filozof, bir şeyin olma sebebini güvenilmesi güç olduğunu söyleyebileceğim olaylarla değil argümanlar ve akıl yürütmeyle öğretmelidir.

XII. (28.) Devlet ve ortak inanışın ortaya çıkması için üzerine düşülmesi gereken iç organlara dayalı kâhinlikle başlamak istiyorum. Böylesi bir girişimde yalnızız ve bu yüzden her ne kadar pek çok şeyden şüphe duysam da yanlış anlaşılmaya mahal vermeden hakikati aramam gerekiyor. O halde gel iç organlara bakalım. İç organlarında belirdiği söylenen olayların uzun süre boyunca iç organlara bakarak kâhinlik yapanlar tarafından gözlenerek öğrenildiğine kim ikna edilebilir? Bu gözlem ne kadar sürmüştür? Bir şey ne kadar uzun süre gözlemlenebilir? İç organlarda hangi parçanın hayra ya da şerre yorulması gerektiğini; hangi yarığın tehlikeyi ya da huzuru gösterdiğini kâhinler aralarında nasıl kararlaştırmıştır? Etrüsk, Elisli, Mısırlı ve Kartacalı kâhinlerin arasında bu konuda bir uyum görülür mü? Bu durum pek mümkün olmamakla birlikte, bunu böyle düşünmek bile güçtür. Herkes iç organlarını kendi adetlerine göre farklı farklı yorumlamaktadır ve aralarında bir uyum yoktur. (29.) Eğer gerçekten de iç organlarda geleceği gösteren bir güç varsa, bu gücün ya doğa düzenine uygun olması ya da tanrıların isteğiyle şekil almış olması gerekmektedir. Peki, her şeye saçılmış ve her şeyi harekete geçiren kutsal ve mükemmel doğa düzeniyle (net bir biçimde geleceği gösterdiğini söyleyenler olduğu için) tavuğun ödü değil de kurbanlık boğanın karaciğeri, kalbi ya da akciğeri arasında

nasıl bir bağlantı kurulabilir? İç organlar doğal bir şekilde nasıl geleceği gösterebilir?

XIII. (30.) Öte yandan doğa filozofu olarak Demokritos (zira bildiğin üzere bunlardan daha küstah bir kesim yoktur) anlamlı bir şekilde alaya alır:

> *Kimse ayağının dibindekine bakmaz;*
> *gökyüzünün derinliklerine bakarken de bastığı yeri unutur.*

Bunu söylemesine rağmen Demokritos iç organlarının durumuna ve rengine bakarak besinlerin ya da toprağın sunduğu şeylerin bol mu kıt mı olacağının bilinebileceğini de düşünür. Ayrıca iç organların, hastalık ve sağlık hakkında da geleceğe dair işaretler sunduğuna inanır. Canım Demokritos, her şey hakkında daima bir fikri vardır. Bu sefer şakalara öyle kaptırmıştır ki kendisini, olacakların tam anlamıyla anlaşılabilmesi için bütün öküzlerin iç organlarının aynı anda aynı şekli ve aynı rengi alması gerektiğini bilemez. Eğer aynı anda bir öküzün karaciğeri şişkin ve dolu doluysa fakat başka bir öküzün karaciğeri kırış kırış ve sönükse, geleceğe dair hangisine bakıp da bir şey söylemek mümkündür? (31.) Senin de bahsettiğin, Pherekydes'in hikâyesine de aynı şekilde yaklaşılabilir değil mi? Pherekydes, kuyudan su çektikten sonra deprem olacağını öngörmüştü. Deprem olduktan sonra, depreme neyin sebep olduğunu söylemeye cüret etmek hiç utanılası bir şey değil elbette ama akan suyun renginden deprem olacağını öngörmek de neyin nesi? Bu tarz şeylerin pek çoğu derslerde öğretilir ama her şeyi olduğu gibi kabul etmemek gerektiğini de göz önünde

bulundurmak gerekir. (32.) Demokritos'un söylediklerinde doğruluk payı olduğunu düşünelim. O halde ne zaman iç organlara başvurmalıyız? Ne zaman kâhinin farkına vardığı alametleri duyarız? Bazen ateşle bazen suyla kehânette bulunurlar; bazen kazancı bazen de kaybı aktarırlar; yarığı bazen hayra bazen de şerre yorarlar. Karaciğerin üst kısmını detaylıca incelerler ve bir şey göremediklerinde, bunun en elim işaret olduğunu belirtirler.

XIV. (33.) Anlayacağın üzere, böyle şeylerin gözlemlenmesi mümkün değildir. O halde eğer bilinmeyen şeylerin ortaya çıkarılmasına dair bir yöntem varsa bu birikim ortaya çıkmış değildir, uydurmadır. Peki bunlar, doğayı tek ve bütün olarak görmeyi yeğlediklerini bildiğim doğa filozoflarının söylediği gibi pek çok şey barındıran ve bunları uyum içinde bir arada tutan doğa düzeniyle nasıl bir ilişki içerisindedir? Hatta hazine keşfi ve evren arasında nasıl bir bağ kurulabilir? Eğer iç organlar bana servetimin artacağını gösteriyorsa ve bu doğaya uygunsa, o zaman ilk olarak iç organların evrenle bir bağı olmalı ve ikinci olarak da doğa düzeni, servetimi kontrol ediyor olmalı. Doğa filozoflarının bunları söylemesi utanç verici değil mi? Yine de belirli bir ilişki olduğunu kabul ediyorum. (Stoacılar bu ilişkiye dair pek çok örnek toplamışlardır. Kışın küçük farenin küçük karaciğerinin büyüdüğünü; kuru yarpuzun kış gündönümünde çiçek açtığını ve tohum keseciklerinin patlayarak dört bir yana tohum saçtıklarını; zaman zaman telli çalgılardaki tellerin farklı sesler çıkardığını; istiridyelerin ve bütün kabuklu deniz canlılarının Ay yükselirken büyüdüklerini,

Ay alçalırken küçüldüklerini; kışın ve Ay'ın parıltısı azaldığında kurudukları için ağaç kesiminin kolay olduğunu söylerler. (34.) Peki kanalların ve denizlerin akıntısı hakkında daha fazla ne denilebilir? Onların hareketi de Ay'ın hareketiyle ilişkilidir. Doğa düzeniyle pek alakaları yokmuş gibi görünse de verdiğim örneklere benzer pek çok örnek verilebilir.) Bunların doğru olduğunu düşünsek bile hiçbiri benim argümanıma ters düşmüyor. O halde karaciğerdeki kıvrımın nasıl bir özelliği var da servete işaret edebiliyor? Karaciğerdeki yarığın benim küçük servetimle nasıl bir ilişkisi olabilir? Doğayla nasıl bir bağı vardır? Yunanların *sympatheia* (*συμπάθεια*) dedikleri bir uyum ya da birlik nasıl bulunabilir? Benim az da olsa kazancımın gökle, toprakla ya da doğa düzeniyle nasıl bir alakası olabilir?

XV. Savunmamı rayından saptıracak olsa bile doğanın iç organlarla uyum içinde olduğunu belirtmeliyim. (35.) Bu varsayımı kabul etsek bile kazanç sağlamak isteyen adam hangi hayvanı uygun görüp de kurban etmelidir? Bu soruya cevap vermenin mümkün olmadığı kanaatindeyim. Öte yandan başkaları nasıl da çözüme ulaşmış! Hafızana hayranım Quintus, seni ayıplamıyorum ama bizzat senin söylediğin şeyleri söyleyen Khrysippos, Posidonius ve Antipater beni utandırıyor. Kurban seçimini yönlendiren, düşünebilen kutsal bir gücün olduğunu ve onun bütün evrende bulunduğunu söylüyorlar. Senin de onlardan görüp benimsediğin şu görüş gerçekten daha da güzel: Kurban kesimine başlandığı anda iç organlar değişmeye başlar, ya bazı şeyler eksilir ya da bazı şeyler eklenir. Her şey tanrılara

tâbidir. (36.) Bana kalırsa, buna yaşlı kadınlar bile inanmaz. Gerçekten de bir buzağıyı birisi seçtiğinde karaciğerinin üst kısmı varken, aynı buzağıyı başkası seçtiğinde karaciğerinin üst kısmı olmayacağını mı düşünüyorsun? Karaciğerin üst kısmının bir anda kaybolması ya da belirmesi, kurban eden kişinin talihine uygun olarak mı gerçekleşir? Bizzat olaylar bize neyin nasıl olduğunu gösterirken, kurban seçiminin zar atmak olduğunu anlamıyor musunuz? Bir kurbanda karaciğerin üst kısmı olmaması en acıklı olayların habercisi olabilirken, hemen sonraki kurbanda en hayırlı olayların alameti genellikle görülebilir. Bu durumda ilk kurbandan çıkarılan uyarıları ne yapmak gerekir? Tanrıların memnuniyeti bu denli hızlı bir şekilde kazanılabilir mi?

XVI. Buna rağmen Caesar'ın kestiği adaklık boğanın iç organları arasında kalp olmadığını, kurbanın kalp olmadan hayatta kalmasının mümkün olmadığı için de kesim anında kalbin kaybolması gerektiğini söylüyorsun. (37.) Kurbanın kalp olmadan yaşayamayacağı sana mantıklı geliyor da kesim anında kalbin bilinmeyen bir yere ansızın kaybolması nasıl mantıksız gelmiyor? Bana sorarsan, ben kalbin nasıl hayati bir işlevi olduğunu bilmiyorum; yine de bir şey söyleyecek olursam, boğanın kalbi hastalık yüzünden küçülmüş, büzülmüş ve hiç de kalbe benzemeyen bir hal almış olabilir. Peki, kesimden hemen önce boğada bulunan kalbin neden kesim sırasında bir anda kaybolduğunu düşünüyorsun? Yoksa mor kıyafeti içerisinde kendinden geçmiş Caesar'ı gördüğü için boğa kalbini kaybetmiş olmasın? Surları savunurken felsefenin şehrini resmen bana

teslim ettiniz! İç organlara dayalı kâhinliğin olduğunu söylerken doğa bilimini yıkıp geçiyorsunuz. Karaciğerin üst kısmı vardır ve iç organlar arasında kalp vardır! Kurbanın üzerine şarap ve un serpiştirdiğinde de kayboluyor! Tanrı alıp götürüyor onları, bir güç yok ediyor ve yutuyor! O halde her şeyi doğuran ve yok eden doğa olmamalı ama hiçlikten doğan ve kendi kendine bir anda yok olan bir şey olmalı değil mi? Doğa filozofunun böyle bir şey dediğini hiç duydun mu? İç organlara dayalı kâhinlik yapanların söylemidir bu. O zaman kâhinlere, doğa filozoflarından daha fazla güvenilmesi gerektiğini mi düşünüyorsun?

XVII. (38.) Pek çok tanrıya adak adandığı sırada, bazı adaklardaki öngörüler talihli diğerlerindeki talihsiz nasıl oluyor? İlk adaklardan çıkan iç organlarda uyarılar sunacak ve sonrakilerde de vahim olayları gösterecek kadar tutarsız mı tanrılar? Yakın kişiler arasında sık sık görüldüğü gibi tanrılar arasında da bir uyuşmazlık mı var da Apollon'a sunulan adak olumlu öngörülere sahipken, Diana'ya sunulan adak olumsuz öngörülere sahiptir? Kurbanlar şans eseri seçildiğine göre kurbanın iç organlarının kurbanla alakalı olduğunu göremiyor musun? Öte yandan kutsal yazıların şans eseri seçiminde olduğu gibi kurban seçiminde de kutsal bir gücün etkisi vardır. Kutsal yazılar meselesine birazdan değineceğim. Yine de şunu söylemeliyim, kutsal yazı seçimiyle kurduğun benzerlik kurban seçimini güçlendirmiyor, aksine kutsal yazı seçimini zedeliyor. (39.) Kurbanlık olarak bir kuzu getirmesi için birini Aequimaelium'a gönderdiğimde organları

benim talihime uygun olan kuzu rastgele seçilmiş olmayacak da tanrı mı köleyi o kuzuya yöneltmiş olacak? Eğer bunun, tanrıların isteğine bağlı olan kutsal yazı seçimi gibi şans eseri olduğunu düşünüyorsan, üzülerek söylüyorum, Stoacılar Epikurosçulara kendileriyle dalga geçilmesi için fırsat veriyor demektir. Biliyorsun onlar böyle şeyleri alaya almayı es geçmezler. (40.) Açıkçası onlar bunu güle oynaya yaparlar; zira Epikuros tanrıları alaya almak için onları belli belirsiz bir yapıda, içinden rüzgar geçecek kadar geçişken ve dünyaların yıkımlarından kaynaklanan korku yüzünden, iki koru arasındaymış gibi iki dünya arasında düşünür. Ayrıca, bizimkilere benzeyen fakat kullanmadıkları uzuvlara sahiptirler. Tanrıları ortadan kaldırırken meselenin etrafından dolaşmasına rağmen kâhinliği tam anlamıyla ortadan kaldırmada hiç şüphe duymaz. Öte yandan Stoacılar onun kadar kararlı değildir. Epikuros'un tasvir ettiği tanrı ne kendisini ne de başkasını umursar. O halde insanlara kehânet de sunamazlar. Sizin tanrınız da her ne kadar evreni yönetse ve insanları yönlendirse de kimseye kehânet sunamaz. (41.) O halde neden açıklama getiremediğiniz bu safsatalara ilgi duyuyorsunuz? Sizler meseleyi aceleye getirdiğinizde genellikle şu şekilde sonuçlara ulaşıyorsunuz: "Eğer tanrılar varsa, kâhinlik de vardır; tanrılar vardır, o halde kâhinlik de vardır." O halde şu görüş de gayet mantıklı bir hal alıyor: "Kâhinlik yoktur, o halde tanrılar da yoktur." Nasıl da düşüncesizce yaklaştıklarına bir bak, kâhinlik olmadığında tanrılar da olmuyor. Halbuki kâhinlik net bir şekilde ortadan kaldırılsa da tanrıların varlığını savunmak gerekir.

XVIII. (42.) İç organlardaki kehânetin yanlışlanmasıyla iç organlara dayalı kehânet de yanlışlanmış oldu. Şimdi sıra mucizeler ve şimşeklere geldi. Şimşeklerdeki kehânet, uzun süreli gözlemle ortaya çıkarılır; mucizelerdeki kehânetse, genel olarak akıl yürütme ve varsayımla alakalıdır. Peki şimşeklerde gözlemlenen şey nedir? Etrüskler gökyüzünü on altı parçaya böldüler. Elbette bizim dörde böldüğümüz gökyüzünü önce sekize bölmek ve sonradan şimşeğin tam olarak nereden çıktığını söylemek için iki katına çıkararak on altıya bölmek kolaydır. Peki gökyüzünün bölümleri arasında ne fark vardır ve bölümden bölüme öngörü nasıl değişir? İnsanlar yıldırımlara ve şimşeklere şaşırdıkları, korktukları için onların her şeye tesir eden muktedir Iuppiter tarafından gönderildiğine inandıkları bariz değil mi? Hatta bizim kayıtlarımızda da böyle geçtiği görülür: "Iuppiter şimşek, yıldırım gönderdiğinde seçim yapılması caiz değildir." (43.) Bu belki de bir devlet meselesidir; atalarımız bazı buluşmaların gerçekleşmemesini istemiş olabilir. Bu açıdan bakılınca şimşek, seçimin yapılmaması için tek olumsuz işarettir. Göksel olaylar hakkında konuşursak, şimşek sol tarafta çaktığı müddetçe diğer meselelerde olumlu anlam taşır. Yine de göksel meseleleri genel açıdan başka bir yerde tartışacağım, şimdi şimşeklerle devam edelim.

XIX. Doğa filozoflarının muğlak şeylerden kesin varsayımlara vardığını söylemekten daha aşağılayıcı bir şey var mıdır? Iuppiter'in şimşeğinin Aetna Dağı'nda Kikloplar tarafından yapıldığını düşünmediğine eminim. (44.) Eğer Iuppiter'in tek şimşeği olsaydı, şimşeği sürekli fırlatması

şaşırtıcı olurdu; insanların neyi yapması neyi yapmaması gerektiğini de şimşeklerle iletemezdi. Öte yandan Stoacılara göre toprağın soğuk buharı yoğunlaşıp akmaya başladığında rüzgarlar oluşur; sonrasında bu rüzgarlar bulutların arasına girip, küçücük parçalara ayrılır ve bölünürse ve bu olay oldukça hızlı ve sert biçimde gerçekleşirse, o zaman şimşekler ve yıldırımlar oluşur. Ayrıca bulutların çarpışması sonucu oluşan ısının bir anda kendisini salıvermesiyle de şimşek oluşur. O halde bu olay doğanın gücüyle oluşuyorsa, düzensizse ve bu yüzden ne zaman gerçekleşeceği bilinemiyorsa, olacak olaylara dair onlardan nasıl çıkarım yapılabilir? Şüphesiz, eğer Iuppiter bize uyarılarda bulunuyorsa, bu uyarıların pek çoğu boşa gidiyor! (45.) Denizin ortasına düşen şimşeğin ne faydası var? Dağların doruklarına düşen şimşekler, ne kadar çok olursa olsun, bize nasıl bir uyarıda bulunabilir? Peki ya kuş uçmaz kervan geçmez çöllere düşen şimşekler? Şimşekleri gözlemlemeyen insanların topraklarına düşmesine ne demeli?

XX. Heykelin kafasının Tiber'de bulunduğunu söylüyorsun. Ben zaten şimşeklere dair bir öğretinin olmadığını söylemiyorum, kâhinliğin olmadığını söylüyorum. Dediğim gibi gökyüzü bölümlere ayrılmıştır; bu bölümleme ve şimşekler üzerinde çalışma sayesinde şimşeğin nereden geldiğini ne yöne düştüğünü biliyoruz. Yine de şimşeğin neyi işaret ettiğini söylemek mümkün değildir. Yine de beni, dizelerimle zorlamaya çalışıyorsun:

> *Yükseklerde kükreyen Iuppiter, yıldızlı Olympus'a uzanarak,*

bizzat kendi tepelerini, tapınaklarını hedef aldı bir keresinde
ve Capitolium'dakileri ateşe verdi.

Natta'nın, tanrıların ve Romulus ile Remus'un besleyici ana kurtla birlikte olan heykelleri şimşek yüzünden yıkıldılar ve kâhinler bu olaylara dair en doğru açıklamaları sundular. (46.) Komploya dair işaretin senatoda belirdiği zaman, iki yıl evvel dikilmesi kararlaştırılan Iuppiter heykelinin Capitolium'da tamamlanması gerçekten şaşırtıcıdır. "Yaptıklarına ve yazdıklarına karşı (tartışarak beni buna yönlendiriyorsun) bir tutum mu sergileyeceksin?" diyorsun. Sen benim kardeşimsin, bu yüzden sana saygı duyuyorum. Yine de merak ediyorum, bu meselede seni gerçekten rahatsız eden nedir? Meselenin yapısı mı yoksa benim gerçeğe ulaşmak isteyişim mi? Aslında ben kendimle çelişiyor değilim, sadece senden kâhinliğin mantığını açıklamanı bekliyorum. Lakin sen şaşılası bir geri çekilme sergiliyorsun. Her türden kâhinliğin sebebini sorduğum köşeye sıkışacağını bildiğin için pek çok söz söyledin. Meseleyi anladığını belirtiyorsun ve böylelikle kâhinliğin mantığını ya da sebebini sorgulamıyorsun; niçin olduğunu değil, derinlik ve kapsayıcılık bakımından ne olduğunu araştırıyorsun. Sanki kâhinlik diye bir şeyin varlığını baştan kabul etmişim gibi; sanki kâhinliğin nedenini araştırmamanın filozof için uygun olacağını düşünüyormuşsun gibi davranıyorsun! (47.) Aynı yerde hem benim *Prognostica* adlı eserimden örnek veriyorsun hem de çeşitli bitkilerin, mahmude otunun ve loğusa otu kökünün gücünü ve etkisini belirtiyorsun, fakat bunların sebebini bilmiyorsun.

XXI. İfadelerin oldukça tutarsız. Hem Boethus Stoicus'un -ki bizzat sen onu bu konuda örnek gösteriyorsun- hem de bizim Posidonius'un meteorolojiye dair işaretlere bir sebep öne süremeseler de derinlemesine incelediklerini söylüyorsun. Peki, Natta'nın heykelinin ya da yasa levhalarının şimşekle çarpılması eskiden beri süregelen gözlemlere ne sağlar? "Natta, Pinarius ailesine mensuptur, bu yüzden asil bir aileden tehlike beklenmektedir." diyorsun. Iuppiter ne kadar da kurnazca planlar kuruyormuş meğer! "Bebek Romulus heykeli şimşekle çarpıldı, bu yüzden kurduğu şehri bir tehlike bekliyor." diyorsun. Iuppiter'in işaretlerle bize olacakları aktarması ne kadar da bilgece! "Komplonun açığa çıkarıldığı an Iuppiter heykeli dikildi." diyorsun. Bu durumun şans eseri olduğunu düşünmektense tanrıların alameti olarak görmeyi tercih ediyorsun. Öyleyse Cotta ve Torquatus tarafından sütunu dikmekle görevlendirilmiş kişi demek ki beceriksizlik ya da yetersiz ödenek yüzünden değil, ölümsüz tanrılar onu o ana kadar kısıtladığı için heykeli geciktirmiş! (48.) Umarsız bir şekilde bu söylediklerinin doğru olmadığını düşünmüyorum; doğrusunu söylemek gerekirse bilmiyorum ve senden meselenin aslını öğrenmek istiyorum. Sonradan gerçekleşen öngörülerin, benim için kazara olduklarını söylediğimde, bunun üzerine pek çok şey söyledin. "Dört zardan birinde Venus tutturmak şans olabilir fakat dört yüz zarın yüzünden Venus tutturmak şansla açıklanamaz." diyorsun. Açıkçası neden olamayacağını bilmiyorum fakat karşı da çıkmıyorum. Bunun gibi pek çok örnek sunuyorsun: Boyaların saçılması, domuzun burnu ve daha fazlası. Karneades'in Paniscus kafası hakkında

uydurduğu hikâyeden bahsediyorsun. Sanki bu şans eseri olamayacakmış, sanki hiçbir mermerde Praksiteles'e yaraşır bir baş bulunamazmış gibi meseleye yaklaşıyorsun. Onun heykelleri hiçbir başka materyal eklenmeden, sadece mermerin işlenmesiyle meydana gelir. Mermer yeteri kadar işlendiğinde ve yüz hatları ortaya çıktığında, hazırlanmış heykelin içerisinde zaten o suretin olduğunu anlarsın. (49.) Bu yüzden Sakız Adası'ndaki taş ocaklarından alınan bir taşın içinde rastgele bir şekilde böyle bir biçimin görülmesi mümkün. Öte yandan elbette uydurma da olabilir. Zira bulutları örnek verebilirim: Hiç aslana ya da insan başlı ata benzeyen bulut görmedin mi? O halde şans eseri bazı şeyler gerçeği taklit edebilir ve sen bunu reddediyorsun.

XXII. İç organlar ve şimşekler yeteri kadar tartışıldığına göre sanata dayalı kâhinliği tam anlamıyla ele almak için mucizelere geçebiliriz. Katırın doğum yapmasından bahsettin. Bu durum sık sık yaşanmadığı için ilginç bulunur. Yine de imkânsız olsaydı böyle bir şey de yaşanmazdı. Bu argümanı bütün mucizeler hakkında söyleyebilirim: Eğer olması mümkün olmasaydı, asla olmazdı; eğer olması mümkünse, şaşılacak bir şey değildir. Olayların sebebine dair bilinmezlik, insanda şaşkınlık yaratır. Öte yandan insanların alışkın olduğu olayların sebebinde bilinmezlik olsa bile şaşkınlık yaratmaz. Böylesi bir doğum karşısında şaşıran insan, kısrağın nasıl doğduğunu bilmediği ya da genel olarak hayvan doğumundan bihaber olduğu için şaşırır. Sebebini bilmese bile sık sık deneyimlediği şeylere şaşırmaz. Böylelikle, önceden görmediği bir şey olursa, bunu mucize olarak

nitelendirir. O halde katırın hamile kalması mı yoksa doğurması mı mucizedir? (50.) Hamile kalması doğaya aykırı olabilir lakin doğurması hamileliğin sonucudur.

XXIII. Bu olay hakkında daha fazla şey söylemeye gerek yok. Şimdi bu tarz kâhinliğin doğuşuna bakalım ve geçerliliği hakkında basitçe bir karara varalım. Tarquinii tarlası derin bir şekilde sürülürken bir anda Tages diye birinin belirdiği ve tarlayı süren kişiyle konuştuğu söylenir. Etrüsk kayıtlarına göre bu Tages çocuk suretindedir fakat yaşlı bir adamın öngörüsüne de sahiptir. Öküz sürücüsü Tages'in görüntüsü karşısında şaşırır ve korkuya kapılarak çığlık atmaya başlar. Kısa sürede adamın olduğu yere kalabalık toplanır, neredeyse bütün Etruria orada bitiverir. Herkes bir araya geldiğinde Tages onlara uzun bir konuşma yapar ve onlar da dikkatlice, istekle dinleyerek söylenilen her şeyi özenle kayıt eder. Tages'in konuşması kâhinlik sanatı hakkındadır ve dinleyenler, onun söylediklerini anladıktan ve kâhinliğin ilkelerini uyguladıktan sonra kâhinliği saygı duyulan bir uğraş olarak görürler. Bu hikâyeyi bizzat Etrüsklerden, onların kayıtlarından biliyoruz; kâhinlik sanatının çıkış noktası budur. (51.) Bu meseleyi çürütmek için Karneades'e ya da Epikuros'a gerek var mı? Gerçekten de bir kişinin tarlayı sürerken topraktan tanrı ya da insan çıkardığına inanacak kadar aptal birisi var mı? Eğer tanrıysa, neden toprağın sürülmesiyle ortaya çıkmak için doğasına aykırı olarak toprakta gizlenmiş olsun? Bu tanrı, kâhinlik sanatını insanlara daha kayda değer bir yerde aktaramaz mıydı? Eğer bu Tages insansa, toprakla örtülü

halde nasıl hayatta kalabilmiş olsun? Son olarak, insanlara öğrettiği bilgiyi kendisi nereden öğrenmiştir? Böylesi şeyleri çürütmeye çalışarak, bu tarz şeylere inanan kişilerden daha aptalca davranıyorum.

XXIV. Cato'nun şu kadim sözü gerçekten bu meselede uygundur: "Başka bir kâhini gören bir kâhin gülmediğinde şaşırıyorum." (52.) Onlar tarafından öngörülen kaç tane olay gerçekleşti? Eğer öngörülen bir olay gerçekleştiyse, bu neden şans eseri olmasın? Hannibal kral Prusias'ın sarayında sürgündeyken, Prusias'a savaşa girmesini söylemişti; Prusias ise "Buna cüret edemem, iç organlar bunu bana yasaklıyor." demişti. Hannibal buna karşılık şunu söylemişti: "Yetkin bir komutana güvenmektense dananın bir avuç iç organına mı güvenmeyi tercih ediyorsun?" Bizzat Caesar kış gündönümünden önce Afrika'ya geçmemesi konusunda çok bilinen bir kâhin tarafından uyarılmasına rağmen bunu yapmadı mı? Eğer bunu yapmasaydı, düşmanın bütün birlikleri belli bir yerde toplanacaktı. Aslında daha fazla örnek sunabilecek olmama rağmen neden kâhinlerin gerçekleşmeyen ya da tam zıttının gerçekleştiği öngörülerine dair örnek sunmaya devam edeyim? (53.) Ah, iç savaş! Ölümsüz tanrılar, bizimle nasıl da oyun oynadılar! Kâhinler Roma'dan Yunanistan'a nasıl da cevaplar gönderdiler, Pompeius'a neler dediler! O iç organlara ve mucizelere oldukça önem veriyordu. Bunları hatırlamak istemiyorum, özellikle senin nazarında gerek de duymuyorum, zira sen bizzat bunları deneyimledin. Söylenenlerin tam tersinin gerçekleştiğini görüyorsun. Şimdi mucizeleri ele alalım.

XXV. (54.) Konsüllüğüm sırasında kaleme aldığım dizelerden, Marsilere karşı savaşın öncesindeki dönemden Sisenna tarafından aktarılan ve Spartalıların Leuktra'daki muharebesinden önceki dönemden Kallisthenes tarafından aktarılan pek çok kehânet örneği sundun. Bunları mümkün mertebe teker teker ele alacağım fakat şimdi mucizelerin genel olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Mucize dediğimiz şey, tanrılar tarafından tehlikelere karşı uyarmak amacıyla gönderilen bir işaret ya da uyarı mıdır? Öyleyse ilk olarak, tanrılar neden yorumlayıcılar olmadan anlayamayacağımız işaretler gönderme eğilimindedir? İkinci olarak, neden kaçınamayacağımız şeyler hakkında bizi uyarıyorlar? Mesela onurlu insanlar, arkadaşlarının kaçınamayacağı tehlikelerden haberdar olduklarında bundan bahsetmezler, onları uyarmazlar. Öte yandan doktorlar, hastalarının öleceğinin sık sık farkına varırlar fakat bu durumu onlara asla söylemezler. Çünkü kötü bir olayın önceden haber verilmesi için bu durumdan kurtulmanın bir yolu da olması gerekir. (55.) O halde hem mucizelerin hem de bunları yorumlayanların Spartalılara ya da daha yakın tarihe bakacak olursak Pompeius'a nasıl yardımı dokundu? Eğer bu işaretlerin tanrılar tarafından gönderildiği düşünülüyorsa, o halde neden bu denli anlaşılmazlar? Olacakları anlamamız için, bunlara dair gönderilen işaretlerin açık olması gerekir. Eğer tanrılar anlamamızı istememişlerse anlaşılmaz dahi olsa işaret göndermezler.

XXVI. Kâhinliğin de dayanak noktası olan çıkarımların her biri, pek çok meselede pek çok şekilde insanların yeteneklerine göre sık sık ortaya çıkar. Davalarda davacı taraf bir çıkarımda bulunur, davalı taraf da başka bir çıkarımda

bulunur ve her iki çıkarım da makul olarak görülür. Çıkarım barındıran bütün meselelerde iki taraflı bir söylem bulunur. Doğada kendiliğinden ya da şans eseri olan olaylarda (ki zaman zaman benzerlikler hataya sürükleyebilir) tanrıların etkisi olduğunu ileri sürmek ve bu olayların sebeplerini araştırmamak bana göre büyük bir aptallıktır. (56.) Mağlup olunacaksa horozların ötmeyeceği ama galip gelinecekse öteceği için Boeotialı kâhinlerin (*vates*) Lebadia'da Thebailıların savaşta galip geleceğini horozların ötüşünden anladığını mı düşünüyorsun? Böylesi yüce bir halka Iuppiter geçekten de horozlar aracılığıyla mı işaret gönderdi? Ayrıca bu hayvanlar, galip gelinecek bir savaş olmadığında ötmezler mi? O vakit ötmüşlerdi ama savaşta galip gelinmemişti. Sen ise "Bu bir mucizedir" diyorsun. Hakikaten de öyle! Sanki bir kuş değil de balık ötmüş gibi davranıyorsun. Peki onların gündüz mü yoksa gece mi ötmesi uygundur? İçleri neşe dolmuş gibi şen şakrak, galibiyet için ötüyorlarsa o zaman başka bir sebeple neşelendiklerinde de ötebilirler. (57.) Demokritos horozların neden gün ışımadan önce öttüklerini mükemmel biçimde açıklar. Yediklerini hazmettikten sonra besin vücutlarına dağıldığında, mideleri boşaldığında, dinlenirler ve ötmeye başlarlar. Ennius buna "gecenin sessizliği" der ve şöyle devam eder:

Kızıl gırtlakları titremeye başlar
ve çırpar kanatlarını horozlar.

O halde bu hayvan kendi isteğiyle ötebiliyorsa ve bu durumun ya doğal ya da şans eseri olabildiğini düşünürsek, neden Kallisthenes'in aklına horozların öterek alamet oluşturdukları gelir?

XXVII. (58.) "Gökten kan yağdığı, Atratus Nehri'nin kana bulandığı ve tanrıların heykellerinin terlediği senatoya aktarıldı." diyorsun. Gerçekten de bu söylediklerine Thales'in, Anaksagoras'ın ya da başka bir doğa filozofunun inanacağını düşünüyor musun? Kan ve ter, canlı vücudu hariç hiçbir şeyden çıkmaz. Su ve topraktaki bir maddenin birleşmesiyle kan rengine benzer bir renk görülür ve güney rüzgarı estiğinde kaplamaların dış yüzeyinde görülen nem, teri andırır. Bu tarz şeyler barış zamanlarında pek dikkat çekmezken savaş zamanlarında sık sık pek çoğunun üzerinde durulur. O halde denilebilir ki endişe verici ve tehlikeli durumlarda bunlara hemen inanıldığı için sonrasında ne olacağı düşünülmeden mucizeler uydurulur. (59.) Öte yandan biz düşüncesiz ve kararsız kişiler miyiz ki bir şeyleri kemirmek onların tek yaptığı eylemken, bu eylemi mucize olarak nitelendirelim? "Fakat Marsilere karşı savaştan önce Lanuvium'daki kalkanların fareler tarafından kemirilmesi, kâhinler tarafından son derece önemli bir olayın işareti olarak algılandı." diyorsun. Sanki gece gündüz bir şeyleri kemiren fareler, elekleri ya da kalkanları kemirince bunun bir anlamı varmış gibi düşünüyorsun! Geçenlerde fareler kitaplığımdaki Platon'un *Devlet* eserini kemirdiler; eğer meseleye senin gibi yaklaşacak olursam, devletin vay haline! Eğer Epikuros'un *de Voluptate* eserini kemirmiş olsalardı, pazardaki fiyatların artacağını düşünmem gerekirdi!

XXVIII. (60.) Gerçekten de hayvanların ya da insanların doğumlarına atfedilen işaretlerle alakalı hikâyeler bizi korkutmalı mı? Lafı uzatmama gerek yok, hepsine dair tek açıklama yapabilirim: Ne şekilde olursa olsun bir şey

doğduğunda, sebebi doğa olması icap eder; olağandışı bir durum gerçekleşse bile doğa dışında bir sebep olamaz. İstersen seni şaşkına çeviren yeni şeylerin sebebini araştır. Araştırmana rağmen bir sebebe bulamazsan da şunu unutma: Hiçbir şey sebepsiz yere olmaz. Araştırmaya devam et ve olağandışı olayın sende yarattığı korkuyu doğa felsefesiyle defet. Bu sayede deprem, göğün bölünmesi, taş ve kan yağması, yıldız kayması ve kuyruklu yıldız; bunların hiçbiri seni korkutmaz. (61.) Bütün bunların sebeplerine, kâhinlik hakkında yetkin olan ve bu olayları hiçbir zaman şans eseri görmeyerek hepsine dair açıklamaları doğa felsefesine göre yapan Khrysippos'ta bakalım. O şöyle der: "Hiçbir şey sebepsiz olamaz. Olmamış hiçbir şey olamaz. Olabilecek bir şey olduysa, o zaman onu mucize olarak görmemek gerekir. O halde mucize diye bir şey yoktur." Eğer nadiren görüldüğü için bir şeyi mucize olarak adlandırmak gerekirse, bilge kişi bir mucizedir. Çünkü dünya üzerinde bir katırın doğum yapması, bilge kişilerin bulunmasından daha olağandır. Akıl yürütmesini şu şekilde sonlandırır: "Olması mümkün olmayan şey hiçbir zaman olmamıştır. Olması mümkün olan şey de mucize olmaz. O halde kesinlikle mucize diye bir şey yoktur." (62.) Mucizeleri yorumlayan ve onlar üzerinden çıkarımda bulunan kıvrak zekalı bir adama dair bir hikâye var. Günün birinde bir adam onun yanına gider ve evinde bir yılanı demir bir çubuğa sarılı halde gördüğünü, bunun nasıl bir mucize olduğunu sorar. Kâhin de şöyle cevap verir: "Bu mucize değil. Eğer demir yılanı sarsaydı mucize olurdu." Net bir biçimde bu cevabı vererek, olabilecek bir şeyin mucize olarak ele alınmaması gerektiğini aktarmış olur.

XXIX. "Gaius Gracchus, babasının evde iki yılan yakaladığını ve kâhinler çağırdığını Marcus Pomponuis'a yazdığı mektupta belirtir." diyorsun. Peki neden kertenkele ya da fare değil de yılan? Şöyle yanıtlıyorsun: "Çünkü kertenkeleleri ya da fareleri her gün görürüz ama yılanları görmeyiz." Sanki olabilen bir şeyin, sık sık olmasının bir önemi varmış gibi meseleye yaklaşıyorsun. Beni asıl şaşırtan şey şu: Dişi yılanın salıverilmesi Tiberius Gracchus'un, eril yılanın salıverilmesi Cornelia'nın öleceği anlamına geliyor. Madem böyle, neden yılanları salıyor? İki yılan da salıverilmediği takdirde ne olacağına dair kâhinlerin dediklerini Gaius Gracchus yazmıyor. "Ne olursa olsun, ölüm Gracchus'un ensesinde." diyorsun. Öyle ama bana göre bunun sebebi yılanın salıverilmesi değil, ağır bir hastalığa yakalanmasıdır. Kâhinler hiç de öyle talihsiz kimseler değil; baksana, şans eseri de olsa dedikleri gerçekleşiyor!

XXX. (63.) Homeros'tan aldığın, Kalkhas'ın serçelerin sayısından Truva Savaşı'nın süresini öngördüğü hikâyeye eğer inansaydım, şaşırırdım. Boş bir vaktimde, Agamemnon'un bu varsayım hakkında ne dediğini çevirmiştim:

Dayanın yiğitler, katlanın güç uğraşlara;
bakalım, Kalkhas öngördüklerinde haklı mı,
boşuna mı konuşuyor yoksa?
Ölümcül kehânetlere sarılıp, karanlığa gömülen herkes,
akıllarına kazımışlar bu işareti.
Priamos'un kıyımını, Truva'nın yıkımını taşıyan
Argos gemileriyle ilk kez kaplandığında Aulis,
soğuk suların etrafında toplanıp

tüten sunaklara koyduk altından boğaları;
tanrıları memnun etmekti niyetimiz.
Gölgeli çınarın altında, yılan, tam pınarın orada
koca, korkunç, kıvrımlı vücuduyla duruyordu;
Iuppiter adına, atıldı sunaktan ileriye doğru
çınarın yapraklarıyla zapt etti, yakaladı kuşları.
Sekizini yedi; geriye anaları kaldı, dokuzuncu,
çırparken kanatlarını titrek bir ses çıkardı.
Geniş ağzını geçirdi kuşun vücuduna, kopardı organlarını,
aldı onun da canını.
(64.) Ana ve çelimsiz çocukları katleden yılanı
çağırdı gerisin geri, nasıl gönderdiyse
Saturnus'un oğlu ve sert bir kayaya çevirdi.
Korku dolu gözlerimizle donakaldık
ve tanrıların sunakları arasından peydah olan
canavara baktık.
O an Kalkhas cüretkar bir sesle şunları söyledi:
'Neden bir anda böyle kaskatı kesildiniz, sersemleştiniz
Yunanlar?
Bizzat yaratıcı Iuppiter gönderdi size bu mucizeyi.
Oldukça geç gelmiş bir işaret bu
ama ünü ve övgüsü sonsuza dek sürecek.
İğrenç dişleriyle kaç kuşu boğazladı yılan, gördünüz.
İşte o kadar yıl sürecek bizim de Truva'daki savaşımız.
Onuncu yıl Truva düşecek
ve bu Yunanları memnun edecek.

Kalchas bunları söyledi, söyledikleri de gerçekleşti.

(65.) Serçelerin sayısından aylar ya da günler yerine yılların çıkarımını yapabililmiş. Bu nasıl bir kâhinlik? Öte yandan

hiçbir işaret kapasitesi olmayan serçeler üzerinden varsayımda bulunmaya kalkıyor da neden hiçbir şekilde mümkün olmayan, yılanın taşa dönüşmesini ele almıyor? Son olarak, serçelerde yıllara dair çıkarım yapabilmeyi sağlayan ne var? Sulla kurban sunarken ona yılanın göründüğü hikâyeden aklımda iki şey kalmış: İlk olarak Sulla sefere çıkacağı sırada kurban sunarken, yılan sunağın altından çıkmıştı. İkinci olarak o günkü zafer, kâhinin sayesinde değil komutanın sayesinde elde edilmişti.

XXXI. (66.) Bu tarz olayların aslında şaşılası bir tarafı yoktur, yorumlandıktan sonra mucize ya da işaret haline gelirler. Mesela karıncaların Midas'ın ağzına buğday taneleri koyması ya da çocukken Platon'un dudaklarına arı konması gibi hikâyeler bu türdendir. Bunlar hakkında varsayımda bulunulduğu zaman ilgi çekici hal alırlar. Bu hikâyeler uydurma da olabilir, eğer değillerse, öngörüler şans eseri gerçekleşmiş olabilir. Roscius'un hikâyesi mesela, yılanın onu sarması, gerçekten de safsata gibi duruyor. Yine de beşikte bir yılan olması, özellikle Solonium'da yılanlar ocakların etrafına sık sık üşüştüğü için, hiç de şaşılası değildir. Kâhinler Roscius için oldukça parlak, şöhret dolu bir gelecek öngörüyorlar, şaşırıyorum. Çünkü ölümsüz tanrılar bir aktöre parlak geleceğini gösterirken, Africanus'a hiçbir şey göstermemişler! (67.) Sen Flaminius'a dair alametleri de derlemişsin. "O ve atı bir anda yıkılıverdi." diyorsun. Hiç de sıra dışı bir şey değil bu! "Birinci bölüğün sancağı dikildiği yerden çıkarılamadı." diyorsun. Belki de sancaktar önceden kuvvetle diktiği sancağı, sonradan yavaşça çıkarmaya çalışıyordu. Nehirden

çıktığı ve yelesinde arılar olduğu için mi Dionysius'un atına dair hikâye ilgi çekicidir? Şans eseri de olsa kısa süre sonra Dionysius kral olmuştu, bu yüzden bu olay mucize olarak nitelendirildi! "Sparta'daki Hercules Tapınağı'ndan kılıç sesleri yükseldi, Thebai'daki Hercules Tapınağı'nın katlanır kapıları bir anda kendi kendilerine açılmışlardı ve duvarların yüksek kesimlerine sabitlenmiş kalkanlar yere düşmüşlerdi." diyorsun. Bunların hiçbiri dış etki olmadan gerçekleşemez, farkındayım. Yine de neden kazara demek yerine bunların sebeplerini ilahi bir güce atfedelim?

XXXII. (68.) "Delphi'deki Lysander heykelinin başında yabani otlardan bir taç, bir anda bitivermişti" diyorsun. Öyle mi? Tohumları olmadan bitkilerin taç şeklinde büyüdüğünü mü düşünüyorsun? Bana kalırsa yabani bitkilerin tohumlarını insanlar değil, kuşlar heykelin başına yerleştirdi. Ayrıca kafada her ne olursa olsun, taca benzetilebilir. "Delphi'deki Castor ve Pollux'un altından yıldızları aynı anda düştüler ve asla bulunamadılar." diyorsun. Bu bana tanrılardan ziyade hırsızların işiymiş gibi geliyor. (69.) Dodonalı maymunun yaramazlığını, Yunan tarihçilerin aktarmış olmasına şaşırıyorum. Bu oldukça garip yaratığın vazoyu devirmesi, kutsal yazıları saçmasından daha az şaşılası ne olabilir? Yine de tarihçiler, Spartalılara bundan daha vahim bir işaretin gönderildiğini reddederler! Veiililerin öngörülerinden de bahsediyorsun: "Eğer Alba Gölü taşarsa ve denize akarsa Roma yıkılacak; eğer kontrol altına alınırsa Veii yıkılacak." Sonuç olarak Alba Gölü'nün suyu Roma'yı korumak için değil, şehir dışındaki arazilerin sulamak için

kullanılmış ve kontrol altına alınmıştı. "Kısa süre sonra, Roma'nın Galyalıların tarafından ele geçirilmemesi için uyarıda bulunan bir ses duyuldu. Bu yüzden Nova Via üzerinde Aius Loquens için bir sunak dikildi." diyorsun. Peki neden? Kimsenin tanımadığı Aius Loquens söylüyor, konuşuyor ve ismini bundan mı alıyor? Kendisi için sunak dikildikten ve yeri belli olduktan sonra sustu mu? Aynı şey Iuno Moneta için de söylenebilir. Hamile domuz dışında başka bir konuda uyarıda bulunmuş mudur?

XXXIII. (70.) Mucizeler ve işaretler hakkında bu kadarı yeter. Geriye kuş hareketlerine dayalı kâhinlik ve kutsal yazılar kaldı. Kutsal yazılar derken, şans eseri çekilenlerden bahsediyorum, geleceği görmekten ve *oraculum* denilen kâhinlikten bahsetmiyorum. Doğal yoldan kâhinliğe geldiğimde onlar hakkında konuşacağım. Biraz da Keldanilere değinmem gerekiyor fakat ilk olarak kuş hareketlerine dayalı kâhinlikle başlayalım. "Bir kâhin için kâhinliğe karşı çıkmak zor iş." diyorsun. Marsiler için zor olabilir ama Romalılar için oldukça basit bir iştir bu. Çünkü biz kuşlara ya da işaretlere bakarak geleceğe dair birtakım öngörülerde bulunan kâhinlere sahip değiliz. Yine de şehri kuş hareketlerine dayalı kâhinlikle kuran Romulus'un, öngörü ortaya atmaya bir kâhinlik sanatı olarak önem atfettiğine inanıyorum (fakat eskiler, pek çok konuda yanılıyorlardı). Bu kâhinliğin uygulama, öğretim ve aradan geçen zamanla birlikte değişime uğradığını görüyorum. Yine de hem halkın görüşüne ters düşmemek için hem de devlete büyük fayda sağladığı için adetler, inanışlar, öğretim, kâhinlerin yasaları

ve onların birliği korunmuştur. (71.) Konsüller Publius Claudius ve Lucius Iunius kehânetlere rağmen denize açıldıkları için her türlü cezayı hak ediyorlar. Çünkü inanca uygun davranmalılardı; inat ederek atalarının adetlerini hiçe saymamalılardı. Bu yüzden halk tarafından Publius Claudius'a gerekli ceza verilmiştir, Lucius Iunius ise intihar etmiştir. "Flaminius kehânetleri göz önünde bulundurmadı ve bu yüzden ordusuyla birlikte perişan oldu." diyorsun. Bir yıl sonra Paulus kehânetleri göz önünde bulundurmuştu ama o da Cannae Muharebesi'nde ordusuyla birlikte yitip gitmedi mi? Aslında hiçbir şeye işaret etmeseler de işaretler elde etmek için *tripudium*u ya da gökyüzündeki işaretleri kullanırız fakat bunlar kehânet değildir, kehânetlere benzeyen şeylerdir.

XXXIV. "QUINTUS FABIUS, KEHÂNETTE SENİN BANA FAYDAN DOKUNSUN İSTİYORUM." Şöyle karşılık veriyor Quintus: "ELBETTE." Atalarımız zamanında bu işi, kâhinliği bilen kişiler yapardı; şimdiyse herkes yapabiliyor. Bu meselede, sessizliğin ne anlama geldiğini anlayan, deneyimli birisigerekmektedir. Kâhinlikte sessizlikten kastım, noksanlığın olmamasıdır. (72.) Kehâneti anlamak, mükemmel kâhinin işidir. Kâhinlik için çağrılan kişi, kehâneti açıklayacak olan yardımcısına şöyle sorar: "SÖYLE, SESSİZLİK OLACAK MI?" Yardımcı kâhin, oraya buraya bakmadan, duraksamadan cevap verir: "SESSİZLİK OLACAK." Hemen ardından kâhinlik için çağrılan kişi şöyle sorar: "BESLENİYORLAR MI?" Yine duraksamaz yardımcı ve şöyler der: "BESLENİYORLAR."

Hangi kuşlar bunlar ve neredeler? Birisi şöyle cevap veriyor: "Onlar kümes hayvanları ve ismini onlardan alan tavuk bakıcısı onları kümese götürdü." Demek Iuppiter'in habercisi kuşlar bunlar! Beslenmeleri ve beslenmemeleri neyi değiştirir? Mesele kâhinlikse, hiçbir önemi yok fakat beslenirlerken, zorunlu olarak gagalarından yemek düşer ve toprağa çarpar (*terram pavire*). Buna ilk başlarda *terripavium*, sonraları *terripudium* denmiştir. Şimdilerde *tripudium* denmektedir. Böylelikle tavuğun gagasından bir parça yem düştüğünde, kehâneti açıklayan yardımcı bu durumu *tripudium solistimum* olarak açıklar.

XXXV. (73.) O halde bu denli zoraki bir kâhinlikte nasıl kutsallık bulunabilir? Kâhinlerin kadim topluluğu her tür kuştan *tripudium* yapılabileceğini belirttiği için eski zamanlardaki kâhinler arasında bu uygulama pek tutulmazdı. Belki kuş kafesin dışında özgürce kendisini gösterirse kehânet sayılabilir. O zaman o kuş Iuppiter'in aktarıcısı ve uşağı olarak görülebilir. Böyle olmadığı takdirde, yani şimdilerde olduğu gibi kümeste tutsak tutulup aç bırakıldığında, eğer yeme saldırırsa ve gagasından toprağa düşürürse gerçekten de bunun kehânet olduğunu ya da Romulus'un böyle kâhinlik yaptığını düşünüyor musun? (74.) Kehânetleri aktaranların göğü sık sık gözlemlediklerini düşünmüyor musun? Şimdilerdeyse kâhinler soruyor, tavuk bakıcısı cevap veriyor! Soldan çakan şimşeği, seçimler hariç her şey için en iyi kehânet olarak görüyoruz. Bu anlayış devlet için yararlıdır zira bu şekilde devletin önde gelenleri seçimlerde, davalarda, kanun koyarken ve memurluk atamalarında

bulunabilirler. "Konsüllük görevinde olan Scipio ve Figulus, Tiberius Gracchus mektubunda kâhinlerin konsül seçiminde hata yaptığını belirttiği için makamlarında istifa etmişlerdi." diyorsun. Kâhinliğin sanatını kim reddediyor ki zaten? Benim reddettiğim kâhinliğin varlığı. "Ama kâhinler kutsal bir güce sahiptir ve ilk oyu taşıyan kişi düşerek beklenmedik bir şekilde öldüğünde, Tiberius Gracchus kâhinleri senatoya almıştı ve kâhinler de duruşmadaki yöneticinin uygun davranmadığını söylemişlerdi." diyorsun. (75.) İlk olarak, ölmüş olan yöneticiden mi bahsediyorlar; bunu göz önünde bulundurmak lazım. Çünkü bunu kâhinlikten ziyade çıkarımla belirtebilirlerdi. İkinci olarak, böyle bir meselede bu durumun es geçilmemesi gerektiği için söylediler ve belki de şans eseri tuttu. Ayrıca Etrüsklü kâhinler, kâhinliğe uygun şekilde çadır kurmasını ya da şehir sınırına dair yasayı nasıl bilebilirler? Her ikisi de benim meslektaşımdı fakat ben Appius Claudius'tan değil Gaius Marcellus'tan yanayım. Bana kalırsa kâhinlik yasası ilk başta kehânetin varlığına inanıldığı için ortaya çıktıysa da sonradan devletin yararına olduğu için korunmuş ve sürdürülmüştü.

XXXVI. (76.) Bu son mesele hakkında başka bir zamanda uzun uzun konuşuruz, şimdilik bu kadarı yeter. O zaman gel, bu konudaki anlayışları sanata dayalı olmaktan çok batıl inanç gibi olan yabancılara bakalım. Onlar neredeyse bütün kuşları, biz ise pek azını kullanırız. Onlar başka işaretleri iyi bulur, biz ise başkalarını. Deiotarus bana, bizim kâhinliğimiz hakkında pek çok soru sorardı, ben de ona sorardım. Tanrılar şahidim, cevaplarımız nasıl da farklıydı bir bilsen!

Bizim, halk istemediği takdirde uygulamadığımız kâhinlikleri sürekli kullanırdı. Atalarımız kâhinliğe başvurmadan savaşa çıkmak istemezlerdi; son zamanlarda giriştiğimiz savaşlar, kâhinlik yetkisi olmayan *proconsul*ler ve *propraetor*lar tarafından yürütülüyor. (77.) Mesela onlar nehir geçmeden önce kâhinliğe başvurmaz ya da *tripudium* gibi bir şey bilmezler. Kuşlarla alakalı kısma gelelim. Bu tarz bir yönteme savaşlarımızı idare eden kimseler başvurmaz; zira dediğim gibi, onların kâhinlik yetkisi yoktur. O halde bu tarz kâhinlik savaşta gereklilik olmaktan çıkmış ve şehirdeki işler için kullanılmaya başlanmıştır. Mesela sivri uçlu şeylerden çıkarılan kehânet, tamamen askeri kehânettir. Beş kere konsüllük yapmış, komutan ve yetkin bir kâhin olan Marcus Marcellus bu tarz kehânetleri göz ardı etmiştir. Şunu da söylemiştir: "Kehânetlerle engellenmesini istemediğim bir iş yapmak istersem, kapalı bir tahterevanla seyahat ederim." Tıpkı bizim kâhinlerin, hatalı kâhinlik yapılmasın diye yük hayvanlarındaki boyunduruğun çıkarılmasını söylemesi gibi. (78.) Ya kehânet olmasın ya da olsa bile görülmesin istendiği için birisi Iuppiter'ın uyarılarından kaçınmak ister, değil mi?

XXXVII. Deiotarus hakkında anlattığın hikâye oldukça saçma: "Pompeius'a doğru yolculuğa çıkmadan önce ona gösterilen kehânetlerden pişmanlık duymadı. Çünkü güvenilir karakterini gözetti ve Roma halkının dostluğuna karşılık vermek istedi. Kendisi için krallık ve servet, kadim övgü ve şöhretin yanında hiçbir şeydi." Bana kalırsa bunun kehânetlerle bir alakası yok. Çünkü bir karga ona neyin yapılması gerektiğini söyleyemez. Bunu kendisinin anlaması gerekir ve anlamıştı da. (79.) Kuşlar, olumlu ya da

olumsuz olaylara işaret ederler. Bana kalırsa Deiotarus erdemin işaretlerini göz önünde bulundurdu ve güvenilir karakterini umursadığı için kaderi göz ardı etti. Öte yandan kuşlar ona mesut olayları aktarsalardı, gerçekten yanılırlardı. Pompeius'la birlikte savaştan kaçtı. Katlanması zor bir an! Pompeius'tan ayrı düştü. Acı verici bir mesele! Caesar'ı hem misafiri hem de düşmanı olarak gördü. Bundan daha can sıkıcı bir şey olabilir mi? Caesar onun Trocmiler üzerindeki dörtlü yönetimine el koydu ve Bergamalı bir takipçisine verdi. Deiotarus'un elinden, senato tarafından verilen Armenia'yı aldı. Caesar, onun tarafından oldukça güzel bir şekilde ağırlanmasına rağmen ev sahibini ve kralı dımdızlak bıraktı. Bu çok derin bir mevzu, asıl meselemize geri dönelim. Eğer kuşlardan edindiğimiz bu olaylara bakacak olursak, hiç de Deiotarus'un lehine gibi gözükmemektedir. Öte yandan eğer görev odaklı bakarsak, o zaman kehânetlerin değil erdemini açtığı yolda ilerlediğini söyleyebiliriz.

XXXVIII. (80.) Romulus'un, kor ateşin yakamadığı kâhinlik asasını bir kenara bırak; Attius'un bileytaşına da çok değer verme. Uydurma hikâyelerin felsefede yeri olmaz. Filozofun yapması gereken şey bellidir: İlk olarak kâhinliğin doğasını, sonra kâhinliğin gelişme çizgisini, sonra da kâhinliğin geçerliliğini incelemek. Sırf ne anlama geldiğini bulmak için oraya buraya uçan kuşları takip etmeyi ve yapılması ya da yapılmaması gereken şeyleri uçuşa ya da ötüşe bağlamayı gerektiren kâhinliğin nasıl bir doğası olabilir? Neden bazı kuşlar soldan uçunca olumlu kehânet oluyor da bazıları sağdan uçunca yine olumlu olabiliyor? Bütün bunlar nasıl, ne zaman ve kimler tarafından bulundu? Etrüskler

bunları, toprağı sürerken ortaya çıkıveren çocuktan aldılar, peki ya biz? Attius Navius? Çok daha önce yaşayan Romulus ve Remus'un her ikisi de kâhindi, kabul ediyorum. Peki ya Pisidyalıların, Kilikyalıların ve Frigyalıların bunları kendi kendilerine mi keşfettiklerini düşünmeliyiz? O halde insanlığa dair bilgisi olmayanlar, kâhinliği yaratanlar olmalı!

XXXIX. (81.) "Ama bütün krallar, halklar ve insanlar kâhinlikten faydalanır." diyorsun. Sanki bir şeyi anlamak istemekten daha güçlü bir his yokmuş gibi ya da sanki kalabalıkların fikirlerini önemsiyormuşsun gibi yaklaşıyorsun meseleye! Zevkin iyi olmadığını söyleyen birisiyle kaç kez karşılaştın? Çoğu kişi buna en üst mertebede iyi der. O halde sorarım sana, Stoacılar kalabalık yüzünden görüşlerinden vazgeçtiler mi? Aksine kalabalık, pek çok meselede Stoacıların görüşlerini benimsemiyor mu? O halde neden kehânetlerde ya da bütün kâhinlik meselesinde zayıf zihinlerin batıl inançlara sarıldığına ya da hakikati onlardan ayıramadığına şaşırıyorsun? (82.) Öte yandan kâhinler arasında benzerlik ya da denklik var mıdır? Bizim kâhinlik anlayışımız hakkında Ennius şöyle der:

Açık ve bulutsuz bir havada, kükredi göğün sol yanı.

Öte yandan Homeros'ta Aiax, Truvalıların acımasızlığı hakkında Achilles'e yakınırken şunları söyler:

Iuppiter sağ taraftan göndererek şimşeklerini, uğur saçtı.

O halde bizim için soldan gelen şimşekler; Yunanlar ve barbarlar için sağdan gelen şimşekler uğurludur. Her ne kadar

iyi olduğu düşünülen şeylere soldan gelenler (*sinistra*) diyorsak bile aslında onlar sağdan geliyorlar (*dextra*). Atalarımız "sol", yabancılar da "sağ" diye adlandırırlar zira herkes tecrübelerine göre bunları belirlemiştir. (83.) Uyuşmazlığın ne denli olduğuna bir baksana! Farklı kuşlara bakarlar; kuşları farklı şekilde ele alırlar ve farklı açıklamalar sunarlar. Tüm bunları göz önüne aldığımızda, kâhinliğin kısmen hatalı olduğunu, kısmen batıl inanca dayalı olduğunu ve çoğu kez de kandırdığını düşünmek gerekmez mi?

XL. Bir de bütün bunlara uyarıları eklemekten çekinmedin. Aemilia'nın, Paulus'a Persa'nın öldüğünü söylediği ve onun da bunu uyarı olarak gördüğü; Caecilia'nın, kız kardeşinin kızına taburesini bıraktığı hikâyeleri örnek olarak veriyorsun. Sonrasında da şunlardan bahsediyorsun: İyi söz söyleyip kötülerden sakınmak ve ilk oy hakkı. Bu gerçekten de birisinin kendi belagatine ve söylevine yenik düşmesidir! Bu şeylere yaklaşırken aklıselim ve sakin olabilir misin? Meseleyi batıl inançla ele almaktansa, akıl süzgecinden geçirebilir misin? Yapabilir misin bunu? Birisi bir iş üstündeyken ya da konuşma sırasında bir şey söyleyecek olduğunda ve onun kullandığı kelime meseleye tam anlamıyla oturursa, bu durum seni endişelendirir mi, canlandırır mı? (84.) Marcus Crassus ordusunu Brundisium'a konuşlandırdığında, limanda bir adam Caunus'tan gelen kuru üzümler satıyordu ve "Cauneas" diye bağırıyordu. Diyelim ki bu bağırış, Crassus için "Sakın ilerleme!" anlamına geliyor olsun ve eğer bu uyarıya uyduğu takdirde de hayatı kurtulacak olsun. Böyle uyarılara kulak asacak olsak

bir yere takılıp sendelediğimizde, bağcık yırttığımızda ve hapşırdığımızda, bütün bunlar uyarı olarak algılayıp, ona göre hareket etmemiz gerekirdi.

XLI. Şimdi kutsal yazılara ve Keldanilere geçelim; sonra da geleceği görenlere ve rüyalara geleceğiz. (85.) Kutsal yazılar hakkında ne söylenebilir ki? Kutsal yazı nedir? Bence taş-kağıt-makas, kemik atma ya da zar atma gibidir. Bu tip şeylerde yöntem ve tasarı ön planda değildir, her şey kazara ya da şans eseri meydana gelir. Bütün mesele kandırmaca üzerine kurulmuştur; kazanç sağlamak için, batıl inanç kurmak için ya da hataya saptırmak için bu tarz işlere yönelinir. Mucizeler hakkında konuşurken yaptığımızı burada da sürdürebiliriz ve en bilindik kutsal yazılara dayalı kehânet örneklerinin derinine inebiliriz. Praeneste yıllıklarında, dürüst ve onurlu birisi olan Numerius Suffustius'un bir türlü sonu gelmeyen rüyalarda ve tehditlerde belirli bir noktadaki taşı yarması istenir. Kendisine beliren şeylerden korkan adam, hemşerilerinin alaycı tavırları arasında uyarıları yerine getirmeyi kafasına koyar. Taşı kırar ve içinden kadim bir dilde, meşe ağacına kazınmış kutsal yazılar çıkar. Bugün bile taşın kesildiği yer dini maksatla korunmaktadır ve hemen yanında, Iuno'yla birlikte Fortuna'nın kucağında oturup onun göğsüne ulaşmak isteyen çocuk Iuppiter heykeli vardır; analar bu heykele, hiç zedelenmemiş bir inançla ilgi gösterir. (86.) Aynı vakitlerde ve şimdilerde Fortuna Tapınağı'nın olduğu yerde, zeytin ağacından bal aktığı söylenir; kutsal yazıların üst düzey bir şöhrete ulaşacağını düşündükleri için kâhinler, o zeytin ağacından bir sandık

yapılmasını ve içine kutsal yazılar konulmasını istediler. Bugün bile Fortuna rıza gösterdiğinde, o sandıktan kutsal yazılar alınır. Fortuna rıza gösterdikten sonra, bir çocuğun eliyle karıştırılan ve çekilen kutsal yazılarda nasıl gerçeklik payı olabilir? Bunun da ötesinde, yazılar o taşın içine nasıl girdiler? Meşeyi kim kesti ve onu kazıyarak, üzerine yazılar yazdı? "Tanrının yapamayacağı hiçbir şey yoktur." diyenler oluyor. Umarım Stoacılara akıl fikir verir de safsatalardan endişe duyarak ve acizce her şeye inanmazlar! Öte yandan bu tarz kâhinlik, günlük hayatta artık yer almıyor. Praeneste'deki tapınağın güzelliği ve geçmişi şimdilerde halk arasında, kutsal yazıların ismi olarak kullanılıyor. (87.) Zira hangi memur ya da hangi tanınmış adam bunları kullanıyor? Başka yerlerde de modası geçmiş bir yöntem olarak görülüyor. Clitomachus da Karneades'in, Praeneste'deki Fortuna'nın rızasını alan birisi kadar talihi rast giden birisini hiç görmediğini sürekli söylediğini aktarır. Kutsal yazılarla alakalı bu kadar konuşma yeter.

XLII. Şimdi Keldanilerin işaretlerine geçelim. Platon'un öğrencisi olan ve oldukça eğitimli kişilerin söylediklerine göre astronomi alanında başı çeken Eudoxus, bunlar hakkında şöyle yazmaktadır: "Bir kişinin hayatını öngörme ve hakkında söz söyleme hususunda, kişinin doğum gününden çıkarım yapan Keldanilere pek güvenmemek gerekir." (88.) Yıldızlara bakarak kehânette bulunanların öngörülerini hiçe sayan tek Stoacı olan Panaetius, Anchialus ve Kassandros'un kendi çağının en yetenekli yıldız gözlemcileri olduklarını ve bu disiplinin diğer alanlarında yetkin

kimseler olsalar da uğraşlarını hiçbir zaman kâhinlik için kullanmadıklarını belirtir. Panaetius'un yakın arkadaşı, yetkin bir yıldız gözlemcisi ve devletin yönetim kademesinin başında olan Halikarnaslı Scylax, Keldanilerin kâhinlik yöntemini devletinden defetti. (89.) Örnekleri bir kenara bırakalım ve akıl yürütmeye başlayalım ki böylelikle Keldanilerin doğum üzerinden yaptıkları öngörüleri savunanları tartışalım. Onlara göre, Yunanların zodyak dedikleri ışıklı kuşağın öyle bir gücü vardır ki kuşağın her bir parçası, belirli bir zamanda kendi başlarına ve bir arada bulunan yıldızlara göre gökyüzünün diğer parçalarını farklı şekillerde hareket ettirir ve değiştirir; bu güç, gezegenler dediğimiz yıldızlar tarafından çeşitli şekilde harekete geçirilir; yıldızlar doğum sırasında kuşağın belirli bir parçasında ya da bağlantı veya uyum oluşturacak bir konuma geldiklerinde, buna üçgen ya da dörtgen denir. Yıldızların ilerlemesi ya da gerilemesiyle mevsimlerde büyük çapta ve farklı değişiklikler meydana geldiği ve her gün tanık olduğumuz üzere Güneş belirli bir güce sahip olduğu için bu disiplin onlar açısından gerçeğe yakın değil gerçeğin ta kendisidir. Bu yüzden havaların değişmesi gibi, doğum sırasında bebeklerin de ruhuna ve bedenine şekil verir; yeni doğanın zekasını, karakterini, tavrını, beden yapısını, ileride yapıp edeceklerini ve başına gelecekleri belirler.

XLIII. (90.) Sırf hata barındırdığı için aptallık olabilecek bir şey değil, aynı zamanda olamaz; bu bir çılgınlık! Öte yandan Stoacı Diogenes, bir konuda haklarını teslim eder ve ona göre bir çocuğun nasıl bir karaktere sahip olacağını ve

çocuğa en uygun uğraşın ne olduğunu öngörebilirler; bahsettikleri diğer her şeyin bilinemeyecek şeyler olduğunu düşünür ve reddeder. Mesela ikizler birbirlerine benzeseler de yaşamları ve kaderleri çoğu zaman farklıdır. Sparta kralları Procles ve Eurysthenes ikizdirler. (91.) Aynı yaşta ölmediler; Procles kardeşinden daha az yaşadı ama yapıp ettikleri sayesinde, kardeşinden daha fazla ünlenmişti. Dürüst Diogenes sanki Keldanilerin tarafındaymış gibi bir görüş belirtmiş, bana kalırsa bahsini ettiği şey de anlaşılmaz. Keldanilere göre doğum Ay'la alakalıdır, bu yüzden Ay'ın konumuna bakılır ve doğum sırasında beliren yıldızlarla Ay arasındaki birliktelik dikkate alınır. Akıl ve zekaya başvurulması gereken yerde, duyular arasında hataya sürüklemeye en müsait olan görmeye dayanırlar. Keldanilerin bildiklerini düşündüğüm matematik sayesinde Ay'ın Dünya'ya neredeyse dokunacakmış gibi olduğu andaki yakınlığı, en yakındaki Merkür'le arasındaki uzaklığı, Venus'le arasındaki uzaklığı ve sayesinde ışıdığı Güneş'e olan uzaklığı bilinebilir. Şu üç uzaklık ölçülemeyecek kadar uzaktır: Güneş ve Mars arasındaki uzaklık, Mars ve Jüpiter arasındaki uzaklık, Jüpiter ve Satürn arasındaki uzaklık; bir de Satürn'den evrenin son noktasına kadar olan uzaklık. (92.) Peki, neredeyse sonsuz diyebileceğim bu boşluğun içinde salınanların Ay'a ya da Dünya'ya ne gibi bir etkisi olabilir?

XLIV. Onlardan beklediğim gibi, yuvaları kıldıkları Dünya'da doğan herkes aynıdır ve aynı kadere sahip olmaları gerekir, zira aynı gökyüzünün ve yıldızların altında doğmuştur dediklerinde, göğü gözleyen kimseler olmalarına

rağmen gökyüzünün bile yapısına hakim olmadıkları aşikar değil mi? Gökyüzünü ortadan ikiye bölen ve görüş uzaklığımızı belirleyen, Yunanların *horizontes* (ὁρίζοντες) dedikleri çemberler bulunur; biz onlara oldukça doğru bir şekilde ufuk çizgileri (*finientes*) diyoruz. Bu çemberler oldukça çeşitlidir ve başka yerlerde başka şekilde bulunur. Bu yüzden yıldızların yükselmesi ve çekilmesi, herkes için aynı anda aynı şekilde olmayabilir. (93.) Eğer mevzubahis güç gökyüzünü öyle ya da böyle etkiliyorsa, aynı anda fakat farklı gökyüzü altında doğanlar nasıl etkilenir? Bizim yaşadığımız yerlerde yaz gündönümünden birkaç gün sonra Sirius yıldızı görünür fakat Troglodytaelar için yaz gündönümünden önce belirdiği yazmaktadır. O halde eğer gökyüzünde bir gücün aynı anda yenidoğanlara tesir ettiğini kabul edersek, bazı bebekler aynı anda doğsalar dahi farklı gökyüzü altında oldukları için farklı karakterlere sahip olabileceğini kabul etmemiz gerekir. Öte yandan bu görüş yıldız gözlemcilerini hoşnut etmez; onlar için aynı anda doğanlar, nerede doğmuş olursa olsunlar, aynı kaderi paylaşacaklardır.

XLV. (94.) Gökyüzündeki devasa hareketlerin ve değişimlerin yeni doğana etkisi olduğunu söylerken rüzgarın, yağmurun ve havanın etkisini hesaba katmıyorlar, nasıl bir çılgınlıktır bu! Bu bahsettiklerim sıklıkla kısa mesafelerde öylesine değişkendir ki bazen Tusculum'da hava başkayken Roma'da başka olabiliyor. Denizciler bunlara büyük ölçüde dikkat ederler ve burunların etrafından dolaşırken çoğu zaman rüzgarın sert bir şekilde değiştiğini fark ederler. O halde bir an sakin, bir an çalkantılı olan gökyüzüne bakıp gerçekleşen

olayların yeni doğana etki edeceğini söyleme akıllı insanın işi mi? Tabii ki değil! Aynı şekilde Ay'ın ve diğer yıldızların birlikteliğinde oluşan anlaşılması zor, hissedilmeyen ve göze çarpmayan gücün yeni doğana etki ettiği de söylenemez. Öte yandan Keldaniler, doğum ve üreme için son derece öneme sahip meninin gücünü anlayamıyorlar mı? Bunu tamamen yok saymak sıradan bir hata mı? Çocuklar görünüşlerini, davranışlarını, duruşlarını ve tutumlarını anne babalarından alır. Bunu kim bilmez? Eğer ayın ve yıldızların konumundan etkilenselerdi, bu bahsettiğim doğru olmazdı. (95.) Aynı andan doğan insanların farklı karakterlere, farklı yaşamlara ve farklı kadere sahip olduklarını gördükten sonra da doğum anının hayata etkisi olabileceği söylenebilir mi? Eğer etki ediyorsa, o zaman Scipio Africanus'la aynı anda doğan birisinin olmadığını düşünmemiz gerekir. Çünkü onun gibi başka birisi yok, değil mi?

XLVI. (96.) Öte yandan doğum kusurları olanların, doğadan edinilen sanatla yahut ilaçla iyileştirildiğinden şüphe duymayız değil mi? Dili takılanlar ve bu yüzden konuşamayanlar, dillerini neşterle kestirip hastalıktan kurtulurlar. Birçok kişi doğum kusurlarını üzerine düşünerek ve çabalayarak aşar; tıpkı Phalereus'un yazdığı Demosthenes gibi: O *rho* sesini çıkartamıyordu, yani peltekti; çabalayarak kusurun üstesinden geldi. Eğer bu tarz kusurlar yıldızlar sebebiyle meydana geliyor olsaydı, düzeltilmesi mümkün olmazdı. Farklı mekanlar farklı insanlar yaratmıyor mu? Hindistanlılar, Persler, Etiyopyalılar ve Suriyeliler arasında bedenen ve ruhen öyle net farklılıklar vardır ki bunları

sıra sıra saymak oldukça basittir. (97.) O halde yeni doğan için bölgenin etkisi, Ay'ın konumundan daha fazladır. Babillilerin 470.000 yıl boyunca doğan çocukları gözlemledikleri ve deneye tabi tuttukları söylenir, bu da yanlıştır. Bana kalırsa kültürlerinde olduğu için bunu yapmaya devam etmişler ve vazgeçmemişler. Öte yandan böyle bir şeyin gerçekleştiğini ne kimse söylemiştir ne de yazmıştır.

XLVII. Karneades'in söyledikleri değil, Stoacıların önderi Panaetius'un söyledikleri üzerinden ilerlediğimin farkındasın değil mi? Fakat şunları da merak ediyorum: Cannae Muharebesi'nde ölen herkes aynı anda mı doğdu? Zira hepsinin ölümü aynı şekilde oldu. Zeki ve akıllı kişilerin her biri aynı yıldız altında mı doğdu? Birden çok bebeğin doğmadığı bir gün var mı? (98.) Eğer yoksa, neden başka bir Homeros daha yok? Eğer gökyüzünün durumunun ya da yıldızların birbiriyle uyumunun yeni doğana bir etkisi varsa, aynı etkinin cansız objeler üzerinde de olması gerekir. Bundan daha saçma bir ifade bulabilir misin? Yakın dostumuz olan ve Keldani düşünce sistemini iyi bir şekilde bilen Lucius Tarutius Firmanus, Roma'nın Pales Şenliği'nde kurulduğunu varsaymıştı ki dönemin anlayışı Romulus tarafından kurulduğu yönündeydi ve ona göre o anda Ay, Libra hizasında olduğu için şüphe duymadan şehrin kaderine dair birtakım şeyler söylemişti. (99.) Ne denli bir yanılgıdır bu! Bütün bunlara göre yeni kurulan şehir de Ay'ın ve yıldızların konumundan etkileniyor o halde, değil mi? Bir bebeğin ilk nefesini alıp vermesinde gökyüzünün bir etkisi olduğunu düşün; aynı etkiyi şehrin yapıtaşlarından olan tuğla ve çimento için de mi söyleyeceğiz? Halbuki günbegün aksini

yaşadığımız bu anlayış hakkında niye daha fazla şey söyleyelim? Pompeius hakkında, Crassus hakkında hatta Caesar hakkında Keldaniler tarafından pek çok şey söylendiğini hatırlıyorum; söylenenlere göre onların hiçbiri yaşlılık dışında, ev dışında ya da şöhret elde etmeden ölmeyecekti! Özellikle şimdi, günbegün onların öngörülerinin yanlış olduğu anlaşılırken onlara inanan birisi olması beni şaşırtır.

XLVIII. (100.) Geriye iki tür kâhinlik kaldı: Kendinden geçerek kâhinlik ve uyku yoluyla kâhinlik. Bunlar sanata dayalı değil doğaya dayalı kâhinliklerdir. Eğer istersen bunlar üzerine konuşmaya başlayabiliriz." Buna karşılık Quintus şunları söyledi: "Elbette isterim. Bahsini ettiğin şeyleri anlıyorum ve sana katılıyorum. Aslına bakarsan senin söylediklerin beni doğrular niteliktedir, zira Stoacıların kâhinlik hakkındaki görüşü bana göre de aşırı şekilde batıl inanç üzerine kurulmuş gibi görünüyor. Kendimi Peripatetiklerin, kadim Dikearhos'un ve hâlâ eğitim veren Kratippos'un yaklaşımına daha yakın görüyorum. Onlara göre insanın yaratılışında kâhinlik yapabilmesini sağlayan bir etken vardır ve eğer ruh kutsal bir sebeple kendinden geçerse ya da uykuyla serbest kalarak rahatça hareket ederse, mevzubahis etken sayesinde öngörüde bulunabilir. Bu iki tür kâhinlik hakkında düşündüklerini ve onlara nasıl karşı çıkacağını duymak isterim."

XLIX. (101.) Quintus bunları söyledikten sonra tekrar bir başlangıç yaparak şunları söyledim: "Daima böyle düşündüğüne dair bir şüphem yok Quintus. Diğer kâhinliklere karşı mesafeli davranırken, ruhun serbest kalarak harekete

geçmesiyle,yani rüya yoluyla ve çıldırarak yapılan kâhinliği geçerli görüyorsun. O halde bu tür kâhinlikler hakkında fikrimi belirtmeden önce hem Stoacıların hem de dostumuz Kratippos'un vardıkları sonuçların ne kadar sağlam olduklarına bakalım. Hem Khrysippos'un hem Diogenes'in hem de Antipater'in şu şekilde akıl yürüttüklerini söylüyorsun: "Eğer tanrılar varsa ve insanlara olacakları önceden açıklamıyorlarsa, ya insanları sevmiyorlardır ya da olacakları onlar da bilmiyorlardır ya da insanların geleceği bilmesinin önemli olmadığı düşünüyorlardır ya da insanlara olacakları aktarmanın kendilerine yaraşır olmadığını düşünüyorlardır ya da tanrı olmalarına rağmen onlar bile aktaramıyorlardır. (102.) Ancak bizi severler zira insanların dostu ve yardımcısı olma eğilimindedirler; kendileri tarafından belirlenen ve karar kılınan şeylerin farkındalar; olacakları bilmek bizim için önemlidir zira bilirsek daha dikkatli oluruz; ihtişamlarını yabana atmazlar zira iyilik yapmaktan daha yüce bir şey yoktur; geleceği göremedikleri doğru değildir. O halde tanrıların olmaları fakat olacakları işaret etmemeleri söz konusu değildir. Tanrılar vardır, o halde işaret ederler. Eğer ediyorlarsa, bize işareti açıklayacak yol yordamı göstermiyor değiller, zira öteki türlü boşuna aktarıyor olurlardı. Eğer yol yordam gösteriyorlarsa, kâhinlik yok değildir. O halde kâhinlik vardır." (103.) Nasıl da keskin zekalı insanlar! Nasıl da şu kadarcık kelimeyle meseleyi sonuçlandırdıklarını düşünüyorlar! Halbuki henüz temellendirmedikleri görüşleri geçerli kabul ederek, onlar üzerinden hareket ediyorlar. Daha da şüpheye sevk edecek halihazırda şüpheli olgular üzerinden akıl yürütme sürdürülmemelidir.

L. Stoacıların ebleh ve kaba dedikleri Epikuros'un her şeyi içerisinde barındırdığını söylediğimiz evrenin sonsuz olduğunu nasıl açıkladığını okudun mu hiç? Şöyle akıl yürütüyor: "Eğer sonu varsa, sınırı vardır." Kim bu görüşe karşı çıkar? Şöyle devam ediyor: "Sınırı olan bir şey, kendisi dışında olan bir yerden görülebilir." Bu görüş de gayet geçerlidir. Devamında şöyle diyor: "Fakat evren, evren dışından algılanmaz." Elbette bu görüş de yanlışlanamaz. Son olarak şu noktaya varıyor: "O halde bir sınırı yoksa, sonsuz olmalıdır." (104.) Şüpheli bir varsayım için Epikuros'un nasıl da geçerli dayanaklar üzerinden hareket ettiğini görüyorsun değil mi? Öte yandan sizin gibi diyalektikçiler bu tarz akıl yürütmeye başvurmuyor. Herkes tarafından kabul gören dayanakları bir kenara atmakla kalmıyorsunuz, istediğiniz sonuca ulaşmak için hiçbir şeye etki etmeyen dayanaklar üzerinden hareket ediyorsunuz. Akıl yürütmenize şu şekilde başlıyorsunuz: "Eğer tanrılar varsa, insanlara iyilik yapma eğilimdedirler." Bu fikre nasıl ulaşıyorsunuz? Epikuros'tan mı alıyorsunuz? Ona göre tanrılar ne kendileri ne de başkalarını umursarlar. Yoksa bizim Ennius'tan mı aldınız bu fikri? O da genel kanıya ve anlayışa göre şöyle söylüyor:

Gökyüzünde tanrı soyu hasıl oldu,.
söyledim ve söylüyorum;
ne olmuş, ne bitmiş insana dair,
umursarlar mı? Zannetmiyorum.

Neden böyle düşündüğünün gerekçesini de sonradan belirtir fakat burada belirtmeye gerek yok. Tartışmaya ve şüpheye mahal bırakan fikirlerin sizler için geçerli olduğunu göstermek için bu kadar yeter.

LI. (105.) Akıl yürütmeye dönersek, şöyle devam etmektedir: "Tanrılar, kendileri tarafından belirlenen ve karar kılınan şeylerin farkındalar." Tanrıların olacakları belirledikleri görüşünü reddeden bilge insanlar açısından akıl almaz bir ifadedir bu! "Olacakları bilmek bizim için önemlidir." Olacakları bilmek yerine bilmemenin daha iyi olduğunu, Dicaearchus uzun eserinde belirtir. "Olacakları bildirmek tanrıların büyüklüğüne uygun değildir" derler. Herhalde tanrılar herkesin evine girip, kimin neye ihtiyacı var diye bakacakmış gibi düşünüyorlar. "Geleceği göremedikleri doğru değildir." (106.) Bu fikir de geleceğin net ve kesin olmadığını savunanlar tarafından reddedilir. Şüpheli görüşleri doğru ve geçerli kabul edip nasıl kullandıklarını şimdi görüyor musun? Olur olmaz bütün görüşlerden çorba yaptıktan sonra, sözlerini şöyle bitirirler: "O halde tanrıların olmaları fakat işaret göndermemesi görüşü söz konusu değildir." Buraya kadar mükemmel biçimde ilerlediklerini düşünürler. Sanki kimse kabul etmiyormuş gibi sonrasında şöyle bir varsayımda daha bulunurlar: "Tanrılar vardır." Ardından şöyle derler: "O halde işaret ederler." Aslında bu görüş geçerli değil zira işaret göndermeseler de tanrılar olabilir. "Eğer ediyorlarsa, bize aktarımı açıklayacak yol yordamı göstermiyor değiller." Halbuki yol yordamı bilseler bile insanlara bunu açıklamıyor olabilirler. Neden Romalılar yerine Etrüsklere açıklasınlar? "Eğer yol yordam gösteriyorlarsa, kâhinlik yok değildir." Ne kadar saçma olursa olsun, diyelim ki gösteriyorlar. Peki biz anlamazsak ne olacak? Şu sonuca varırlar: "O halde kâhinlik vardır." Uğraşıp, didinip yine de tam manasıyla ispatlayamadıkları nihai görüş

bu. Yanlış dayanaklar üzerinden gerçeğe ulaşılamayacağını bizzat onlar bize öğretmediler mi? Böylelikle bütün bu akıl yürütme hatalı hale geliyor.

LII. (107.) Şimdi dostumuz, şahane insan Kratippos'un söylediklerine geçelim: "Gözler olmadan gözlerin görevi ve vazifesinin yerine getirilmesi mümkün değildir; gözler zaman zaman görevini yerine getiremese bile bir kere dahi olsa gözlerini gerçek şeylerin farkına varmak için kullanmış olan kişi, gerçek şeyleri algılayan görme duyusuna sahiptir. Aynı durum kâhinlik için de geçerlidir. Kâhinliğe sahip olmadan kâhinliğin görevi ve vazifesinin yerine getirilmesi mümkün değildir; kâhinliğe sahip birisi gerçek şeyleri zaman zaman fark edemeyip yanılabilse bile bir kere dahi olsa şans eseri olmayan bir kehânette bulunması, kâhinliğin doğrulanması için yeterlidir. Öte yandan bu türden kehânetler sayısızdır. Böylelikle kâhinliğin varlığına güvenilmelidir." Akıllıca ve kısaca bir ifade. Öte yandan ulaşmak istediği sonuca ulaşsa ve bizi kabuller bakımından yumuşak başlı görse bile varsayımı kabul edilemez. (108.) Şöyle diyor: "Zaman zaman gözler yanlışa sürükleseler bile başka zamanlarda doğruya yönelttikleri için onlarda görme gücü bulunur; aynı şekilde eğer birisi bir kere bile olsa kâhinlik sayesinde olacak bir olayı gördüyse, başka öngörüleri hatalı bile olsa o kişide kâhinlik gücü olduğu düşünülmelidir."

LIII. Canım Kratippos, lütfen bu iki meseledeki benzerliğin ne olduğunu açıklayabilir misin? Zira ben göremiyorum. Gerçek şeyleri gören gözler doğayı ya da duyuyu

kullanır. Kendinden geçerek ya da uyuyarak gerçek şeyleri gören ruh, şans eseri ya da kazara bu işi gerçekleştirir. Eğer rüyalara farklı anlamlar yüklemeyenlerin belki de sana katılmayacaklarını düşünüyorsan, o zaman rüya gerçekleştiğinde bunun şans eseri olmadığını kabul etmelisin. Son olarak diyalektikçi Yunanların *lemma* (*λῆμμα*) dedikleri fakat bizim Latincesini kullanmayı tercih ettiğimiz iki öncülün (*sumptio*) hakkını versem de Yunanların *proslepsis* (*πρόσληψις*) dedikleri küçük öncülde (*assumptio*) sana katılmıyorum. (109.) Kratippos şöyle bir küçük öncül ortaya atıyor: "Öte yandan şans eseri olmadan gerçekleşen pek çok önsezi mevcuttur." Ama ben zaten yoktur demiyorum. Bak, tartışma nasıl da çetrefilli bir hâl alıyor! Küçük öncül ortadan kalktığına göre sonuç da anlamsızlaşıyor. O denli açık olduğu halde kabul etmeyerek utanmazlık ediyormuşum. Burada "açık" derken ne kastediyor diye sorduğumda, "Pek çok kehânetin gerçekleşmesi." diyor. Peki, gerçekleşmeyen diğer pek çok kehânet hakkında ne demeli? Talihle şekillenen şeylerde görüldüğü gibi bu durumda da oluşan çeşitlilik, bize sebebin doğa olmadığını, talih olduğunu göstermiyor mu? Eğer Kratippos, vardığın sonuç doğruysa ki bilmeni isterim, sana katılıyorum, aynı akıl yürütme iç organlara, şimşeklere, mucizelere, kuşlara, kutsal yazılara dayalı kehânette bulunanlar için ve hatta Keldaniler için kullanılamaz mı? Zira bu tür kâhinliklerle elde edilen kehânetler arasında sayabileceğimiz, gerçekleşen bir örnek ortaya koyulabilir. Ya senin şiddetle reddettiğin bu saydıklarım da kâhinlik türleri arasındadır ya da değillerse, geriye kalan iki tanesi nasıl kâhinlik olabiliyor? Açıkçası anlamıyorum.

Uzun lafın kısası, bu iki tür kâhinliği kabul ederken ortaya koyduğun yaklaşım, senin reddettiğin diğer kâhinlik türlerinin geçerli kılınması için kullanılabilir.

LIV. (110.) Kutsal olarak belirttiğin çıldırma denilen bu durum nasıl bir güce sahiptir? Aklı başında kişinin görmediğini, çıldıran görür; insani duyuları yok edip, kutsal duyular ortaya çıkarır. Biz, çıldırma yoluyla oluşturulduğu söylenen Sibylla kitaplarını inceleriz. Bu kitapları yorumlayanlardan birisinin, son zamanlarda yanlış olduğu anlaşılan bir söylentiye göre, eğer başımıza kötü bir şey gelmesin istiyorsak, kral olarak seçtiğimiz kişiyi kral olarak adlandırmamız gerektiğini senatoda söyleyeceği düşünülüyordu. Eğer kitaplarda böyle bir şey geçiyorsa, kimin için söyleniyor ya da zaman belirtiliyor mu? Kim yazdıysa bu kitapları akıllıca davranmış zira ne yaşanırsa yaşansın, o olaydaki kişilerin ve dönemin kaldırılmasıyla geriye kalan anlatı, öngörü olarak kitaplarda görülür. (111.) Anlaşılması güçtür, bir gizem örtüsüyle kaplıdır ve bu sebeple aynı dizeler başka zamanlara ve farklı meselelere uygun görülebilir. Hareketlenme ve kendinden geçmeyle yazılmış bir esere benzemiyor, bana kalırsa daha ziyade yetkinlik ve özen barındırıyor. Ayrıca Yunanların *akrostihis* (*ἀκροστιχίς*) dedikleri, dizelerdeki ilk harfin yan yana koyulmasıyla anlamlı ifade oluşturmasını belirten akrostiş de görülmektedir. Bunun bir örneğini Ennius'un dizelerinde buluruz ve şöyle bir ifade ortaya çıktığını görürüz: "*Quintus Ennius fecit*" (Quintus Ennius yazdı). Bu yapı, çıldırmış değil dikkatli bir ruhun kurabileceği bir şeydir. (112.) Sibylla kitaplarında, baştan sona

kadar bütün şiir boyunca anlatılmak istenen konu akrostişle belirtilmiştir. Önceden de söylediğim gibi, bu eser çıldırmış ya da delirmiş değil, özenli bir yazarın eseridir. Bu yüzden atalarımızın bize aktardığı Sibylla kitaplarını koruyalım kollayalım ki senatonun istemediği durumlarda okunmasın ve inanca dayalı görüşleri desteklemek yerine kaldırma görevi görsün. Ayrıca bu kitapları koruyanlardan ve yorumlayanlardan rica edelim ki bundan sonra Roma'da tanrıları ve insanları acı çektirecek bir kral dışındaki şeylere dair kitaplardan çıkarım yapsınlar.

LV. Öte yandan pek çok kişi, Kassandra gibi, kendinden geçerken doğruları sayıklar:

Koca denizde şimdiden...

kısa süre sonra da şunları söylüyor:

İşte bakın!

(113.) Beni hikâyelere inanmaya mı itiyorsun? Dili, konusu, ritmi ve ezgisi etkileyici olabilir; istediğin kadar keyifli olabilir. Yine de kurgu hikâyelere bel bağlamamalıyız, onlara gerçek hikâyelere verdiğimiz değeri vermemeliyiz. Bu yüzden Publicius'a, artık her kimse o; kâhin (*vates*) Marcius kardeşlere; gizemli Apollon kâhinlerine güvenilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Onların anlattıklarının bazıları kurmaca, bazıları boş lakırdıdır; akıllı insanları geçtim sıradan insanlar bile onlara asla değer vermez. (114.) 'Peki Coponius'un gemisindeki kürekçi olacakları önceden söylemedi mi?' diye soruyorsun. Evet söyledi ama

o vakitlerde onun söyledikleri şeyler hepimizin aklına geliyor, hepimiz korkuyorduk. Thessalia'da ordugahlara saldırı olduğunu ve Caesar ile bizim Pompeius'un ordusunun karşı karşıya geldiğini duyuyorduk. Caesar'ın ordusunun hem devlete karşı savaşa girişiği için cüretkar hem de deneyimli oldukları için kuvvetli olacağını düşünüyorduk. Bizim safımızda savaşın getireceklerinden korkmayan bir kişi bile yoktu fakat metanetli insanlar olduğumuz için korktuğumuza dair hiçbir emare göstermiyorduk. O halde korku dolu anlarda çoğu kişide görüleceği gibi Yunan kürekçinin aklını yitirmesi, dayanma gücünü kaybetmesi ya da kendinden geçmesi şaşılacak bir şey midir? Öyle kendinden geçmiştir ki normalde aklından geçen şeyleri çıldırdığında sayıklamaya başlar. Öyleyse tanrılar ve insanlar adına bana şunu cevabını ver: Aklını yitirmiş kürekçinin mi yoksa o sırada orada bulunanlardan Cato, Varro, Coponius ya da bizzat benim gibi birisinin mi ölümsüz tanrıların aldığı kararları önceden görme yeteneğine sahip olması daha akla yatkındır?

LVI. (115.) Şimdi senin hakkında bir şeyler söyleyeceğim,

> *Yerkürenin tam ortasındaki kutsal Apollo;*
> *kehânet dolu, vahşi ve hırçın sözler ilk oradan çıktı.*

Bütün konuşmalarda olduğu gibi, bana kalırsa, bazıları yanlış bazıları da doğru olan senin kehânetlerini, Khrysippos bütün bir kitap boyunca kullanmış. Onlardan bazıları öyle muğlak ve anlaşılmaz ki yorumlayıcı başka bir yorumlayıcıya ihtiyaç duyar; kâhinin de başka kâhinlere danışması

gerekir. Bazıları da iki ayrı anlam taşır ve bir diyalektikçinin çözümüne muhtaçtır. Kâhinin, Asia'nın en zengin kralına aktardığı kehânet şöyledir:

Kızılırmak'ı geçen Kroisos, büyük bir gücü alt edecek.

Düşman yeneceğini düşünen Kroisos'un kendisi mağlup olmuştu. (116.) Tam tersi olsaydı da kehânet gerçekleşmiş olurdu. Yine de bu kehânetin Kroisos'a aktarıldığına neden inanayım? Neden Herodotos'un Ennius'tan daha çok gerçekleri anlattığını düşüneyim? Ennius'un Pyrrhos hakkında yaptığı gibi Herodotos da Kroisos hakkında hikâye uydurmuş olamaz mı? Apollo kâhininin Pyrrhos'a verdiği cevaba inanan kim vardır? Şöyle geçer Ennius'ta:

Aeacus oğlu, sana Romalıları yenebileceğini söylüyorum, değil mi?

İlk diyeceğim şu ki Apollon hiç Latince konuşmadı; ikinci olarak, Yunancada böyle bir kehânet bilinmemektedir; üçüncü olarak, Pyrrhos'un zamanında Apollon şiir formunda kehânet aktarma işi sona ermişti; son olarak, Ennius'un yazdığı gibi her ne kadar daima,

Aeacus'un kaba soyu, akıl değil savaş yanlısı

olsa da iki anlama gelen kehâneti "Romalılar seni yenecek" şeklinde de anlayabilirdi. Bu durumda kehânet ne Romalılar ne de Pyrrhos için hayırlı bir kehânettir. Kroisos'u yanıltan kehânet Khrysippos'u da yanıltmış olabilir. Bu kehânet Epikuros'u bile yanıltabilir!

LVII. (117.) Asıl meselemize dönelim. Sadece şimdilerde değil uzun süreden beri neden Delphi kâhinleri kehânetler sunmuyorlar? Sundukları şeyden daha aşağılık bir şey olmayacağını mı düşünüyorlar? Bu konu hakkında üzerine gidildiğinde şöyle diyorlar: "Eskiden burada topraktan buhar çıkardı ve onunla Pythia kâhineleri kendilerinden geçerek kehânet sunarlardı; zaman içinde bu güç kayboldu." Gün geçtikçe yittiğini söyledikleri şey sanki şarap ya da salamura balıkmış gibi anlatıyorlar ama yerin gücünden bahsediyorlar. Bu güç sadece doğal değil aynı zamanda kutsal da olmalı. Peki o zaman nasıl yok olmaya yüz tutuyor? "Gün geçtikçe" diyorsun. Ne kadar bir zaman kutsal gücün tükenmesine vesile olabilir? Olacakları çok önceden görmeyi ve sadece bununla kalmayıp onları şiirle aktarabilmeyi sağlayan, aklı baştan çıkaran bu buhar kadar kutsal ne olabilir? Ayrıca bu güç ne zaman azalmayı başladı? Acaba insanlar böyle şeylere daha az inanmaya başlayınca olmasın? (118.) Yaklaşık üç yüzyıl önce yaşamış Demosthenes de Pythia'nın Philippos'un tarafında olduğunu söylerdi. Bunu söylerken Pythia'nın Philippos tarafından satın alındığını demek istiyor. O halde diğer Delphi kâhinlerinin de o kadar masum olmadığı düşünülebilir. Şu batıl inançlı ve neredeyse çıldırmış filozoflar kendilerini gülünç göstermemek yerine başka bir şey yapmayı neden tercih etmediklerini anlamıyorum. Hiç güven vermeyen bu hikâyelere güvenmemek yerine, gerçekten de eğer olsaydı sonsuza kadar sürmesi gereken bir gücün, gün geçtikçe yok olduğuna inanıyorsunuz.

LVIII. (119.) Rüya meselesinde de yanılgı söz konusudur. Rüyaların savunusu aşırı derecede uzun! Ruhumuzun

kutsal olduğunu; dış kaynaktan geldiğini; evrenin uyum içindeki pek çok ruhla dolu olduğunu ve hem kutsallığı sayesinde hem de diğer ruhlarla olan uyumuyla olacakların farkına vardığını düşünürler. Halbuki Zenon uykunun, tıpkı kaymak ya da göçmek gibi ruhun kendi içine doğru çekilip, sıkılaşması olduğunu düşünür. Oldukça güvenilir kişiler olan Pythagoras ve Platon gerçekleri aktaran rüyalar görebilmemiz için belirli bir yaşayış tarzıyla ve belirli gıdalarla hazırlanıp, o şekilde uyumaya gitmemiz gerektiğini söyler. Pythagorasçılar, sanki mide değil de ruh gazla doluyormuş gibi, fasulye yemeyi yasaklarlar! Nasıl olur bilmiyorum ama henüz başka bir filozof tarafından söylenmemiş, bundan daha saçma bir şey söylenemeyebilir. (120.) Öte yandan uyuyanların ruhlarının rüya sırasında kendi başlarına mı hareket ettiklerini yoksa Demokritos'un düşündüğü gibi dışarıdan ve yabancı bir görüntüden mi etkilendiklerini düşünelim? Hangisinin doğru olduğu fark etmeksizin, pek çok yanlış şey uyuyanlara doğruymuş gibi görünebilir. Gemiciler mesela, yolculuk sırasındayken aslında duran cisimleri hareket ediyormuş gibi görebilirler ya da bir lambanın ışığı belirli bir noktada çift görülebilir. Sarhoş ya da delirmiş kişilerin gördüğü pek çok yanlış şeyi söylememe gerek var mı? Uyanık haldeyken yanlış şeyler görülebilirken, neden rüyalara güvenmem gerektiğini anlamıyorum. Eğer istersen, bahsini ettiğim yanlışlara da rüyalara yaklaştığın gibi yaklaşabilirsin; duran cisimler eğer hareket halinde görülüyorsa, bu durumun depremi ya da ani bir kaçışı işaret ettiğini olduğunu söyleyebilirsin. Hatta lamba ışığının çift görülmesi, kalkışmanın ve çatışmanın başladığını işaret eder de diyebilirsin!

LIX. (121.) Delirmiş ya da sarhoş kişilerin gördükleri üzerinden yapılan çıkarımlar yapılabilir ve bunlar sonradan gerçekleşebilir. Bütün gün boyunca mızrak fırlatıp da hedefi hiç tutturmayan birisi var mıdır? Her gece uyuruz ve rüya görmediğimiz pek az gece vardır. O halde zaman zaman rüyanın gerçekleşmesine neden şaşıralım? Atılan zarın sonucu kadar belirsiz bir şey var mıdır? Yine de sık sık oynayıp da bazen bir kere hatta iki kere ya da üç kere art arda Venus tutturmayan kimse yoktur. O halde şans eseri demek yerine, aptallar gibi, Venus'un isteğiyle gerçekleşti demeyi mi tercih etmeliyiz? Eğer başka zamanlarda yanlış görünen şeylere inanmamamız gerekiyorsa, yanlış şeyleri doğru kabul etmemizi gerektirecek kadar rüyalarda özel olan ne var, bilmiyorum. (122.) Eğer doğa, rüyada istediğimizi yapabildiğimiz şekilde bizi yaratsaydı, o zaman yatağa giden herkesi bağlamamız gerekirdi. Çünkü rüya görenler, çıldırmış kişilerden daha çılgın olurlardı. Eğer delilerin gördükleri yanlış oldukları için güvenilir değilse, onlardan daha da karmaşık olan rüyalara neden güveniliyor anlamıyorum. Acaba deliler gördüklerini bir yorumcuya aktarmadıkları ama rüya görenler aktardıkları için mi? O halde yazmak, okumak, şarkı söylemek ya da enstrüman çalmak; bir geometri ya da fizik ya da diyalektik problemi çözmek istersem, uykuya dalıp rüya görmeyi mi beklemeliyim yoksa beceriye (ki o olmadan hiçbir şey yapılamaz ya da anlaşılamaz) mi başvurmalıyım? Eğer serdümen olsaydım, eylemlerimi rüyalara göre belirlemezdim zira bunun cezası var. (123.) Peki, hastaların doktordan şifa istemek yerine dua yorumcularına gitmesi uygun mudur? Asklepios ya da Serapis rüyaları tedavi yöntemi olarak kullanabilirken,

Neptunus rüyalarla serdümenlere yardım edemiyor mu? Minerva hiçbir doktor müdahalesi olmadan sadece rüyalarla tedavi sunabiliyor fakat Musalar yazma, okuma ve diğer sanatları rüyalarla aktaramıyor mu? Eğer tedavi için rüyalar kullanılıyorsa, saydıklarım için de kullanılmalı; halbuki kullanılmıyor, o halde tedavi için de kullanılmaz. Bu yaklaşımla birlikte, rüyalara atfettiğiniz bütün güç ortadan kalkmış oluyor.

LX. (124.) Değindiğim noktalar oldukça bariz olsa da şimdi daha derine inelim. Ya kutsal bir güç bizim iyiliğimizi hesaba katarak rüyalarda işaretler sunuyor ya da rüya tabircileri, Yunanların *sympatheia* (*συμπάθεια*) dedikleri, doğadaki uyum ve harmoniyi kullanarak hangi olayın rüyadaki bir olaya uyum sağladığını ya da rüyalardan sonra nasıl bir olay gerçekleşeceğini anlıyorlar. Şu da olabilir: İki açıklama da yanlıştır fakat uzun zamandır süregelen bir gözlem sayesinde, rahat uykuda görülen bir rüyadan sonra neyin olacağı ya da rüyanın peşinden ne geldiği anlaşılır. O halde ilk olarak, rüyalara sebep olan gizli bir gücün olmadığını kavramak gerekir. Gayet net bir şekilde belirtebilirim ki rüyalarda görülen hiçbir şey tanrıların isteği sayesinde oluşmaz. Zira tanrılar bu bakımdan bize fayda sağlamak isteselerdi, olacakları tam anlamıyla görebilirdik. (125.) Peki, rüyalara önem veren, onları anlayan, hatırlayan kaç kişi var? Aslına bakarsan tam aksine rüyaları değersiz gören; bir kocakarının ilgileneceği, zayıf ruhun kapıldığı batıl inanç olduğunu düşünen pek çok kişi var! İnsanları düşünen bir tanrı, neden insanların sadece önemsiz bulduğu için umursamamakla kalmadığı aynı zamanda hatırlamadığı rüyalarla

uyarılarda bulunsun? İnsanların akıllarından ne geçtiğini tanrının bilmemesi gibi bir durum söz konusu olamaz. Ayrıca bir şeyi boş yere ve sebepsizce yapmak tanrıya yaraşır değildir, tanrıyı geçtim insanlar da böyle bir iş yapmayı hiç istemez. O halde eğer pek çok rüya dikkatten kaçıyor ve göz ardı ediliyorsa, o zaman ya tanrı bu durumu bilmiyor ya da boşu boşuna rüyalarla işaret gönderiyor. Gelgelelim bu iki varsayım tanrının doğasıyla uyuşmuyor. Bu yüzden diyebiliriz ki tanrı tarafından rüyalar aracılığıyla olaylar görünür kılınmıyor.

LXI. (126.) Şunu da sormak istiyorum, eğer tanrı bize olacakları önceden gösteriyorsa, neden uyanıkken değil de uykudayken gösteriyor? Uykudayken ruhumuz dışarıdan ya da yabancı bir etkiyle harekete geçiriliyor olsun, kendi kendine harekete geçiyor olsun ya da başka bir sebep ortaya koyalım; o halde rahat uykudayken gördüğümüz, duyduğumuz ya da yaptığımız şeyler için sunabileceğimiz sebebin aynısını uyanıkken yaptıklarımız için de sunabiliriz. Eğer tanrılar uykudayken bizim için bir şeyler yapıyorlarsa, uyanıkken de yaparlar; Khrysippos'un Academiacılara karşı çıkarken söylediği gibi, uyurken gördüklerimize nazaran uyanıkken gördüklerimiz daha net ve daha doğrudur. O halde bize iyi niyet gösteren tanrılar için, uyanıkken daha net şeyler görmemiz uykudayken anlaşılmaz şeyler görmemizden daha uygundur. Halbuki böyle bir şey olmadığına göre rüyalar kutsal sayılmamalıdır. (127.) Bu öyle dolambaçlı ve dolaylı bir olay ki doğrudan sonuca ulaşmak yerine, rüya tabircilerine başvurmak zorunda kalıyoruz. Eğer özellikle tanrı bizi düşünüyorsa, o zaman "Bunu yap!" ya

da "Bunu yapma!" derdi ve uyurken değil, uyanık olduğumuzda olacakları gösterirdi.

LXII. Öte yandan bütün rüyaların doğru olduğunu söylemeye kim cüret edebilir? Ennius şöyle der: "Hepsi olmasa bile bazı rüyalar doğrudur." O halde doğru olan ve olmayan rüya arasındaki ayrım nedir? Ne gibi doğrular ne gibi yanlışlar barındırırlar? Eğer doğrular tanrıdan geliyorsa, yanlışlar nereden geliyor? Eğer yanlışlarda da bir kutsallık mevcutsa, o halde tanrıdan daha tutarsız bir şey söyleyebilir miyiz? Yalan yanlış görüntülerle insanların akıllarını kışkırtmaktan daha saçma bir şey var mıdır? Eğer kutsal olanlar doğru, insani olanlar boş ve yanlışsa, hepsini tanrıya, ki siz bunu reddediyorsunuz, ya da hepsini doğaya atfetmekten ziyade birisinin tanrıdan diğerinin doğadan geldiğini söyleyebilmeyi sağlayan yetkinlik, nasıl bir yetkinliktir? Tanrının sebep olduğunu reddettiğinize göre, doğanın sebep olduğunu kabul etmeniz gerekir. (128.) Doğa derken, ruhu sürekli harekete geçiren, kışkırtan bir güçten söz ediyorum. Vücut yorulduğunda organlarından ve duyularından faydalanamadığı için çeşitli ve anlamsız görüntülerin kucağına düşer. Aristoteles bu konu hakkında şöyle der: "Uyanıkken yapılan veya düşünülen şeylere bağlanan kalıntılar." Zaman zaman bu kalıntıların harekete geçmesiyle garip ve çeşitli rüyalar meydana gelir. Eğer bunların bazıları doğru ve bazıları yanlışsa, nasıl ayırt edildiklerini bilmek isterim. Eğer bir ayrım yoksa yorumcuları neden dinleyelim? Yok eğer bir ayrım varsa, ne olduğunu duymak istiyorum. Öte yandan tıkanıp kalacaklarını biliyorum.

LXIII. (129.) Tartışmadaki iki farklı unsurun hangisinin doğru olduğunu sormamız gerekiyor.Nerede olursa olsun bütün insanların sadece yatakları değil aynı zamanda saman döşekleri etrafında da dönüp duranlar, her şeye muktedir olan tanrılar mı? Horlayan birisini gördüklerinde, uykusundan uyanıp sabah erkenden rüya tabircisine gitmesini gerektirecek garip ve can sıkıcı rüyaları tanrılar mı gönderiyorlar? Yoksa doğa mı ruhu harekete geçirerek, uyanıkken gördüklerini, uyurken de görmesini sağlıyor? Bu durumu falcıların batıl inançlarıyla mı yoksa doğayla mı açıklama felsefe için daha uygundur? Rüyalar üzerinden gerçeklere dair yorumlar yapılabilseydi bile bu güce sahip olduklarını öne sürenler, bunu yapamazdı. Zira onlar en bilgisiz ve en değersiz kimselerdir. Kaldı ki senin Stoacılar, kutsal bilgeliğe sahip olmayan kimsenin bu işi yapamayacağını söyler. (130.) Khrysippos kâhinliği, "tanrılar tarafından insanlara gönderilen ve anlamayı, görmeyi, açıklamayı sağlayan güç" olarak tanımlıyor ve sözlerine şöyle devam ediyor: "Bu gücün görevi tanrıların insanlara karşı tutumlarını onların zihinlerine aktarmaktır ve böylece insanlar onlara göre harekete edebilir." Khrysippos rüya tabirlerinin de "Rüyalarda tanrılar tarafından gönderilen işaretleri anlamayı ve açıklamayı sağlayan güç" olduğunu söylüyor. O halde sıradan bir öngörü kabiliyeti yeterli mi yoksa üstün zeka ve kapsamlı bir eğitim gerekiyor mu? Açıkçası böyle birisiyle hiç tanışmadım.

LXIV. (131.) Senin kâhinlik hakkındaki görüşüne katılacak olsam bile, ki hiçbir zaman bunu yapmayacağım, kâhinlik edecek kutsal birini asla bulamayız. Eğer kendi

başımıza rüyalardaki işaretleri anlayamıyorsak ve onları yorumlayacak birileri de bulunamıyorsa o zaman tanrıların planı hakkında ne düşünmeliyiz? Eğer anlayamadığımız ve açıklayamadığımız işaretler gönderiyorlarsa, o zaman tanrılar senatomuza gelip yorumcuya başvurmadan konuşan Kartacalılara ya da Hispanialılara benziyorlar. (132.) Ayrıca rüyalar neden anlaşılmaz ve açıklanamaz? Bizim iyiliğimiz için tanrıların bize gönderdikleri uyarıların anlaşılır olması gerekir. Şairler ve doğa filozofları anlaşılmaz değil mi? Evet öyle, hatta Euphorion aşırı derecede anlaşılmaz ama Homeros değil. (133.) Sence hangisi daha iyi şair? Herakleitos aşırı derecede anlaşılmaz ama Demokritos pek öyle değil. Onları mukayese etmeli miyiz? Benim iyiliğim için beni uyarıyorsun fakat ben anlamıyorum. O halde beni neden uyarıyorsun? Bir doktorun hastasına anlaşılır şekilde "salyangoz" kullan demesi yerine,

> *Topraktan çıkan, yeşilliğe giden, evini sırtında taşıyan ve kan emen*

bir şey al demesi gibi. Pacuvius'ta geçen bir pasajda Amphius'un şunları söylediğini duyarız:

> *Yavaş ve dört ayaklı; kırda gezer, küçük ve sert;*
> *küçük kafalı, yılan boyunlu, yabani;*
> *cansız bedeninin içini boşalttığında*
> *canlı bir sesle dolar.*

Böyle anlamsız şeyler söyledikten sonra Atinalılar şöyle karşılık verir:

> *Açık konuş, zira anlamıyoruz.*

O da tek kelimeyle açıklamıştı: Kaplumbağa. Bu kadar uğraştıracağına, kitharacı, en başta bunu söyleyemez miydin?

LXV. (134.) Khrysippos'un rüyalar hakkındaki kitabında bir hikâye var. Bir adam rüyasında, yatak odasındaki yatağın altlığından yumurta sarktığını görmüş ve ne anlama geldiğini sormak için rüya tabircisine gitmiş. Tabirci ona yatağının altında hazine gömülü olduğunu söylemiş. Adam yatağının altını kazmış ve gümüşle sarılmış altın yığını bulmuş; gümüşün bir kısmını da tabirciye göndermiş. Tabirci o zaman şöyle demişti: "Yumurtanın içinden vermeyecek misin?" Bu bağlamda yumurtanın içi altın, kabuğu da gümüştür. Şimdi sorarım sana, başka kimse rüyasında hiç yumurta görmedi mi? Eğer görenler varsa, o zaman neden sadece bu adam hazine buldu? Tanrıların lütfunu hak eden ne kadar çok zavallı var lakin hiçbiri rüya yoluyla hazine bulmaya yönlendirilmiyor! Öte yandan bu adama neden, Simonides'in gemiye binmemesini sağlayan apaçık uyarı gibi doğrudan hazinenin yeri gösterilmiyor da yumurtadan hazine çıkması gibi anlaşılmaz bağlam gerektiren işaret gösteriliyor? (135.) Anlamsız rüyalar, tanrıların yüceliğiyle hiç uyuşmaz.

LXVI. Şimdi anlaşılır ve açık rüyalara gelelim tıpkı Megaralı hancı tarafından öldürülen adamın hikâyesindeki; gömdüğü adam tarafından gemi yolculuğuna çıkmaması yönünde uyarılan Simonides'in hikâyesindeki ya da şaşırtıcı şekilde es geçtiğin Alexander'in hikâyesindeki gibi. Alexander'in arkadaşı Ptolemaeos muharebe sırasında zehirli okla vurulduktan sonra şiddetli bir acıyla kıvranmaya

başlamıştı; yatağının başında duran Alexander da bir süre sonra uykuya dalmıştı. Rüyasında ona bir tür yılan görünmüştü; annesi Olympias yılanı besliyordu ve yılanın ağzında bir kök vardı. Alexander'a kökün, oraya çok da uzak olmayan bir yerde, yetiştiğini ve Ptolemaeos'u iyileştirecek gücü olduğunu söyledi. Alexander uyandıktan sonra arkadaşlarına rüyasını anlattı ve onları kökü aramaları için gönderdi. Kökün bulunduğu ve Ptolemaeos ile birlikte aynı zehirli okla yaralanan pek çok askerin iyileştirildiği söylenir. (136.) Sen de pek çok rüya örneğini tarihte yaşanmış olanlardan verdin: Phalaris'in annesi, Yaşlı Cyrus'un, Dionysius'un annesinin, Kartacalı Hannibal ve Hamilcar'ın, Publius Decius'un rüyaları bunlar arasındadır. Öte yandan festivalde tartaklanan köleyi; Gaius Gracchus'un ve Balearicus'un kızı Caecilia'nın rüyasını da aktardın. Yine de bunlar yabancıların rüyaları ve bu yüzden uydurma olup olmadıklarını, eğer öyleyse kimlerin bunları uydurduklarını bilemeyiz. Peki, kendi rüyalarımız hakkında ne demeliyiz? Rüyanda beni görmen ve atla birlikte nehirden kıyıya çıkmam; rüyamda Marius'u görmem ve elinde defne demetiyle gelerek tapınağına götürülmemi emretmesi. Bunlar hakkında ne diyeceğiz?

LXVII. Canım Quintus, bütün rüyaların tek bir sebebi vardır ve senden rica ediyorum, lütfen, buna batıl inançla ve sapkınlıkla yaklaşmayalım. (137.) Benim hangi Marius'u gördüğümü düşünüyorsun? Demokritos'un da dediği gibi onun "suret" ya da "temsilini" gördüğüme inanıyorum. Peki bu "temsil" nereden geliyor? Temsiller somut bedenlerden

ve belirli biçimlerden meydana gelir. O halde bana görünen temsil, Marius'un bedeninden mi gelmiştir? Demokritos şöyler der: "Onun varlık kazanmış vücudundan gelir." O halde beni Atina ovasına götüren Marius'un "temsili" miydi? Çok fazla sayıda "temsil" bulunmaktadır; bunların etkisi olmadan hiçbir suret zihinde beliremez. (138.) Peki bu "temsiller" istediğimiz anda hemen gelecek kadar bizim çağrımıza boyun eğerler mi? Olmayan şeylerin temsilleri de böyle midir? Zihnimizde canlandıramayacağımız kadar gerçek dışı ve duyulmamış bir biçim var mıdır? Halbuki önceden görmediğimiz şehirleri ve çehreleri zihnimizde canlandırabiliriz. (139.) O zaman Babil surlarını ya da Homeros'un çehresini düşündüğümde, onların "temsilleri" bir şekilde bana mı çarpıyor? İstediğimiz her şeyi bilmemiz mümkün; hakkında düşünemeyeceğimiz hiçbir şey yok. O halde dışarıdan hiçbir "temsil" uykumuzda zihnimize gizlice sokulmaz; hiçbir şekilde akmazlar. Bu kadar yetkin olup da hiçbir şey söylemeyen bir Demokritos var. Uyanıkken ruhun gücü ve doğası, yabancı bir etki sebebiyle değil kendi içinden gelen hareket ve hız sayesinde etkindir. Ruh organlarla ve duyularla desteklendiğinde etrafındakileri daha net anlar, algılar ve hisseder. Öte yandan bunlar çıkarıldığında ve tek başına kalan ruh dingin bedendeyken, kendi kendine hareketlenir. Böylece o durumda hem biçimler ve olaylar meydana gelir hem de pek çok şeyin duyulduğu ve söylendiği görülür. (140.) Rahatlamış ve zayıf ruhta pek çok şey türlü şekillerde meydana gelir. Özellikle uyanıkken yapılanların ve düşünülenlerin kalıntıları, ruhun içinde hareket etmeye başlar. O zamanlarda sıklıkla düştüğü çetin

duruma cesurca göğüs geren ve sabırla üstesinden gelmeyi bilen Marius'u düşündüğümü hatırlıyorum. Bana kalırsa onu rüyamda görme sebebim budur.

LXVIII. Sen de sıkıntıya düştüğüm sıralarda beni düşündüğün için beni nehirden bir anda çıkarken gördün. Her ikimizin de ruhunda "sıkıntı veren düşüncelerin izleri" vardı. Yine de sıkıntıların haricinde başka şeyler de vardı, mesela benim Marius'un tapınağını görmem ve senin de sürdüğüm atla birlikte nehre battıktan sonra bir anda tekrardan su yüzüne çıkarken beni görmen gibi. (141.) Eğer kazara ya da şans eseri şekilde zaman zaman gerçekleşmeselerdi, herhangi bir kocakarının rüyalara inanacak kadar delirmiş olacağını zannediyor musun? Alexander'in rüyasında bir tür yılan gördüğünü söylemiştim. Bu hikâye doğrudur ya da yanlıştır, bilmiyorum; ne olursa olsun şaşılacak bir şey değildir. O konuşan bir tür yılan duymadı, duyduğunu düşündü; hatta daha ilgi çekici olanı, yılanın ağzında kök tutarken konuşması! Yine de uyuyan birisi için hiç de ilgi çekici değil bunlar. Şunu merak ediyorum: Bu kadar net ve açık bir rüya gören Alexander, neden bunun gibi başka rüya görmedi? Neden başkaları da bunun gibi pek çok rüya görmüyor? Marius'u gördüğüm o rüya dışında, hatırladığım kadarıyla, başka öyle bir rüya görmedim. Uzun yaşamım boyunca bunca geceyi boşuna harcamışım! (142.) Şimdilerde umumi uğraşlarımın kesilmesi sonucunda hem gece çalışmalarını bıraktım hem de önceden yapmaya alışık olmadığım şekilde gün ortasında dinlenmeye başladım. Bu kadar çok uyumama rağmen hiçbir rüyamda, şu sıralarda meydana gelen büyük olaylar hakkında bile bir işaret almadım. Forumda

gördüğüm memurlar ve senatodakiler bir rüyaysa, bundan daha garip bir rüya gördüğümü söyleyemem.

LXIX. Şimdi meselenin ikinci kısmına gelelim. Rüyada yumurta görmekten hazine çıkarımı yapmakta, önceden de bahsettiğim Yunanların *sympatheia* (*συμπάθεια*) dedikleri doğadaki uyum ve ilişki bulunur mu? Doktorlar bazı işaretlerden hastalıkların yaklaştığını ve ilerleyişlerini anlarlar; söylenene göre belirli türdeki rüyalardan hastanın sağlık durumuna ve düzgün çalışmayan organları olup olmadığına dair işaretleri anlayabilirler. Peki hazine, miras, makam ve bu tür diğer şeylerle rüyalar arasında nasıl doğal bir ilişki bulunur? (143.) Söylenene göre birisi, rüyada cinsel ilişkiye girdiğini gördükten sonra böbrek taşı dökmüştü. Buradaki iki olay arasındaki ilişkiyi anlıyorum. Sonuç, rüyada uyuyan kişiye görünen olayın doğal sonucudur, yanlış bir varsayıma dayanmaz. Öte yandan doğa nasıl Simonides'e gemi yolculuğuna çıkmamasını sağlayan görüntü sundu? Ölmeden kısa süre önce rüyasında sevgilisinin harmanisiyle örtündüğü yazılan Alcibiades'in bu rüyası ve doğa arasında nasıl bir bağlantı vardı? Öldükten sonra bedeni gömülmeden bir kenara atıldığında ve kaderine terkedildiğinde, sevgilisi ölü bedenini harmanisiyle örtmüştü. O halde bu rüyayı gelecekteki olaylara bağlayan doğal bir güç var mıdır yoksa hem rüya hem de gerçekleşen olay şans eseri mi meydana gelmiştir?

LXX. (144.) Rüya tabircilerinin çıkarımları doğadaki uyum gücünden ziyade onların yeteneğini ortaya koymuyor mu? Olimpiyatlara katılmayı düşünen bir koşucu rüyasında kendisini dört atlı araba sürerken görür. Sabah

erkenden rüya tabircisine gider. Tabirci ona şunları söyler: "Kazanacaksın zira bu rüya atların hızını ve gücünü işaret eder." Sonrasında Antiphon'un yanına gider ve ona da rüyasını anlatır; Antiphon şunları söyler: "Yenileceksin; bu rüya ancak böyle açıklanır. Çünkü dört at senin önünden koşmuş." Başka bir koşucu hikâyesi daha anlatabilirim zira Khrysippos ve Antipater'in kitapları bu tür hikâyelerle doludur. Bu koşucu da tabirciye gider ve rüyasında kendisini kartal olarak gördüğünü söyler. Tabirci de şöyle der: "Rüyayı gördüğün anda yarışı kazandın bile zira hiçbir kuş kartaldan daha hevesli uçamaz." Koşucu sonradan Antiphon'a danışır, o da şunları söyler: "Avanak herif, yenildiğinin farkında değil misin? Çünkü o kuş sürekli diğer kuşları takip eder ve sürekli sonradan gelir." (145.) Anne olmak isteyen fakat hamile olup olmadığını bilmeyen evli bir kadın, rüyasında rahminin kapalı olduğunu görür. Rüya tabircisine danışır ve o da kadına rahmi kapalı olduğu için anne olamayacağını söyler. Başka bir rüya tabircisine gider ve o da kadına hamile olduğunu söyler. Çünkü tabirciye göre boş olan bir şey kapanmaz. Bu durumda rüya tabircisinin yaptığı şey kurnazlık değil de nedir? Bunca verdiğim örnek ve Stoacılar tarafından derlenen daha fazlasının ana teması, öyle ya da böyle bir çıkarımda bulunan kişilerin durumlar arasında benzerlik kurarak aklını kullanması ve kurnazlık yapması değil de nedir? Doktorlar da nabız, nefes ve diğer belli bazı işaretler sayesinde hastalığın durumunu önceden algılamazlar mı? Serdümenler mürekkep balıklarının sıçradıklarını ya da yunusların limana yanaştıklarını gördüklerinde, bunların fırtınaya işaret ettiğini düşünürler.

Bu olaylar mantıkla açıklanabilir ve sebepleri doğaya dayanabilir fakat daha önce söylediklerim ne mantıkla açıklanabilir ne de doğaya dayanabilir.

LXXI. (146.) Şimdi kâhinlik sanatını oluşturduğunu düşündüğün uzun süreli gözleme gelelim. Gerçekten de rüyaların gözlemlenebileceğini düşünüyor musun? Eğer öyleyse, bu nasıl oluyor? Çok çeşitli rüyalar vardır; her birinde oldukça saçma, oldukça tutarsız ve oldukça garip şeyler görebiliriz. O halde sürekli değişen sayısız rüyayı nasıl hatırlayacağız? Nasıl her birini takip ederek sonuçlarını kaydedeceğiz? Yıldız gözlemcileri, yıldızların hareketlerini kaydettiler ve aralarında önceden düşünülmeyen bir düzen olduğunu keşfettiler. Peki, rüyalar arasındaki düzen nedir ve rüyaların, onlardan sonra olacağı düşünülen olaylarla ilişkisi nedir? Öte yandan doğru rüyalarla yanlış rüyaları nasıl birbirinden ayırabiliriz? Bu mesele öyle bir hal alıyor ki aynı rüyayı iki kişi görüyor fakat sonrasında, ikisi de farklı olaylarla karşılaşıyor. Hatta bir kişi aynı rüyayı iki kere görüyor fakat her iki rüyanın sonrasında her zaman aynı olaylar meydana gelmiyor. Yalancı birisi doğruyu söylese bile inanmam ve bu bakımdan Stoacılara şaşırıyorum. Bir rüya doğru çıktığında, diğer rüyalar yanlış olduğu için o rüyaya da güvenmemek yerine diğer sayısız yanlış rüyayı da haklı çıkarmaya çalışırlar. (147.) O halde eğer tanrı rüyaları yaratmıyorsa, doğayla rüyalar arasında bir ilişki yoksa ve uzun süreli gözlemin kâhinlikte bir değeri yoksa rüyalara bir önem atfetmemeliyiz. Bunun dışında, özellikle rüya görenler fakat onlardan kehânet çıkaramayanlara hiç

güvenilmemelidir. Tabirciler de doğal ilişkiye değil kendi kurdukları ilişkileri ön plana koyar. Çağlar boyunca rüyalarda görülenler dışında şans eseri meydana gelen pek çok şaşırtıcı olay olmuştur. Bambaşka sonuçlara ulaştırabilen ve zaman zaman da tezat oluşturan varsayımlardan daha belirsiz hiçbir şey yoktur.

LXXII. (148.) Böylelikle rüya yoluyla kâhinlik de diğer kâhinlik yöntemleriyle birlikte reddedilmiş oluyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, her kavimde yaygın bir şekilde görülen batıl inanç bütün insanların zayıflığından istifade ederek zihinlerinin neredeyse tamamını zapt etmiştir. Bu görüşü hem *Tanrıların Doğası*'nda hem de bu tartışmamızda derinlemesine ele aldığımı düşünüyorum. Batıl inancı ortadan kaldırmamın hem kendime hem de vatandaşlara oldukça faydalı olacağı kanaatindeyim. Yine de batıl inancı ortadan kaldırmanın dini ortadan kaldırmakla bir olmadığının dikkatle kavranmasını istiyorum. Çünkü ritüelleri ve ayinleri sürdürerek atalarımızın tesis ettiklerini korumak bilge birisinin yapacağı iştir ve evrenin mükemmelliği ve gökteki düzen beni, insanlar tarafından yüceltilmesi ve övülmesi gereken doğaya özgü ebedi bir varlığı, itiraf etmeye zorluyor. (149.) Bu yüzden doğa bilgisiyle bağlantılı olan dinin etkisinin arttırılması için bütün batıl inançların kökünden kazınması gerekir. Batıl inanç her şeyin yerine geçer; baskı kurar; her adımını takip eder. Bir kâhini (*vates*), bir uyarıyı dinlerken oradadır; kurban keserken ya da kuşları gözlemlerken oradadır. Gökyüzünü gözlemleyen Keldani'nin ya da iç organlara dayalı kehânette bulunan birinin yanına gittiğinde

oradadır. Yıldırım düştüğünde, şimşek çaktığında, gökyüzünden bir ışık hüzmesi indiğinde oradadır. Mucizeyi andıran bir doğum olduğunda ya da herhangi bir mucizede oradadır. Gerekli görülen bu saydığım kâhinlikler insanın karşısına o kadar çok çıkar ki hiçbir zaman zihin dinginliğine sahip olunamaz. (150.) Rüyanın her türlü uğraş ve sıkıntıdan uzak kalmanın yolu olduğu düşünülür fakat pek çok endişe ve dert doğurur. Bu yüzden rezil filozoflar yerine keskin zekalı ve neyin mantık çerçevesinde sonradan gelip gelemeyeceğini anlayan, neredeyse her şeyde mükemmel ve doğruyu aktaran filozofların önderliğinde ele alınmadığı takdirde rüyalar oldukça değersizdir ve umursanmaya değer bir niteliğe sahip değildirler. Eğer onların küstahlıklarına Karneades karşı çıkmamış olsaydı, sadece onların filozof oldukları düşünülür müydü, bilmiyorum. Benim onlara karşı olan bütün çekişmem ve tartışmamın sebebi, onları rezil saydığım için değil savunmalarını oldukça keskin bir zekayla ve ustalıkla yürütüyor olmalarıdır. Academia'ya mensup birisi için uygun olan şey konu hakkında kendi başına bir sonuca ulaşmamak; doğruya en yakın olan görüşleri desteklemek; dayanakları karşılaştırmak; herhangi bir görüş üzerine söylenebilecek bir şey ortaya koymak; kendi kararını dayatmaktan ziyade dinleyenleri özgür ve kendi fikirleriyle baş başa bırakmak. Canım kardeşim Quintus, Sokrates'ten aldığım bu yöntemi, eğer seni de memnun ederse, sonraki tartışmalarımızda sık sık kullanmak istiyorum." Quintus şöyle karşılık verdi: "Gerçekten de hiçbir şey beni bundan daha fazla memnun edemez." Muhabbetimiz sonlandıktan sonra oturduğumuz yerden kalktık.

DİZİN

A
Academia 7, 15, 16, 17, 26, 58, 145, 157
Aeneas 36
Africanus 33, 114, 129
Agamemnon 29, 112
Akalar 27, 29
Akrostiş 137
Alba (Dağı ve Gölü) 22, 23, 63, 115
Alexander 41, 149, 150, 152
Amphius 148
Apollo 34, 36, 48, 55, 62, 70, 74, 138, 139, 140
Appius 29, 65, 78
Arap 60
Aratus 87
Aristolochia 21
Asia 12, 39, 44, 54, 58, 140
Ateius 29, 30
Atina 34, 44, 45, 52, 61, 68, 74, 148, 151
Attius 30, 31, 121, 122

B
Babil 15, 33, 38, 60, 130, 151
Bacis 32
Balearicus 14, 150

C
Caecilia 14, 62, 65, 123, 150
Caesar 28, 72, 91, 92, 98, 107, 121, 131, 139
Calanus 38, 47
Cato 27, 29, 49, 82
Censor 29, 30, 33, 64
Cicero 4, 13, 14, 16
Cornelius 14, 40
Cotta 16, 17, 24, 104
Cyrus 38, 41, 74, 150

D
de divinatione 7, 16, 82
de Fato 82
de Natura 7, 16
Decius 40, 150
Deiotarus 28, 90, 119, 120, 121
Delium 74
Delphi 12, 34, 52, 54, 55, 61, 115, 141
Demokritos 15, 95, 109, 148, 151
Dikaearkhos 69
Diogenes 15, 56, 126, 127, 132
Dionysius 35, 51, 115
Divitiacus 59

E
Ennius 26, 35, 58, 66, 79, 109, 122, 133, 137, 140, 146
Epikuros 14, 16, 46, 58, 62, 67, 100, 106, 110, 133, 140
Etrüsk 13, 24, 33, 51, 59, 60, 86, 94, 101, 106, 119, 121, 134

F
Festival 42, 64, 150
Fırat 91, 92
Flaminius 52, 53, 90, 114, 117
Fortuna 124, 125
Frig 53, 60, 70, 122

G
Galya 53, 55, 59, 63, 116
Gracchus 31, 32, 33, 42, 43, 112, 119, 150
Güneş 25, 27, 37, 38, 61, 66, 67, 69, 73, 76, 85, 88, 126, 127

H
Hamilcar 40, 150
Hannibal 39, 53, 107, 150
Hindistan 39, 129
Homeros 40, 47, 51, 58, 92, 112, 122, 130, 148, 151

I
Iuno 14, 39, 62, 63, 64, 116, 124
Iuppiter (Tapınağı) 12, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 39, 45, 52, 53, 57, 61, 66, 92, 93, 101, 102, 103, 104, 109, 113, 118, 120, 122, 124, 127

İ
İskender 38, 73
İtalya 12, 23, 39, 53

K
kâhin 7, 12, 14, 15, 29, 30, 31, 32, 33, 61, 66, 78, 85, 86, 107, 111, 116, 120, 138
Karneades 16, 19, 26, 46, 67, 84, 104, 106, 125, 130, 157
Kartaca 13, 40, 52, 90, 94, 148, 150
Kassandra 48, 49, 58, 70, 138
Keldani 11, 59, 116, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 136, 156
Khrysippos 15, 34, 35, 56, 97, 111, 132, 139, 140, 145, 147, 149, 154
Konsüllük 14, 22, 23, 24, 25, 32, 33, 40, 52, 64, 65, 67, 87, 90, 91, 108, 117, 119, 120
Kratippos 15, 50, 69, 131, 132, 135, 136
Ksenophanes 14, 58
Ksenophon 41, 74

L
Laches 74
Latin (Latinler) 13, 14, 23, 40, 42, 82, 86, 136, 140
Lidya 24
Lucilius 17
Lucius 14, 36, 64, 65, 90, 117, 130
Lyceum 17, 26, 84

M
Marcus Crassus 29, 91, 123
Marius 44, 45, 66, 150, 151, 152
Mısır 12, 60, 91, 94
Midas 53, 114

N
Natta 24, 103, 104

P
Pacuvius 27, 77, 148
Panaetius 15, 16, 19, 125, 126
Paniscus 26, 104
Pers (Persler) 38, 59, 73, 129
Pherekydes 95
Philistus 35
Platon 46, 54, 55, 142
Platon 11, 38, 40, 45, 46, 54, 55, 82, 83, 110, 114, 125, 142
Pompeius 28, 91, 92, 107, 108, 120, 121, 131, 139
Ponticus 38, 77
Priamus 36, 48, 57, 58, 91
Prognostica 20, 103
Publius 14, 33, 40, 90, 91, 117, 150
Pythagoras 15, 46, 57, 64, 69, 142
Pythia 34, 54, 141
Pytho 12

Q
Quintus 7, 16, 17, 18, 36, 40, 62, 79, 84, 87, 97, 117, 131, 137, 150, 157

R
Remus 24, 67, 103, 122
Rodos 49
Roma (Romalılar) 7, 12, 13, 14, 22, 24, 28, 30, 37, 42, 62, 63, 65, 66, 68, 83, 84, 90, 107, 115, 116, 120, 128, 130, 134, 138, 140
Romulus 12, 24, 30, 66, 67, 104, 116, 118, 121, 122, 130
Roscius 54, 114

S
Sagire 47, 48
Sallustius 44, 45

Scopas 26
Senato 14, 25, 45, 59, 61, 62, 121
Sibylla 13, 32, 54, 61, 62, 137, 138
Sicilya 12, 35, 40, 41
Simonides 43, 149, 153
Sisenna 62, 108
Sokrates 57, 73, 74
Sophokles 41
Sparta 34, 51, 52, 61, 69, 70, 108, 115, 127
Stoacılar 7, 15, 17, 18, 43, 51, 56, 58, 71, 84, 90, 92, 96, 100, 102, 122, 130, 131, 132, 133, 147, 154, 155
Sulla 51, 114
Süryani 11

T
Tages 106
Tarquinius 13, 30, 31, 36
Tertia 64
Thales 68, 69, 110
Tiber Nehri 22
Tiberius 31, 32, 33, 42, 112, 119
Tripudium 28, 29, 53, 90, 117, 118, 120
Truva 27, 36, 51, 58, 112, 113, 122
Tusculum 16, 17, 128

U
Urania 22

V
Vates 14
Veii 63, 115
Venus 26, 57, 104, 127, 143

Y
Yunan 11, 12, 22, 35, 36, 39, 42, 49, 56, 58, 59, 75, 83, 86, 92, 97, 107, 113, 115, 122, 126, 128, 136, 137, 139, 140, 143, 154

Eskiden yönetimde olan insanlar aynı zamanda kâhinlik de yapardı. Çünkü fikir üretmek kadar kehânette bulunmak da kral olabilmek için önemliydi.

Roma'nın en ünlü hatibi, hukukçusu ve devlet adamı Cicero, felsefi derinliğini ve keskin zekâsını yalnızca siyaset ve hukuk alanlarında değil, aynı zamanda insanın doğaüstü olgularla olan ilişkisini ele aldığı eserlerinde de ortaya koymuştur. Kronik Klasikler Serisi'nin yeni kitabı Kehânet Sanatı (De Divinatione), MÖ 44 yılında kaleme alınmış ve Cicero'nun yaşadığı dönemde yaygın olan kehânet pratikleri üzerine kapsamlı bir tartışmayı barındırmaktadır.

Cicero'nun kardeşi Quintus'un savunuculuğunu üstlendiği kehânet olgusunu, kuş uçuşları, rüyalar ve doğaüstü işaretler gibi çeşitli örneklerle anlattığı bu eser, bir yandan Roma toplumunun inançlarını gözler önüne sererken, diğer yandan Cicero'nun akılcılığı ve eleştirel düşünce tarzını da yansıtır. İki kardeşin diyalogları aracılığıyla işlenen bu konu, yalnızca kehânetler üzerine bir inceleme değil, Roma'nın kültürel yapısı hakkında da derin bir anlayış sunarken okuyucusunu kehânetin doğası üzerine düşünmeye davet ediyor.

Dorukhan Sacit Nar'ın Latince aslından çevirdiği ve notlarıyla zenginleştirdiği Kehânet Sanatı (De Divinatione) insanın bilinmeze olan ilgisinin tarihsel ve felsefi arka planını keşfetmek isteyenler için zamansız bir kılavuz olma özelliği taşıyor.

Kronik
kronikkitap.com kronikkitap
ISBN: 978-625-6228-01-6
9 786256 228016